

ОДБРАНА

Дан
Војске Србије

Интервју АМБАСАДОР МИЛОШ СТРУГАР

Независност је
у снази државе

www.oktopod.rs

call centar: 011.41 55 5555

Beograd: (011) 2833-079

ZAPOSLENI U MINISTARSTVU ODBRANE I VOJSCI SRBIJE
MOGUĆNOST PLAĆANJA **NA RATE**
PUTEM ADMINISTRATIVNE ZABRANE
BEZ UČEŠĆA do 01.01.2016.

GRČKA

porodični paketi od 290€
za celu porodicu
hit ponuda po osobi od 90€

GRČKA

hotelski smeštaj - popusti do 55%

TURSKA

avio i autobuski prevoz

CRNA GORA EGIPAT / TUNIS

Poslovnice u Srbiji: ŠABAC: (015) 35-16-48; KRAGUJEVAC: (034) 356-486; NIŠ: (018) 52-42-76; KRUŠEVAC: (037) 350-20-28; LOZNICA: (015) 892-816;

ALPHA CITY

ZVEZDARA - BEOGRAD

ŽIVKA DAVIDOVIĆA 81

ODABERITE STAN ZA ŽIVOT SA STILOM

- 7 stambenih lamela
- 299 stanova
- 2 nivoa garaža
- supermarket
- prostor za igru dece
- dobra saradnja sa bankama

011 28 60 727

060 033 00 72

alpha-city.rs

office@alphaconstruction.rs

 SOCIETE GENERALE
SRBIJA

Povoljni stambeni krediti banke Societe Generale Srbija uz subvenciju
Ministarstva odbrane za profesionalna vojna lica, za kupovinu stanova
u 2015.godini.

NAJPOŽELJNIJI PARTNER ZA KUPOVINU PUTEM ADMINISTRATIVNE ZABRANE

Reebok CONVERSE Champion

KUPOVINA NA 6 RATA BEZ KAMATE, SAMO ZA PRIPADNIKE VOJSKE I MINISTARSTVA ODBRANE uz administrativnu zabranu

Beograd, ARENA-Bul. Arsenija Černojevića 97a
 Beograd, DISKONT-Bul. Vojvode Mišića 10
 Beograd, KIDS DC-Jurija Gagarina 16
 Beograd, BANJICA-Crnotravska 7-9
 Beograd, UŠĆE-Bul. Mihajla Pupina 4
 Beograd, GALENIKA-Batajnički drum 1/1
 Beograd, IMMO CENTAR-Gandijeva 21
 Beograd, BULEVAR 2-Bul. Kralja Aleksandra 28-32
 Beograd, KNEZ-Knez Mihajlova 1-3
 Beograd, POŽEŠKA-Požeška 67a
 Beograd, ĐERAM-Bulevar kralja Aleksandra 168
 Beograd, OUTLET BULEVAR-Bulevar kralja Aleksandra 391
 Beograd, MEGASTORE DC-Jurija Gagarina 16
 Beograd, MERKUR KARABURMA-Mirijevski Bulevar 18b.
 Beograd, TC STADION-Zaplanjska 32
 Beograd, CHAMPION SC UŠĆE-Bulevar Mihajla Pupina 4
 Beograd, BUZZ KNEZ-Knez Mihailova 21
 Beograd, BUZZUŠĆE-Bul. Mihajla Pupina 4
 Beograd, BUZZ DC-Jurija Gagarina 16
 Novi Sad, BUZZ NS-Zmaj Jovina 2

Valjevo MB, Pop Lukina 1
 Loznica MB, Trg Nikole Pašića 4
 Kragujevac OUTLET, Dr. Zorana Đinđića 10
 Kragujevac TC PLAZA, Dimitrija Tucovića bb
 Kraljevo MB, Trg srpskih ratnika 5
 Kruševac MB, Mirka Tomića 26
 Kruševac MB, Mirka Tomića 18
 Leskovac MB, Trg revolucije 33
 Leskovac MB, Bulevar oslobođenja 23
 Niš MB, TPC Kalča, Obrenovićeva bb
 Niš MB, TC Podzemni prolaz L2
 Niš MB, Obrenovićeva 42, TC Forum
 Niš SV KIDS, KObrenovićeva 42, TC Forum
 Obrenovac MB, Miloša Obrenovića 36
 Užice MB, Trg partizana 1
 Užice MB, Dimitrija Tucovića 99
 Smederevo MB, Karađorđev dud E-2
 Čačak MB, Skadarska 12
 Jagodina MB, SC VIVO, Stevana Ivanovića bb
 Zaječar MB, Svetozara Markovića 7

Bačka Topola MB, Boljai Farkaša 2
 Sombor MB, Kralja Petra I 32
 Kikinda MB, Trg srpskih dobrovoljaca 30
 Pančevo MB, Miloša Obilića 12
 Subotica MB, Rudić 1
 Vranje MB, Stefana Prvovenčanog 115
 Ruma MB, Glavna 141
 Ruma MB, Veljka Dugoševića 175
 Zlatibor MB, TC KO Čajetina
 Šabac MB, Zapadna Transverzala 4
 Šabac MB, Trg šabačkih žrtava bb
 Novi Pazar MB, 28. Novembra bb
 Novi Sad, KIDS, Pozorišni trg 5
 Novi Sad MB, Zmaj Jovina 20
 Novi Sad MB, TC BIG, Sentandrejski put 11
 Novi Sad MB, Bul. Oslobođenja 102
 Mladenovac MB, braće Badžaka 2
 Indija OUTLET, Vojvode putnika bb

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране и Војске Србије

„Одбрана“ наставља традицију „Рајника“, првог војног листа у Србији, који је изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Медија центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19
medijacentar@mod.gov.rs

Директор

Стевица С. Карапанџин, пуковник

Главни и одговорни уредник

Владимир Почуч, потпуковник

Заменик главног уредника

Александар Петровић, капетан

Уредници

Мира Шведић, Душан Глишић

Новинари

Сања Анђелковић

Владимир Вјештић

Мирјана Крстовић, поручник

Биљана Миљић

Стални сарадници

Станислав Арсић, др Себастиан Балаш,

др Славиша Влачић, Милосав Ц. Ђорђевић,

др Милан Миљалковски, др Зоран Миладиновић,

др Миљан Милкић, Будимир М. Попадић,

Никола Остојић, Александар Радић, Влада Ристић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),

Станислава Струњаш, Марија Марић,

Слободан Михаиловић (технички уредници)

Фотографија

Стефана Савић (уредница),

Даримир Банда, Душка Стефановић,

Јово Мамула (фото-репортери)

Језички редактор

мр Наташа Николић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Татјана Шућин

Документација

Горан Станковић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор 3241-258; 23-809

Главни и одговорни уредник 3241-257; 23-808

Секретар редакције 3201-809; 23-079

Прелом 3240-019; 23-583

Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765

Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

odbrana@mod.gov.rs

redakcija@odbrana.mod.gov.rs

www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-312849-56 МЦ „Одбрана“

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РЦ

месечно 160 динара. За претплатнике преко

Поштанске штедионице месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд,

ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења
војних новинара

БРОЈ 231

Обележавање
23. априла – Дана
Војске Србије
у Такову

Снимио

Даримир БАНДА

Специјални прилог 118

Други светски
рат на тлу Балкана

6

Дан Војске Србије
СТУБ ПОВЕРЕЊА
И ОЛИЧЕЊЕ
МОРАЛА

18

Инжињеријски батаљон
Друге бригаде

ЈУНАЦИ
ТЕШКИХ
ДАНА

24

Гардисти Војске Србије
отпутовали у Москву
ПЛАВИ СТРОЈ НА
ЦРВЕНОМ ТРГУ

30

Освећене
војне заставе

СИМБОЛ
ПОБЕДЕ И СНАГЕ

Реч уредника

На размеђи времена

У Такову, крај Горњег Милановца, Милош Обреновић изговорио је 23. априла 1815. антологијску реченицу: „Ето мене, ето вас – рат Турцима!“. Повео је окупљене устанике и народ у борбу за ослобођење из вишевековног ропства. Тај Други српски устанак, тврде историчари, започет у време када су остале европске земље бележиле висок степен научних и технолошких достигнућа, нове филозофске и политичке идеје, био је прекретница у стварању модерне српске државе. И војске.

После војничких победа и пораза, веште дипломатије народних вођа, уследило је стварање стајаће војске, из устаничких чета, а затим и формирање Гарде, од 76 младића „по стасу и угледу“ из најбољих сеоских кућа. Потом су уведени први регрути, који су у војсци остајали десет година. Живели су у касарнама и примали плату...

Две стотине година касније, баш код чувеног Таковског грама, уз државне и војне почасте, паљбу по десет плотуна из десет артиљеријских оруђа, атрактивни егзерцир Гарде и доделу војних застава нашим јединицама ранга бригаде, обележили смо Дан Војске Србије, присећајући се некадашњих устаника и времена када се за слободу и напредак војевало.

Једнако поносни као и њихови претходници, који су утирали пут српској државности и војсци, наши војници још једном су се, на том историјском месту, симболично обавезали да ће чувати и бранити Србију, њене грађане, али и наше национално биће, језик и културу, различитост, достојанство, право на будућност. Речју, управо оно што смо често у времену које живимо, некада силом прилика, а каткад и из незнања или пукe непажње, заборављали.

Стога је заправо упитаност ко су и какви су нам били преци сувек питање о властитом идентитету и нама самима. Можда сувише конзервативно за данашњи прагматични дух, али свакако нужно за придруживање вредностима које су нам преци оставили – допринос је одговору о истини нашег властитог бића.

Јер, „вредности из прошлости које не постоје у садашњости“, забележио је академик Косовић, „могу се означити као баласт и непотребни традиционализам. Цивилизације и народи који немају традицију делују као куће без темеља. Само је вредна традиција попут велике реке која тече кроз садашњост до будућности“.

А на тој размеђи времена, у сусрету између традиције и савремености, почива и Војска Србије. Негујући ваљане вредности које је наслеђивала из свих историјских периода, од устаника, српске и југословенске војске, наравно и ЈНА, а истовремено поштујући захтеве струке, актуелне геополитичке токове и безбедносне изазове, наша војска, и у условима ограничених финансија, некада и нарушених техничких капацитета, неретких неразумевања њених могућности, јесте институција у коју становници Србије имају највише поверења, као и многобројни инострани партнери.

И док су на овогодишњој свечаности у Такову достојно испратили старе ратничке заставе, свесни истине да никада ни једна у нашој историји није пала у руке непријатеља, припадници Војске, одани професији за коју су се определили, с правом очекују да наредни празник прославе у бољим материјалним приликама. Упркос свему... ■

Владимир ПОЧУЧ

- 12 **Амбасадор Милош Стругар**
НЕЗАВИСНОСТ ЈЕ
У СНАЗИ ДРЖАВЕ
- 22 **Обука прве генерације војника**
у Речној флотили
ДОБРОВОЉНО У МОРНАРЕ
- 26 **Генерал Кнуд Бартелс, председавајући**
Војном комитету НАТО-а
РЕШЕЊА ЗА ИЗАЗОВЕ
У БУДУЋНОСТИ
- 33 **Народна знамења**
ТАКОВСКИ ГРМ – СИМБОЛ
МОДЕРНЕ СРПСКЕ ДРЖАВЕ
- 36 **Никита Михалков,**
почасни грађанин Београда
ПЕЧАТ КОЈИ НОСИМО
НА ДУШИ
- 39 **Промоција „Мемоара**
генерала Светомира Свете Букића“
ЛИЧНО ВИЂЕЊЕ РАТА
- 42 **Архивска грађа у Великом рату (3)**
ПОВРАТАК У ЗЕМЉУ
- 45 **Други српски устанак**
МИЛОШЕВА БУНА
- 46 **У посети Димитрију Гргићу,**
репрезентативцу Србије у стрељаштву
САЊАМ КАКО СИЈА
МЕДАЉА ИЗ РИЈА

ДАН ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

Стуб поверења и

Полагањем венаца крај споменика Другом српском устанку, уз одавање војних и државних почести устаницима, 23. априла у Такову, крај Горњег Милановца, обележени су Дан Војске Србије и два века Таковског устанка. Централној свечаности присуствовали су председник Републике Томислав Николић, патријарх српски Иринеј, министар одбране Братислав Гашић, начелник Генералштаба генерал Љубиша Диковић, представници законодавне, извршне и судске власти, најодговорније старешине система одбране, војнодипломатски кор, представници локалне самоуправе и верских зајед-

ница, те многобројни грађани. Јединица Гарде извела је почасну паљбу, истовремено испаљивањем десет плотуна из шест артиљеријских оруђа, с терасе Калемегданске тврђаве, и десет плотуна из десет артиљеријских оруђа у Такову.

Председник Србије Томислав Николић подсетио је да су се на овом месту пре две стотине година Срби подigli на устанак који је донео толико жељену слободу.

– Повео их је Милош Обреновић који је изговорио антологијску реченицу „Ето мене, ето вас, рат Турцима“. Више није могло да се издржи. На почетку 19. века, у време када су европске земље бележиле висок степен научних и технолошких достигнућа, нових открића, нових филозоф-

ских и политичких идеја, индустријског раста, српски народ живео је у ропству – подсетио је Николић на околности које су претходиле устанку, и потврдио да су слободарски устанци који су уследили утрли пут српској државности.

Председник је истакао да се Србија и сада, као што је то чинила и тада, бори за принципе правде и истих стандарда за све.

– И ове године, када читав свет прославља победу над фашизмом, немамо дилему и где год се та победа буде прослављала учествоваћемо, пошто без нас победе није ни било.

Обраћајући се припадницима Војске Србије као врховни командант, председник је изразио уверење да данас, када пети пут у истори-

Низом манифестација Војска је обележила свој празник. На централној свечаности у Такову, подсећајући на херојску историју српске државе и војске, председник Николић рекао је да се и данас боримо да будемо своји на своје и да остваримо сан предака и потомцима обезбедимо просперитет у миру и слободи.

На пријему у Дому Гарде на Топчилеру, министар одбране Братислав Гашић поручио је да су у години за нама, која је донела бројне изазове, Министарство одбране и Војска Србије успешно радили на јачању мира, безбедности и стабилизацији прилика у региону, као и на наставку процеса евроинтеграција. Дан Војске употпунили су и наступи војних оркестара, изложбе и промоције, који су посведочили да је она и данас један од најзначајнијих чувара националне историјске и културне баштине.

Оличење морала

ји српских војски има част да преда војне заставе које обележавају припаднике система одбране, а у чије спасавање су улагани животи јунака, неће дозволити да оно што представља стуб поверења и што је оличење морала и поштења буде окрњено, а камоли уништено.

– Најбољи међу вама, највреднији и најталентованији, принципијелни и они који уживају поверење морају да предњаче и предводе, и да не постоји суревњивост која се ствара када подређени мисле да надређени немају довољно способности, снаге, морала или знања.

Према његовим речима, што се тиче хроничног недостатка новца, који је други битни фактор за очување наше војске, цела држава је мо-

ИЗЛОЖБА У ВОЈНОМ МУЗЕЈУ

У Галерији Војног музеја 22. априла отворена је изложба „Други српски устанак и прва владавина кнеза Милоша Обреновића“, чији је аутор виши кустос музеја Анђелија Радовић. Поставка обухвата 150 предмета – оружја, опреме, застава, одликовања, портрета, акварела, гравира и осталих сведочанстава из тог времена, подељених у четири тематске, односно временске целине.

Говорећи о важности устанка и историјском доприносу кнеза Милоша Обреновића, у присуству начелника Генералштаба генерала Љубише Диковића, државни секретар Зоран Ђорђевић истакао је да имамо прилику да се, преко музејских предмета који су чувари наше прошлости, а често и путокази будућности, сетимо устанка и времена кад су храбро срце и мудра глава били неопходни.

– Изложбом желимо да оживимо, сачувамо успомену и одамо почаст кнезу Милошу Обреновићу и свим храбрим устаницима који су својим делима дали печат постојању модерне српске државе – рекао је државни секретар.

билисана да се створе средства која недостају.

– У томе и Војска треба да учествује, у складу са законима, и допринесе да поново подигнемо Србију из пепела, као и много пута до сада. Од вас очекујем јединство и превазилажење ситних размирица, заједништво, разумевање, рад, дисциплину и међусобно поштовање. Очекујем и храброст и пожртвованост. Да budete највреднији, јер сте одабрани као најбољи међу нама – поручио је председник Николић, који је изразио уверење да је дошло време да доброта победи зло, а јунаштво кукавичлук.

– Верујем да треба и да можемо да поштујемо све оно што је лепо и добро у сваком од нас. Ако свако од нас сузбија оно што је лоше у њему, а негује врлине: човекољубље, доброту, храброст, оданост, разборитост, родољубље, онда смо непобедиви! Живела Војска Србије! Живела Србија – закључио је председник Николић.

Свечаност, која је објединила два значајна празника, употпунили су атрактивни егзерцир Гарде и припредаја 23 војне заставе, које је председник Републике Србије доделио јединицама ранга бригаде Војске Србије. Многобројни посетиоци били су у прилици да виде и налет ваздухоплова, приказ дела наоружања и опреме, дефиле старих застава које одлазе у историју, али и да пробају чувени војнички пасуљ.

Војска Србије прославља свој празник 23. априла, у спомен на дан када је 1815. године подигнут Други српски устанак, који је био прекретница у стварању модерне српске државе и војске.

Очување националног идентитета

Поводом Дана Војске председник Републике Томислав Николић организовао је пријем у Председништву Србије коме су присуствовали највиши представници Министарства одбране и Војске Србије. Честитајући празник припадницима си-

стема одбране, председник се осврнуо на славну историју српске војске и народа.

– Година која је иза нас је још једна у низу у којима се Војска доказује као темељ, стуб и кров овог друштва. Војска која је поникла из народа, и никад није имала никакве несугласице са њим, служи на част и од ње очекујемо спас када га ниоткуда више нема – рекао је Николић.

Он је изразио наду да ће оваквих јубилеја, прослављених у миру, бити још много.

– Моје председниковање биће испуњено поносом што сам био командант овакве Војске, а бићу још поноснији ако не будете суочени ни са каквим изазовом који би вас натерао да поново, не само срцем и мудрошћу, него и храброшћу и оружјем браните нашу земљу – навео је председник Николић, поручивши припадницима система одбране да је њихов задатак да буду добро припремљени и обучени за све ситуације.

Министар одбране уручио је председнику Николићу војну споменицу поводом параде „Корак победника“, а генерал Диковић амблема свих бригада и јединица Војске Србије.

На традиционалном пријему у Дому Гарде на Топчидеру, министар

одбране Братислав Гашић и начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић угостили су председника Републике Томислава Николића, представнике законодавне, извршне и судске власти, верских заједница, иностране војне представнике и дипломате, личности из јавног и културног живота и бројне госте.

Министар Гашић подсетио је да у очувању националног идентитета, 23. април за српски народ има изузетан значај и прославља се као најзначајнији војни празник у знак сећања на Таковски устанак и постављање темеља модерне Србије.

– У години за нама, у периоду с бројним изазовима, Министарство одбране и Војска Србије успешно су радили на јачању мира, безбедности и стабилизацији прилика у региону, као и на наставку процеса евроинтеграција – нагласио је министар одбране.

Према његовим речима, свима је познато да је предуслов за добру оперативну и функционалну способност сваке војске модернизација јединица, а у реализацији тог комплексног задатка, како је оценио, систем одбране има велику помоћ државе.

– Започете реформе у Министарству одбране и процес реорга-

низације и професионализације Војске Србије биће приведени крају. Уверен сам да и у том послу такође неће изостати помоћ државе – поручио је министар Гашић, додајући да добар део тих визионарских циљева, који враћају Војску Србије на место које јој је одувек припадало, не би могли бити остварени да нису донети бројни законски и подзаконски акти који су омогућили несметано спровођење реформи и завршавање планираних задатака.

Променадни дефилеи

Дан уочи централне прославе у Такову, Београђани и гости српске престонице били су у прилици да уживају уз променадни дефиле оркестра Гарде, организован поводом Дана Војске Србије.

Својеврсни концерт на отвореном започео је испред споменика Кнезу Михаилу звуком фанфара и „Маршем на Дрину“, да би чланови оркестра, од Трга Републике до Калемегдана, свирали популарне корачнице и маршове – „Марш Александра Првог“, „Марш краља Милана Обреновића“, марш из филма „Неретва“ и остале композиције.

Грађани су са одушевљењем пратили гардисте у стопу током целе

НОВИ СПОТ „БУДИ ПРОФЕСИОНАЛАЦ”

У оквиру обележавања јубилеја, у Дому Војске Србије у Београду, 17. априла, промовисан је шести по реду спот „Буди професионалац”, којим је настављена кампања за подршку професионализацији Војске, започета 2010. године.

Промоцији спота, аутора потпуковника Мата Вујиновића, директора ВФЦ „Застава филм”, у коме је приказан радни дан војника механизованог батаљона, стрелца на борбеном возилу пешадије, присуствовали су бројни новинари и припадници система одбране.

Капетан корвете Јован Кривокапић, портпарол Војске Србије, оценио је да су, с обзиром на пораст интересовања за војни позив последњих година и чињеницу да се на добровољно служење војног рока, на око шестсто места предвиђених конкурсом, овог марта јавило више од две и по хиљаде заинтересованих, досадашњи спотови остварили циљ. Промоцији су присуствовали и редитељ спота Данило Пашкван и глумац Бојан Периф.

променаде и аплаузом поздрављали сваку нумеру. Како то обично бива, чини се да су највише уживали најмађи.

Дефиле је завршен испред Војног музеја на Калемегдану, где је публика могла још једном да чује „Марш на Дрину”.

Није се дефиловало само у Београду. Поводом Дана Војске Србије нишки војни оркестар свирао је 20. априла централним трговима и улицама тог града. Током дефилеа, који је отпочео наступом на Тргу краља Милана, грађани Ниша имали су прилике да уживају у познатим српским маршевима и корачницама. У Дому Војске Србије у Нишу отворена је и изложба „Србија у Великом рату”.

У Конгресној дворани Дома Гарде, 16. априла изведен је музичко-сценски приказ „Грм” Културно-уметничког друштва „Шумадија” из Горњег Милановца. Прву у низу активности поводом Дана Војске Србије и обележавања 200 година од подизања Таковског устанка, у присуству државног секретара у Министарству одбране Зорана Ђорђевића, начелника Генералштаба Војске Србије генерала Љубиша Диковић и осталих гостију, организован је у сарадњи са Савезом удружења потомака ратника Србије 1912–1920. године. КУД „Шумадија” извео је сплет песама и игара из Србије.

Дан уочи централне свечаности обележавања Дана Војске Србије и двеста година од Другог српског устанка, у Цркви Светог Георгија на Опленцу, делу Спомен-комплекса „Задужбина краља Петра Првог Карађорђевића”, освећене су војне заставе које је председник Републике Томислав Николић свечано уручио јединицама. Чин освећења обавио је викарни патријархов епископ, владика топлички Арсеније, уз саслужење војних свештеника и свештеника Шумадијске епархије. ■

Биљана МИЉИЋ

Снимили: Горан СТАНКОВИЋ

Јово МАМУЛА

Даримир БАНДА

Душан АТЛАГИЋ

Игор САЛИНГЕР

Министар Гашић на Московској конференцији о безбедности

Делегација Министарства одбране и Војске Србије, коју је предводио министар одбране Братислав Гашић, учествовала је 16. и 17. априла на 4. московској конференцији о међународној безбедности.

Министар Гашић говорио је о улози војно-политичких инструмената у обезбеђивању регионалне и глобал-

не стабилности и нагласио да Србија остаје посвећена мирољубивој политици.

– Наш допринос изградњи мира може се ценити учешћем у мировним мисијама под окриљем Уједињених нација и Европске уније, као и радом на унапређењу регионалне сарадње. Поштовање међународног права, универзалних и општеприхваћених начела понашања у војно-политичким аспектима безбедности, као и доследно спровођење међународно прихваћених обавеза и мера за јачање поверења и конструктивног дијалога за нас нема алтернативу и представља једини начин за обезбеђење националне, регионалне и глобалне безбедности и стабилности – рекао је министар.

Такође је нагласио чврсту опредељеност Србије да одговори на бројне безбедносне изазове савременог доба и да, у сарадњи с партнерима у свету, на бази узајамног поштовања и уважавања, пружи допринос сузбијању претњи на свим нивоима.

Уочи Московске конференције министар одбране Братислав Гашић састао се са министром одбране Руске Федерације генералом армије Сергејем Кужугетовичем Шојгуом, а током међународног скупа и са министрима одбране Јерменије генерал-пуковником Оганјаном Мушеговичем, Националне одбране Народне Републике Кине генерал-пуковником Чангом Ванђиуеном и Републике Белорусије генерал-мајором Андрејем Равковим. ■

Сусрет генерала Диковића и Бартелса

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић састао се 16. априла у Београду са председавајућим Војном комитету НАТО-а генералом Кнудом Бартелсом. Генерал Диковић истакао је да су наша земља и НАТО протеклих 16 година прошли дуг пут, од агресије и сукоба, до заједничке сарадње у оквиру Програма Партнерство за мир.

– Садашња и будућа сарадња Североатлантског савеза и Републике Србије, као војно неутралне државе и чланице Партнерства за мир, у заједничком је интересу очувања мира, посебно на Балкану – нагласио је начелник Генералштаба, и додао да је значајан корак усвајање Индивидуалног акционог плана партнерства, што значи да ће Војска Србије додатно развијати своје способности.

– Намеравамо, такође, да јачамо способности Војске за учешће у мировним операцијама Уједињених нација и Европске уније широм света – поручио је генерал Диковић.

Генерал Бартелс одао је признање српској војсци због доприноса регионалној и глобалној безбедности учешћем у мултинационалним операцијама.

– Усвајањем Индивидуалног акционог плана партнерства између Србије и НАТО-а унапредиће се разумевање и могућности за наш заједнички рад, свакако уз поштовање политике Србије када је реч о њеној војној неутралности – навео је генерал Бартелс. ■

АМБАСАДОР

МИЛОШ СТРУГАР

Независност је у снази државе

Колики је и какав маневарски простор данашње српске дипломатије и да ли је могуће применити рецепте из доба СФРЈ – полемика је која, нарочито у светлу актуелних конфликата у Европи и Блиском истоку, често пуни новинске ступце. Искуство амбасадора Милоша Стругара, човека који је више од две деценије провео у кругу где се, много јасније него из наше земље, виде нијансе спољне политике великих држава, пружа нам једну могућу визуру тог питања.

Вежа дипломатије и безбедности, проналажење „отшкринутих врата“ у преговорима од којих зависе интереси држава и добробит милиона њихових грађана, само су неке од тема које смо дотакли у разговору са амбасадором Стругаром, чија су предавања радо слушана на универзитетима и дипломатским школама широм света, али и у Школи националне одбране.

Нагомилано искуство из дипломатске каријере, која је почела давних седамдесетих година, Стругара обавезује на одмереност у изјавама и опрезност у саветима, али и поред тога, више него јасно, уочавамо његове профе-

сионалне и личне вертикале. Добре дипломате су, сматра он, као и војници посвећени истом циљу, само што је њихова борба и средства која у њој користе нешто суптилнија.

О. *Обични људи, лаици, склони су да дипломаџију смаџрају опскурном ђраксом. Тај ђозив, занај, вешџина, без сумње је обележио Ваш живојџ. Како је Ви ђосле неколико деценија доживљаваџе?*

– Апсолутно сте управу када кажете да дипломатија изгледа као нешто опскурно. Она јесте и мора да остане дискретна. Неко је давно рекао да је дипломатија налик печуркама – најбоље успева у мраку. Данас, у новој комуни-

кационој ери, када се тежи што бржем доласку до информација и њиховом пласирању јавности, било да је реч о информисању или манипулацији, веома је тешко задржати ту потребну меру тајности.

Ако бих, на пример, морао у јавности да изнесем тактику и став који намеравам да заступам у неким преговорима, то би значило да од њега не могу да одступим. Међутим, тек у разговору са вашим партнером можете да осетите где су отшкринута врата на супротној страни и како ваш став може да се прилагоди да би се дошло до компромиса. Дипломатија је уметност постизања компромиса.

Недавно је постигнут споразум сталних чланова Савета безбедности и

Уколико бисте унајкраће желели да опишете међународну политику, онда би то био „баланс снага” и „сфере утицаја и интереса”. Да бисте били успешни у дипломатији морате на најбољи начин разумети другу страну. Не само њихове интересе, него и њихову културу, систем вредности – каже искусни дипломата, до сада највише позиционирани функционер Уједињених нација из наше земље.

Немачке с Ираном о нуклеарном програму ове земље. Реч је о споразуму о којем се преговарало 12 година. И једна и друга страна су изузетно оптимистичне и тај договор сматрају историјским. Они који, пак, нису имали прилику да учествују у преговорима су веома скептични. Њихове оцене иду до тога да ће тај споразум дестабилизovati ceo регион Блиског истока. Када читате текст заједничког саопштења, у зависности од знања и угла гледања, можете извући различите закључке. Али, чињеница је да нико осим страна у преговорима не зна који су све уступци морали бити учињени с обе стране како би се постигао договор. Уколико би се такви преговори водили јавно, то би омогућило мешање других земаља и јавности, па позитиван исход не би био могућ.

Осим *шајносџи*, *шџа* је још обележје *успешне дипломатије*?

– Дипломатија је успешна само уколико изнедри некакав споразум, а да би до споразума дошло, потребно је да стране које воде преговоре имају таква интереса. Догађа се да под притиском једна страна уђе у преговоре, али без искрене жеље да се постигне договор јер проблем намерава да реши на неки други начин.

Да бисте били успешни у дипломатији морате на најбољи могући начин разумети другу страну. Не само њихове интересе, него и њихову културу, систем вредности... Највећа грешка дипломате, преговарача, посредника, јесте уколико ставове свог партнера тумачи по сопственом систему вредности и својим културним особеностима.

Уколико бисте унајкраће желели да опишете међународне односе, онда би то био „баланс снага” и „сфере утицаја и интереса”. Приликом разматрања било које регионалне или глобалне ситуације морате доћи до одговора на

питања: „ко је политички јачи?”, „ко је војно јачи?”, „ко је економски јачи?”, „ко је правно и морално јачи”, а с друге стране, да процените какви и чији су интереси и утицаји у датој ситуацији.

Ако кажеш да је ујилив јавности у дипломатији *шџеџан*, како је, према Вашем мишљењу, случај „Викиликс” утицао на схваћање и доживљај међународних односа међу дипломатама, али и људима с друге стране зашворених вратица?

– Објављивање тих докумената нанело је штету интересима америчке спољне политике. Имао сам прилику да прочитам тридесетак депеша које су америчке дипломате писале после састанака са мном. Ти извештаји су писани на високом професионалном нивоу. И ту је управо највећа штета. Није важно што је обелодањен садржај неког разговора, већ то што је сада свима јасно како америчка дипломатија ради.

Неко је давно рекао да је дипломатија налик печуркама – најбоље успева у мраку

Претпостављам да су после свега они морали да мењају методологију рада, али да се суштина циљева којима теже није променила.

Ви сте, без сумње, изданак *старе*, неки би рекли *непревазиђене*, *дипломатске школе СФРЈ*. Ваша каријера у Савезном министарству спољних послова водила Вас је *ујштем* којим, *нажалост* или *на срећу*, Ваше млађе колеге *неће* *имати* *прилику* да *прођу*.

– Ми који смо у време СФРЈ били младе дипломате школовани смо и усмеравани тако да свако од нас тачно зна шта му је задатак. А то је било да

представљамо земљу у најбољем светлу, да штитимо безбедност земље на најбољи могући начин у домену наших активности, да отварамо економске мо-

Највећа грешка дипломате, преговарача, посредника, јесте уколико ставове свог партнера тумачи по сопственом систему вредности и својим културним особеностима

гућности за развој наше привреде и да штитимо наше грађане у државама где смо акредитовани. То су четири основна постулата сваке спољнополитичке службе. Када имате дипломате који јасно знају која је њихова функција и који им је циљ, одрадили сте пола посла.

Међународни утицај некадашње СФРЈ био је несразмерно велики, а позиција коју је земља имала на међународној сцени је у великој мери била плод рада људи који су је представљали изван граница. Прекознајеш ли у данашњој спољној политици Србије покушаје да се „клонира” *дипломатска пракса* из *тог* времена?

– Упоредити спољну политику Југославије и наше земље данас је незасадно јер су се за 25 година међународне околности драматично промениле. Данас је, мислим, теже дипломатски деловати. Током „хладног рата” имали сте неке трајне параметре у међународним односима, и могли сте да се поставите у односу на то. Данас је потребно много вештине да се у постојећим међународним околностима, у којима се свет суштински мења, спроводи успешна, дугорочна спољна политика.

Концепт светског поретка је несумњиво у кризи и у току је процес промене. Досадашњи поредак био је заснован, пре свега, на суверенитету

држава и балансу снага. Из разних разлога национални суверенитет је све слабији у појединим регионима. Економска глобализација, чији су челници мултинационалне компаније, банке и фондови, не признаје принцип националног суверенитета и граница. Погледајте Европску унију. Да би она расла и развијала се, све чланице морале су да се одрекну дела свог националног суверенитета, а Унија још нема атрибуте државе. На Блиском истоку воде се етнички и секташки ратови и све националне државе су у великој кризи. Питање је да ли ће опстати постојеће државе и националне границе... Истовремено, у другим деловима света, на пример у Азији и Латинској Америци, јачају снаге које се залажу за апсолутно поштовање и заштити националног суверенитета. У току је

Упоредивати спољну политику Југославије и наше земље данас је незахвално јер су се за 25 година међународне околности драматично промениле. Данас је потребно много вештине да се у постојећим међународним околностима, у којима се свет суштински мења, спроводи успешна, дугорочна спољна политика.

промена и у глобалном односу снага која је најочљивија на економском и финансијском плану, али и на плану моралних и културолошких вредности. Сведоци смо убрзавања трке у наоружању у којој све више доминирају неки нови учесници, тако да ће убрзо доћи до промена и у војном односу снага.

○ **Позиција наше земље у свету актуелних догађаја у свету, није једноставна. С једне стране стоји јасна посвећеност припадњаку Европској унији, а с друге традиционалне културне, али и економске везе с Русијом. Рекло би се да руководиство покушава да балансира, али да постоје прилике да се наша земља приклони једној од страна. Мислите ли да је неутралност, еквилибраца у односу на по-**

Милош Стургар са Бан Ки Муном, генералним секретаром УН

ве међународне политике будућности српске дипломатије?

– Читам нека погрешна тумачења да је спољна политика Југославије била неутрална у односу на сва блока. То није тачно. Она није била неутрална, него је била независна, односно несврстана. Југославија није била с блоковима, али је имала свој, трећи пут. Мислим да је то добар рецепт и за данашњу ситуацију. Потребно је да дефинишемо дугорочну стратегију и циљеве наше земље и да се на основу тога опредељујемо. Не смемо се руководити тиме ко нам се свиђа, а ко не, већ само нашим националним интересима. Не смемо да

Читам нека погрешна тумачења да је спољна политика Југославије била неутрална у односу на сва блока. То није тачно. Она није била неутрална, него је била независна, односно несврстана. Југославија није била с блоковима, али је имала свој, трећи пут. Мислим да је то добар рецепт и за данашњу ситуацију. Потребно је да дефинишемо дугорочну стратегију и циљеве наше земље и да се на основу тога опредељујемо.

се руководимо ни тренутним положајем наше земље и тренутном ситуацијом у свету. Треба нам капацитет да овде у Србији анализирамо у ком правцу иде свет, како се мења светски поредак, где ће сутра бити центри моћи и полови међународне политике. Не смемо гледати себе изоловано од светских догађања. Врло често имам утисак да се овде, када се говори о спољној политици, у ствари води унутрашња политика. Важно је да постоји јасна, стратешка анализа догађаја, нових трендова и дубинских промена у свету.

○ **Можемо ли се, на извесан начин, угледаати на позицију Финске? То је земља која успешно балансира између Русије, као највећег суседа, и Европске уније, чија је чланица.**

– Финска је специфична земља. Њихова граница с Русијом је дуга хиљадама километара. Са Шведском такође. Они су чланови Уније, али нису у НАТО-у. Тамо постоје политичари који заговарају чланство у Североатлантском савезу, али је јавно мњење и даље већински против тога. Финска је земља која не доноси одлуке на пречац и не узима ништа здраво за готово. Они пажљиво разматрају сваки корак. Такву позицију Финска себи може да дозволи јер је економски и војно веома снажна и стабилна. Да бисте могли да приуштите независну политику, морате бити јаки.

Има основа ст̄авовима да су Уједињене нације управо на пророчору бивше Југославије почеле да губе кредибилитет и да су пресџале да буду место где се чува мир и решавају међународни проблеми. Чини се да Савет безбедности често послужи као сценографија за размену опшних осуда великих држава о неким темама, а да после неке од њих, страм соствених интереса, одлуке спроводе самостално. У којој мери су Уједињене нације место где Србија може бранити своје интересе?

– Уједињене нације имају својих мана. Њихову политику одређују земље чланице, не генерални секретар, нити службеници који тамо раде. Уједињене нације су снажне онолико колико земље чланице желе да оне то буду. Пет сталних чланица Савета безбедности имају

Најбоља гаранција безбедности постиже се поверењем локалног становништва и репутацијом непристрасности. У Руанди то поверење није постојало и то је основни разлог многих инцидента, укључујући и онај који се мени догодио. Био сам киднапован, с намером да будем ликвидиран, али сам успео сам да побегнем.

посебну улогу, посебна права, пре свега право вета, али и посебне одговорности. Међутим, највећа снага Уједињених нација је универзалност, принцип да су све државе једнаке, без обзира на војну и економску моћ и легитимитет, односно морално право да понуди решења за светске проблеме. Повеља Уједињених нација је највиши међународно правни документ и има приоритет над свим другим међународним актима. Она садржи важне принципе као што су забрана употребе или претње силом против територијалног интегритета и политичке независности држава, немешање у унутрашње ствари... За земље као што је Србија то је место где

се може тражити заштита права и интереса. Када анализирам кризу на нашим подручјима деведесетих, можемо закључити да је међународна политичка позиција наше земље била слаба, али да је у већини случајева међународно право било на нашој страни. Тако је можда и данас.

Ваша каријера је највећим делом везана за Уједињене нације. Међу њим Ви сте тамо проживели и неке веома емотивне моменсте, нарочито септембра 1992. године када је наша земља искључена из чланства. Последњи сте наш дипломата који је напустио салу Генералне скупштине.

– Био је то тежак моменат за нашу земљу. У то време већ смо били под санкцијама. Одређени круг земаља покренуо је кампању да се Југославија суспендује из чланства. Њихови аргументи садржани су у питању да ли смо ми тада могли да представљамо Југославију као чланицу Уједињених нација. Наравно да је та одлука била плод политичких интереса и лобирања, али је важно за нас да смо после свих тих година признати за земљу сукцесора, земљу оснивача Уједињених нација. Одлука о нашој суспензији показала се као правно неутемељена.

После суспензије наше земље из светске организације, Ви се наставили ангажман као њен службеник. Ваша биографија обилује дужностима по мировним мисијама широм света. Да ли је то био Ваш избор или случајност?

– Премда сам имао понуде да останем и радим у Секретаријату у Њујорку, то ме није интересовало. Желео сам да радим у мировним операцијама и то на терену. У том моменту нисам дубље размишљао шта ме то вуче на ту страну. С ове дистанце, мислим да је разлог управо било оно што се догађало у мојој земљи – ратови, неуспешне мировне операције, хуманитарна катастрофа... Мислим да је све што сам у разним деловима света радио било управо мотивисано потребом да се допринесе миру, спасавању цивила, поштовању Повеље Уједињених нација.

Тешко би се могло рећи да је Ваш посао увек био пријатан и лак. Напротив. Шта је професионално било најтеже у Вашој каријери?

– Мисија у Руанди 1994. и 1995. године. Тамо се догодио геноцид. За мање од четири месеца убијено је 800.000 људи. Владало је неповерење и анимозитет према Уједињеним нацијама. Локално становништво је, према мом мишљењу оправдано, веровало да су Уједињене нације могле и морале више да ураде да спрече геноцид. То је професионално било најтеже искуство.

А лично?

– Ангажман у мировним операцијама има своје ризике. Уједињене нације имају свој систем безбедности. Али, наша најзначајнија заштита била је застава светске организације и наш углед. Најбоља гаранција безбедности постиже се поверењем локалног становништва и репутацијом непристрасности. У Руанди то поверење није по-

Milos Strugar, a member of the Yugoslavian delegation, sits alone after Prime Minister Milan Panic left the United Nations General Assembly Hall Tuesday evening.

Panic walked after a speech in which he asked for support. The General Assembly then voted 127-6 to oust Yugoslavia.

Асошијетед Прес:

„Милош Стругар, члан Југословенске делегације, седи сам пошто је премијер Милан Панић напустио салу Генералне скупштине у уторак увече. Панић је отишао пошто је у свом говору тражио подршку. Генерална скупштина гласала је 127-6 да се Југославија избаци.“

стојало и то је основни разлог многих инцидената, укључујући и онај који се мени догодио. Био сам киднапован, с намером да будем ликвидиран, али сам успео сам да побегнем. Било је, наравно, још много врло опасних ситуација – једном приликом држали су ми репетиран пиштољ у устима. У Таџикистану, на пример, експлодирала је бомба на 50 метара од мене, у Либану су бомбе падале унаоколо за време рата 2006. године.

О И после свега Ви сте задовољним својом каријером. Шта издвајате као највеће постигнуће?

– Највећим професионалним успехом сматрам споразум о националном

Што се професионалности тиче, наши официри и војници апсолутно одскачу. Не говорим то зато што долазим из Србије, него што је то објективна слика коју су делили сви војни команданти УНИФИЛ-а.

помирењу у Таџикистану. Ти преговори су се водили дуго посредством Уједињених нација. Интензивно смо преговарали неколико година. Тамо је беснео грађански рат између провладиних снага и исламске опозиције у коме је погинуло око 150.000 људи. Споразум који смо постигли донео је мир, национално помирење и дан-данас је окосница устава те земље.

Међутим, издвојио бих један догађај који је у 20 година бављења тим послом на мене оставио најснажнији утисак. Био је то сусрет са Нелсоном Манделом 1993. године. На власти су и даље били белци, али су неке промене почеле да се дешавају. Наиме, Мандела је требало да одржи предизборни скуп у једној од девет република где сам као шеф мисије Уједињених нација био распоређен. Иначе, та република била је позната као упориште белих десничарских партија. Постојала је велика брига како ће, с безбедносне тачке гледишта, протећи тај скуп. Дошао сам на састанак са Манделом како бисмо разговарали о томе како могу да помогнем. Он ме је питао одакле сам. Када

Сјругар са италијанским генералом Клаудиом Грацијаном у Бејруту

сам рекао да долазим из Југославије, Мандела ме је загледао и упитао: „Шта се десило с том дивном земљом...?“ И ми смо провели читав састанак разговарајући о Југославији.

О У Либану сте служили као заменик шефа мисије где сте имали прилику да се срећнете са припадницима Војске Србије. Како из прве руке оцењујете њихов рад?

– Што се професионалности тиче, наши официри и војници апсолутно одскачу. Не говорим то зато што долазим

Мења се свет, мења се и природа сукоба, мењају се актери у њима. Мировне операције томе морају да се прилагодје како не би изгубиле на ефикасности и утицају.

из Србије, него што је то објективна слика коју су делили сви војни команданти УНИФИЛ-а. Највећи изазов у мировним мисијама је како интегрисати различите јединице из више држава да раде заједно, да функционишу ефикасно као целина. Квалитет наших официра је управо способност да се прилагоде новом окружењу, прихвате и спроведу процедуре. Као заменик шефа мисије у Либану у разним кризним

ситуацијама ја бих звао наше официре и тражио од њих професионално мишљење и предлоге. Наша држава и Војска треба да буду поносни како њени припадници у мировним операцијама представљају земљу.

О На једном од Ваших предавања поменули сте процес редефинисања концепција мировних операција Уједињених нација.

– Мења се свет, мења се и природа сукоба, мењају се актери у њима. Мировне операције томе морају да се прилагоде како не би изгубиле на ефикасности и утицају. Нов феномен јесте да се мировне снаге данас често распоређују у зоне где нема споразума о прекиду ватре. Друго, сада у многим конфликтима немате јасно дефинисане стране у сукобу. Следећи феномен је што мировне снаге оперишу на просторима где не постоји функционална држава, где нема владе, војске, где се оспорава легитимитет власти. Четврти изазов су асиметричне претње које доносе огроман број жртава.

Већ сада Уједињене нације су почеле да користе технологију која раније није употребљавана, на пример беспилотне летелице у Конгу или „апачи“ хеликоптере у Малију. Раније је обавештајни рад био табу тема за мировне операције, а сада на терену постоје центри за обавештајни рад, у Малију на пример. Специјална бригада у Конгу

добила је мандат да фактички намеће мир, да се бори против одређених милиција. Све ове новине нису део концепта мировних операција какав познајемо и постоји низ отворених правних, политичких и оперативних питања. Због тога је генерални секретар формирао панел да размотри све аспекте мировних операција Уједињених нација. Последњи пут је то урађено 2000. године, на чувеном „Брахимијевом панелу“, чије су препоруке и предлози спроведени у пракси. Основни принципи мировних операција су да се снаге ангажују само уз пристанак свих страна у сукобу, затим принцип непристрасности (који не треба мешати с неутралношћу) и најзад принцип употребе силе само у самоодбрани или одбрани

шу земљу првенствено због наше муслиманске заједнице, која је концентрисана у Санџаку и Прешевској долини. С безбедносне тачке гледишта, главна претња долази од ширења екстремистичких идеја у тим срединама, што може негативно утицати на безбедносну ситуацију у земљи и повећати опасност од терористичких напада. Држављани Србије и других земаља из окружења обучавају се и стичу ратно искуство у кризним жариштима на Блиском истоку, борећи се за такозвану Исламску државу и Ал Каиду у Сирији и Ираку. Они касније могу бити употребљени против Србије и других земаља региона. Такозвана Исламска држава и друге екстремистичке исламске организације у више наврата истицале

су да сматрају да територија Србије треба да буде део Калифата.

Дужност свих који су отишли на ратиште је, између осталог, да шире идеологију и утицај екстремних исламских организација на нашој територији. То раде преко личних контаката са пријатељима

Због тога је од изузетног значаја да се предузму одлучне мере да се прекину међународне терористичке везе и финансирање у нашој земљи и да се терористима спречи улазак и излазак из земље. Потребно је, такође, контролисати и њихово кретање у самој земљи. Истовремено, држава, у сарадњи са верским и утицајним јавним личностима, треба да усвоји и спроведе оп-

Војска је једна од најважнијих националних институција и стуб стабилности и безбедности. Снажна и способна војска јача политичку позицију и дипломатски утицај земље.

сежан план акције на сузбијању и превенцији, не само тероризма, већ и радикализма и екстремизма међу младима и члановима непривилегованих заједница.

◉ *Веома често у својим настанцима исцлавајте наклоности према Војсци. Поред бројних универзитетских и дипломатских академија широм света Ви се радо одазивајте на позив да budete предавач на нашим високим војним школама. Ошкудта симпатија?*

– У мојој породици је веома снажна војна традиција. Отац ми је био војно лице и носилац је Ордена народног хероја „за херојске подвиге у одбрани земље“. Одрастао сам и школовао се на војној пензији. Последњих 20 и више година радећи у Уједињеним нацијама сарађујем с војском, тако да се никада, у ствари, нисам одвојио од ње. Међутим, разлог моје наклоности и поштовања према војсци наше земље је кућно васпитање, образовање и систем вредности који ми је усађен. Војска је једна од најважнијих националних институција и стуб стабилности и безбедности. Снажна и способна војска јача политичку позицију и дипломатски утицај земље. Иако нисмо у униформи, ми дипломате као и војници смо на истом задатку – да чувамо националну безбедност. И то никада не смемо заборавити. ■

Александар ПЕТРОВИЋ

Сусрећ са Нелсоном Манделом

мандата. Неке велике силе, нарочито САД, сматрају да треба размотрити да ли су ти принципи одговарајући за околности мировних операција данас. Постоје и супротстављена мишљења.

◉ *Како оцењујете утицај актуелних криза на безбедности Републике Србије?*

– Актуелне кризе на Блиском истоку и у Украјини без сумње утичу и на Србију. Заварава се свако ко мисли да ти сукоби неће имати утицаја на нашу националну безбедност, економски развој, енергетску сигурност! Не смемо бити пасивни. Догађаји на Блиском истоку и шире гледано у арапском свету могу имати велике последице за Балкан и посебно за Србију, њену безбедност, економске интересе и политичку стабилност. Та питања су од значаја за на-

Актуелне кризе на Блиском истоку и у Украјини без сумње утичу и на Србију. Заварава се свако ко мисли да ти сукоби неће имати утицаја на нашу националну безбедност, економски развој, енергетску сигурност! Не смемо бити пасивни.

или члановима породице, али и преко модерних средстава комуникације. Такозвана Исламска држава прихватила је и овлада модерним средствима комуникације које веома ефикасно користе за слање својих порука, за регрутовање нових следбеника и бораца у многим земљама, укључујући и Србију.

**ИНЖИЊЕРИЈСКИ БАТАЉОН
ДРУГЕ БРИГАДЕ**

Јунаци

Мостови, путеви, санирана клизишта, спасени људи и материјална добра јесте оно што је остало иза наших инжињераца из Краљева после њиховог ангажовања у прошлој години. Скромност им не дозвољава да се хвале оним што су учинили и што сматрају неодвојивим делом свог позива, али им нико не може одузети право на понос што су у критичним данима реаговали професионално, ефикасно и правовремено, стављајући своја знања и искуство у службу грађана Србије.

Инжињерија је специфичан род Војске Србије, значајан за осигурање и реализацију борбених задатака. И у миру инжињерци извршавају важне задатке – граде путеве, премошћавају реке, пружају помоћ становништву у случајевима природних непогода, техничких и технолошких несрећа.

Своју оспособљеност инжињерци су потврдили и током прошлогodiшњих поплава, мада се у јавности тада више говорило о „угашеним“ инжињеријским бригадама и гарнизонима, наводној техничко-технолошкој заосталости рода, исеченој, продатој и баченој инжињеријској техници и несталим амфибијама.

Неправедно су запостављени прави јунаци „рата“ против водене стихије, припадници инжињеријских састава Војске Србије, који су током и после поплава пружили велику помоћ грађанима у санацији клизишта,

поправци оштећених путева, изради нових саобраћајница, премошћавању набујалих локалних река и рашчишћавању терена од наноса блата и муља.

Алтернативни путеви

Друга бригада Копнене војске, којом командује бригадни генерал Драгослав Слаковић, препознатљива је по честом ангажовању на задацима из треће мисије Војске Србије – помоћи становништву на отклањању последица од елементарних непогода. Добро се зна како су припадници тог састава правовремено и ефикасно реаговали на отклањању последица земљотреса у Краљеву, санацији поплава у Новом Пазару, при гашењу пожара у Краљеву и Рашки и рашчишћавању око 1.200 километара путних комуникација у Сјеници, Новом Пазару, Тутину, Прибоју, Пријепољу, Новој Вароши и осталим местима то-

ком великих снежних падавина које су протеклих година задесиле Србију.

Посебно место међу јединицама Друге бригаде у извршавању поменутих задатака има 210. инжењеријски батаљон из Краљева. Инжењерци краљевачког батаљона показали су да су спона између Војске и народа на Пештерској висоравни и околним областима. Они су не само израдили путеве и другу инфраструктуру, већ су и својим понашањем на терену продубили блиске односе војника и народа у мултиетничким срединама, тако да се данас без икаквог претеривања може рећи да су односи Војске Србије и народа у новопазарском, сјеничком, тутинском и пријепољском крају бољи него што су били у претходном периоду.

Краљевачки инжењерци навикли су на тешке терене, хитна ангажовања и непрекидан рад, али је прошла, 2014. година за њих, ипак, била нешто посебно и несвакидашње, нешто што се

ретко дешава. Занимљиво је да година није започела борбом против воде, већ борбом за воду, то јест ангажовањем старешина и војника инжењеријског батаљона на изградњи алтернативног водовода за потребе обезбеђења пијаће воде за грађане Ужица. Они су извођењем земљаних радова и постављањем цевовода на изузетно неприступачном и непроходном терену, дуж речног корита реке Сушице, знатно допринели изградњи алтернативног водовода Ужица. Ужичани нису заборавили на војнике који су им помогли у тешкој ситуацији и поводом Дана града Ужица доделили су Другој бригади захвалницу града за несечичну помоћ и ангажовање на извршавању изузетно сложених задатака.

Прошлогодишње мајске поплаве биле су изазов за целу земљу, пошто су временске непогоде и обилне падавине изазвале катастрофалне последице по људе и материјална добра на великом делу територије Србије. Ин-

жињерци Друге бригаде и њихове колеге из осталих јединица ангажовани су на спасавању, збрињавању и евакуацији угрожених људи и материјалних добара у поплављеним подручјима Пожеге, Чачка, Краљева, Уба, Косјерића, Свилајнца, Обреновца и Текије, а потом и у пружању помоћи мештанима у отклањању последица поплава.

Најпре је даноноћним радом и великим напорима обезбеђено снабдевање водом за пиће и припрема хране за угрожене грађане Косјерића, Обреновца, Свилајнца и Ушћа. У наставку ангажовања, инжењерци су све снаге концентрисали на довођење путне мреже у функционално стање, како санирањем многобројних локалних путева и клизишта у Бајиној Башти, Малом Зворнику, Косјерићу и Тутину, тако и изградњом алтернативног пута на деоници Лозница – Мали Зворник – Љубовија, у дужини од девет километара. У селима Гвоздац и Рогачица, код Бајине Баште, и селу Велика Река, код Малог

Изградња водовода у Ужицу

ТЕШКИХ ДАНА

Зворника, санирани су путеви које је однела бујица, док је алтернативни пут изграђен како би се користио у случају да велико клизиште, којим клизи три милиона кубика земље, прекине комуникацију на магистралном путу. На том градилишту једна деоница пута пробијана је и кроз шуму.

Премошћавање набујалих река

– Припадници батаљона су на терену од првог дана поплава – истиче командант 210. инжењеријског батаљона мајор Дамир Новоселац и наводи да су „ватрено крштење” имали

већ 16. маја, када је двадесет старешина и војника, предвођених тадашњим командантом батаљона потпуковником Исметом Адемовићем, с три чамца М-70, санитарским возилом и два камиона, евакуисало 31 особу из поплавлених домаћинстава у насељу Грдица код Краљева.

– Наредног дана били смо поново у акцији, овог пута у селима Раваница и Годачица, у жељи да помогнемо мештанима Гледићког краја, где су набујали потоци однели чак седамнаест мостова и делове пута према Краљеву, и тако одсекле од света на стотине људи.

Према речима мајора Новоселца, група инжењераца је најпре пре-

Мајор Дамир Новоселац

ВЕЗА СА СВЕТОМ

Свака борба има своје јунаке. Некада је тешко изабрати најбоље, поготово када строј храбрих, одважних и способних нема краја. Припадници одељења за тешке механизоване мостове и њихов командир старији водник прве класе Саша Ристић се, ипак, издвајају у 210. инжењеријском батаљону, како стручним и брзим постављањем осам тешких механизованих мостова, тако и чињеницом да су омогућили великом броју људи да успоставе прекинуте путне комуникације.

– Постављању тешког механизованог моста претходи извиђање, током којег се сагледа каква је пре-

прека коју треба премостити, колика је њена ширина и дубина и који су уздужни и попречни нагиби – наглашава старији водник Ристић. Како наводи, у зависности од тога треба уредити обале, како би мост могао да се постави, а након тога се обележава оса моста и мосне линија. Камион мостополагач тада се уводи у рикверц до линије стабилизатора и почиње лансирање и попречно укрућивање моста, ради осигурања. За лансирање једног блока тешког механизованог моста потребни су по два послужиоца и возача.

Од старијег водника прве класе Саше Ристића сазнајемо да је те-

шки механизовани мост намењен за премошћавање сувих и водених, вештачких и природних препрека. Одељење за тешке механизоване мостове може да премости препреку дубине до три и ширине до 40 метара и то тако што с камиона мостополагача лансира чланке, од којих је сваки дугачак по 10,5 метара и може представљати целовит мост, уколико је препрека коју премошћава дугачка до десет метара, а чланци се могу настављати један на други до максималне дужине. Један комплет чине четири мостополагача, а тежина камиона мостополагача је 20 тона.

МОСТОВИ СТИЖУ КАМИОНОМ

Десетар Никола Јовановић је као дечак заволео униформу, а жеља му се остварила 2010. године када је почео да ради као возач у одељењу за тешке механизоване мостове 210. инжињеријског батаљона. Он је прошле године завршио лидерски курс, али и даље вредно ради на свом стручном и каријерном усавршавању, како би постао подофицир. Никола живи у Врњачкој Бањи, месту које је, такође, било погођено поплавама, и у коме су Николине колеге из 29. логистичког батаљона организовале водоснабдевање. У тим данима, Никола и његови другови из одељења за тешке механизоване мостове имали су пуне руке посла на премошћавању река које су се вратиле у своја корита и поновом „спајању“ са светом села, која су за време поплава остала одсечена.

– Превозио сам шест чланака тешког механизованог моста и учествовао у постављању мостова у Богutowцу, околини Бајине Баште и у Крупњу – каже десетар Јовановић, и додаје да је видео клизишта, порушене куће... Деловало је невероватно да су речице и потоци, наоко плитки и безопасни, проузроковали толику штету.

У Крупњу, десетара Николу Јовановића чекао је најтежи задатак, пошто се испоставило да је мост могао да се лансира само с друге стране реке, а пут на другу страну водио је преко оштећеног и несигурног моста.

– Многи су гледали телевизијске снимке, али ко није видео својим очима како је изгледао Крупњак после поплаве, не може знати колику је штету претрпела ова варош – присећа се Никола. – Оштећени мост био је несигуран за саобраћај, па је општина поставила обавештење возачима да, уколико прелазе преко њега, то чине на своју одговорност. Био је то опасан задатак, посебно када имате у виду да је мој камион тежак 20 тона. Ниједног тренутка се, ипак, нисам двоумио да ли то могу да изведем, био сам потпуно сигуран у процену мог командира старијег водника прве класе Саше Ристића. Прешли смо реку и лансирали мост. Мештани су били одушевљени.

Није лако било ни у Богutowцу, поготово када је већ премошћена река на дошла, поткопала стопе тешког механизованог моста и готово га потопила. Било је потребно да два камиона са супротних обала „извуку“ мост и да га послужиоци поново учврсте. Да би се то урадило, један камион је морао да пређе преко несигурног моста на другу обалу. Опет је Никола, сигуран у себе и пун поверења у своје старешине, прешао камионом на другу обалу и извршио задатак.

Никола је поносан на учинак своје јединице у време отклањања последица поплава.

– Моје одељење радило је сложено, као један. Сви су били пожртвовани, нисмо питали када, колико и где треба да се ради.

ПОЧАСНИ ГРАЂАНИН КРАЉЕВА

Градначелник Краљева доделио је звање почасног грађанина града за 2014. годину доскорашњем команданту Друге бригаде и садашњем начелнику Управе за обуку и доктрину Генералштаба бригадном генералу Маринку Павловићу за несебичну и немерљиву личну и професионалну помоћ грађанима током мајских поплава. У образложењу се каже да је генерал Павловић, са припадницима своје јединице, свесрдно помогао у санацији последица мајских поплава у Краљеву и да је личним залагањем, професионално одговорно, људски пожртвовано, притекао у помоћ поплавленим грађанима Краљева. Друга бригада је за само неколико дана после поплава поставила понтонске мостове у Раваници, Годачици и Богutowцу, омогућивши тако нормализовање живота мештана тих крајева.

мостила набујалу реку у селу Раваница, с једним блоком тешког механизованог моста, а потом лансирала још два чланка тешког моста у селу Годачица. Муњевитим реаговањем успели су да око хиљаду домаћинстава на десној обали реке добије комуникацију с већим градским центрима.

Посебан подвиг инжињераца из Краљева представља и постављање осам тешких механизованих мостова у општинама Краљево, Мали Зворник, Бајина Башта, Крупњак и Крушевац, који су угроженом становништву омогућили једину путну везу са светом. Овде није реч о чувеној сентенци Иве Андрића да ништа није боље и вредније од мостова, од свега што човек подиже и гради, већ о чињеници да су постављени мостови у одређеном тренутку нормализовали живот великом броју грађана Србије.

Неколико хиљада људи у Гледићком крају мостовима у Раваници и Годачици добило је везу са светом, док је мост у општини Крупњак, преко Кржаве, створио услове да хиљаду становника из села Томање, Богоштица и Шљивово одлазе на посао, у школу или болнице. Више од хиљаду становника из села Сушице, Позлате и Црквине, у општини Крушевац, били су пресећени када су им припадници инжињеријског батаљона поставили понтонски мост преко Рибарске реке, баш као што је и механизовани мост преко реке Лопатнице у Богutowцу, недалеко од Краљева, омогућио мештанима засеока Корићанци саобраћајну комуникацију са „остатком света“.

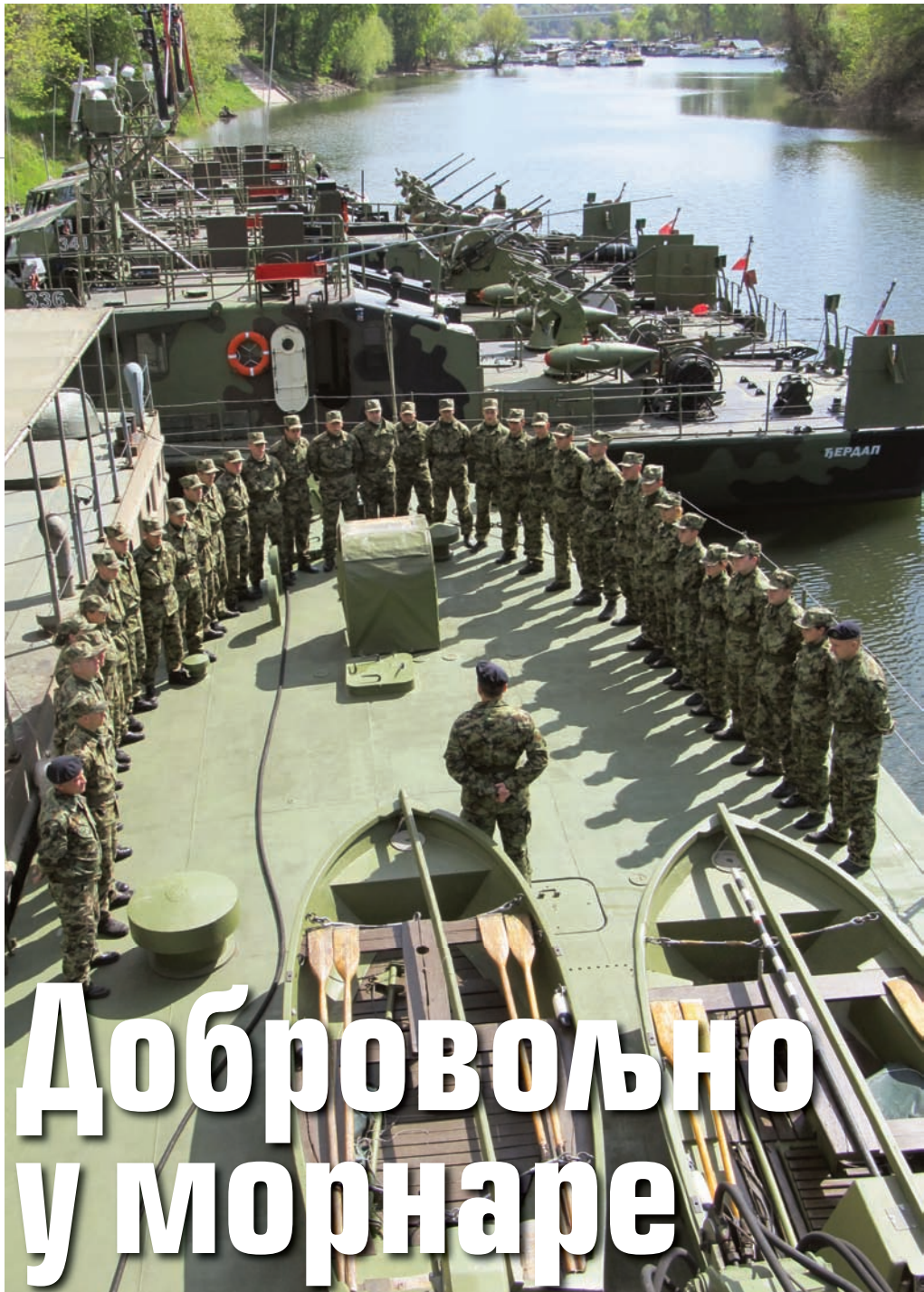
Боринска река у селу Велика Река, у општини Мали Зворник, и Рогачица у селу Костојевићи, у општини Бајина Башта, такође су премошћене захваљујући краљевачким инжињерцима и њиховој несаломивој вољи да помогну народу. Мостови су постављени у координацији с локалним самоуправама, а мештани села, срдечно су дочекивали инжињерце, помагали у уређењу обале и исказивали захвалност на сваком кораку.

Мостови, путеви, санирана клизишта, спасени људи и материјална добра јесте оно што је остало иза наших инжињераца из Краљева после њиховог ангажовања у прошлој години. Скромност им не дозвољава да се хвале оним што су учинили и што сматрају неодвојивим делом свог позива, али им нико не може одузети право на понос што су у критичним данима реаговали професионално, ефикасно и правовремено, стављајући своја знања и искуство у службу грађана Србије. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ

ОБУКА ПРВЕ ГЕНЕРАЦИЈЕ ВОЈНИКА У РЕЧНОЈ ФЛОТИЛИ

Након обуставе обавезе служења војног рока у децембру 2010. и увођења добровољног служења војног рока од јануара 2011. године у Војсци Србије, Први речни одред Речне флотиле примио је недавно прву генерацију младића и девојака који су се добровољно определили за војничку службу на унутрашњим пловним путевима

Добровољно у морнаре

После успешно завршене једноипомесечне основне обуке у Првом и Другом наставном центру у Сомбору и Ваљевоу, 32 војника и шест војнициња започели су специјалистичко усавршавање на војничким дужностима, које такође траје месец и по, у Првом речном одреду Речне флотиле, у новосадској касарни „Александар Берић”.

Уз искусне извођаче обуке – заставника Горана Столића, старије воднике прве класе Милана Вучевића и Игора Ратковића, и старијег водника Дејана Гашића, најмлађа ге-

нерација добровољаца свакодневно открива дражи морнаричког „заната”, да би стечена знања крунисала пловљењем речним миноловцима, патролним и десантно-јуришним чамцима. Уколико успешно окончају обуку, Речна флотила биће богатија за младе нишанције на брдоским топовима, послужиоце мина и миноловне опреме, као и лаке рониоце.

Војнициња Јасмина Борђошки, дипломирани инжењер заштите животне средине из Станишића, покрај Сомбора, сада на обуци за бродског артиљерца, није ни очекивала да ће своје војниковање обавити на броду.

– У војску ме је довела чиста знатижеља. Да видим како је, шта се ради, као и намера да стекнем здраве животне навике. Како живим у Новом Саду, знала сам за морнаре и потајно се надала да ћу им се и ја прикључити. Када су ми саопштили да обуку настављам у Речној флотили нисам веровала, радости није било краја, и нимало се нисам покајала – истиче Јасмина.

Усхићење доласком у Флотилу деле и њене колеге Душан Ђепановић, саобраћајно-транспортни техничар, који се, с циљем да добровољно одслужи војни рок у Војсци Србије, из Подгорице вратио у

Амблем поводом обележавања 100. годишњице Речне флотиле

бачко место Змајево, Драган Рикић, аутомеханичар из Шајкаша, Мирко Басарић, пољопривредни техничар из Футога, Александра Крљар, медицински техничар из Качарева... Марку Витасу, свршеном гимназијалцу друштвено-језичког смера, из Врбаса, готово су сви мушкарци у породици носили униформу, и полицијску и војничку, од прадеде до оца, па, како рече, није ред да се на њему прекине породична традиција.

Разлози доласка на добровољно служење војног рока готово су идентични код свих војника. Реч је и о љубави према униформи и традицији, жеље за хватањем у коштац с изазовима војничког позива, одмеравању сопствених могућности... Такође, због сигурног посла после обуке, стицања радног искуства и редовних новчаних примања.

Обуком војника на добровољном служењу војног рока, истичу у Речној флотили, стварају се услови и за квалитетнију попуњу те, по много чему, специфичне јединице професионалним војничким саставом, који је већ завршио захтевану стручно-специјалистичку обуку, а који је довољно мотивисан да живи и ради на пловним средствима.

– Већ после неколико дана од доласка у јединицу, скоро сви војници изразили су жељу да, након одслужења војног рока, конкуришу за дужности професионалних војника, и то искључиво у Речној флотили. Уз то, многи се распитују и о томе како да конкуришу за Војну академију – истиче поручник корвете Далибор Петровић, који поред сво-

Војнициња Јасмина Борђошки, будући бродски артиљерац за бродским ѓрамчаним шойом

Обука будућих минераца на речном миноловцу, пог „будним оком“ засџавника Горана Сџолића

је редовне дужности извођача обуке, обавља и дужност командира вода за обуку младих војника.

Ускоро ће најмлађа, прва генерација војника на добровољном служењу војног рока у Речној флотили војничке капе униформе М10 заменити толико жељеним плавим, морнаричким береткама. ■

Будимир М. ПОПАДИЋ

ГАРДИСТИ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ ОТПУТОВАЛИ У МОСКВУ

Плави строј на Црвен

Када је требало одабрати ко ће представљати српску војску 9. маја на Паради победе у Руској Федерацији, Гарда није имала конкуренцију. Осим по егзерциру, „плави строј” препознатљив је и по савршено увежбаном стројевом кораку, чију елеганцију истиче јединствена гардијска униформа. Пут Москве, одсечним кораком кренуло је 75 момака и девојака, који ће у дефилеу, међу 16.000 колега из других армија, марширати Црвеним тргом у част победе над фашизмом, одајући почаст свима онима који су несебично положили животе за слободу свих нас.

Постројени припадници Гарде Војске Србије прва су слика са којом се сваки страни државник сусретне по доласку у Србију. Није могуће замислити ни једну војну ни државну свечаност без њих. Такво искуство било је пресудно при одлуци да баш припадници те елитне јединице продефиљују 9. маја на Црвеном тргу. Старешине у Гарди, после тога, очекивао је озбиљан посао, јер је требало изабрати најбоље који ће српску војску представити свету, а било је далеко више оних који су својим радом и залагањем то заслуживали него места у националном ешелону.

ОМ ТРГУ

Али, одлука је пала, а да је избор био добар сведочи и чињеница да су и двонедељне припреме биле и више него довољне да се усагласи бат стројевог корака и да, газећи као један, високо подигнутих ногу у савршено углачаним чизмама, држећи равнање „као под конач“ поново задају домаћи задатак осталима. Одлучно демонстрирајући увежбаност и годинама стицану кондицију, без много муке доказали су зашто је управо њима указана част да представљају целу српску војску.

– Без обзира на то колико пута смо дочекивали стране државнике,

ПРЕПОЗНАТЉИВИ „ПЛАВИ СТРОЈ“

Национални ешелон Војске Србије састоји се из командне групе (три официра), заставне групе (заставничар и пратиоци заставе) и ешелон формације 8x8. Српски војници носе препознатљиве плаве гардијске униформе и полуаутоматску пушку М59/66, како и дочекују све високе званичнике из земље и иностранства.

нисмо дозволили да нам то постане рутина, те сваки пут постоји одређена доза позитивне треме. Она ће постојати и када стројевим кораком продефиљујемо испред бине на Црвеном тргу, јер нас управо позитивна трема држи на опрезу и подсећа кога и на који начин представљамо – истиче командант гардијског батаљона потпуковник Владимир Вукајловић, који ће у Русији бити командант националног ешелона наше земље.

Потпуковник Вукајловић додаје да посао још није готов и да гардистима предстоје две недеље припрема у

РАДО ВИЂЕНИ ГОСТИ НА ВОЈНИМ ПАРАДАМА

У новијој историји, Војска Србије учествовала је на војним парадама у Триполију поводом годишњице Либијске револуције и у Паризу поводом стогодишњице почетка Првог светског рата. Српска војска добила је позив да 3. септембра учествује на парадни у Пекингу поводом седам деценија од завршетка Другог светског рата.

Москви и заједничка увежбавања националних ешелона. Он не сумња да ће 280 метара дугу стазу за марширање у подножју Кремља наши момци и девојке без проблема прегазити српским стројевим кораком, који је по елеганцији и чврстости у самом светском врху. Један од првих изазова са којим ће се наши гардисти у Москви сусрести биће брзина корака у минути, јер музика која прати руски парадни марш нема исти такт као музика уз коју се увежбавају јединице Војске Србије, па ће нашим гардистима један од првих задатака по доласку у Москву бити прилагођавање брзине корака домаћиновој корачници.

Спремни за Црвени трг

Међу 75 војника у Русију, осим гардиста, одлази и по један припадник Копнене војске, Ратног ваздухопловства и противваздухопловне одбране и Команде за обуку. У српском ешелону, овога пута, раме уз раме са својим колегама, у пратњи заставе биће и две припаднице Гарде, а поручнику Александри Мишић, која је у Гарди од 2011, припреме нису пале тешко.

– Велика ми је част што сам једна од две девојке које ће у саставу овог ешелона представљати нашу војску и државу на парадни у Москви. Стројеве радње и радње са оружјем увежбавали смо десетак дана, што је сасвим довољно ако се има у виду да је реч о радњама које свакодневно у Гарди обављамо – рекла је потпоручник Мишић, истакавши да су се припреме за Москву одвијале паралелно са припремама за прославу Дана Војске у Такову.

Уздигнутих глава, свесни да су изабрани међу најбољима и да им је пружена јединствена шанса, „плавистрој“, пун ентузијазма, полетео је 25. априла у руску престоницу са батајничког аеродрома. Уз остале националне ешелоне и руске војнике, наши младићи и девојке наредних 15 дана увежбаваће и усаглашаваће корак, како би овогодишња прослава Дана победе на московском тргу била величанственија од претходних. Нема сумње да ће Гарда и овај додељен задатак испунити на највишем могућем нивоу, професионално и поносно.

Војну парадну поводом победе у Другом светском рату Русија је први пут организовала већ у јуну 1945, када су после пет година ратовања, милиона изгубљених живота и стотина уништених градова, зарађене европске земље коначно положиле оружје. Свака следећа парада била је већа и импозантнија од претходне. Ове године, када се обележава седам деценија слома фашизма, осим 15.000 руских војника централним московским улицама одјекиваће и бат стројевог корака 1.300 војника припадника оружаних снага земаља савезница. Рама уз раме са њима, Црвеним тргом под српском заставом продефиловаће и гардисти Војске Србије. ■

Мирјана КРСТОВИЋ

Решења за изазове у будућ

Заједнички циљеви су основ изградње интероперабилности снага Војске Србије с оружаним снагама 28 земаља чланица Алијансе, како бисмо постигли боље међусобно разумевање и да бисмо, уколико је потребно, могли здружено да дејствујемо у веома кратком року. Србија је већ ангажована у великом броју операција УН и ЕУ, за шта сматрам да је веома важно. Мислим да је седма међу земљама Европе по броју својих припадника у тим мисијама, и НАТО изузетно вреднује њену улогу и одговорност коју је преузела у обезбеђивању регионалне и глобалне безбедности.

Висока делегација коју је предводио председавајући Војном комитету НАТО-а генерал Кнуд Бартелс боравила је недавно у дводневној званичној посети нашој земљи. Том приликом, у фокусу посете делегације највишег војног тела Алијансе, био је сусрет са

НОСТИ

начелником Генералштаба Војске Србије генералом Љубишом Диковићем, а за генерала Бартелса, чија биографија бележи 43 године војничког искуства, свечани дочек у касарни „Бањица 2” није био непознаница, јер је у својству начелника Генералштаба Оружаних снага Краљевине Данске 2011. године боравио у официјелној посети српској престоници.

Говорећи за магазин „Одбрана” о поводима посете Србији, генерал Бартелс истакао је да је она уследила као одговор на позив генерала Диковића.

– Веома сам се радовао посети јер чврсто верујем у потенцијал односа између НАТО-а и Србије. Такође, ова посета пружа ми прилику да даље истражим практичне облике војне сарадње на којима Алијанса и Србија могу да сарађују на обострану корист у оквиру Програма Партнерство за мир и, од јануара 2015. године, Индивидуалног акционог плана партнерства.

Како оцењујете ангажовање Србије у оквиру Програма Партнерство за мир?

– НАТО и Србија константно унапређују међусобну сарадњу и дијалог од 2006. године када се Србија прикључила Програму Партнерства за мир и Савету евроатлантског партнерства. Стога бих рекао да, свакако,

остварујемо задовољавајући напредак. То није увек сасвим видљиво, али постоји веома блиска сарадња између српских војних надлежних органа и седишта НАТО-а како би се Војска Србије ускладила са стандардима НАТО-а. Србија је одлучна да реформама изгради ефикасан и економски одржив систем одбране и савремену, професионалну и ефикасну војску. Алијанса и њене појединачне чланице могу да понуде бројне експертизе у поменутиим областима.

Значајан део у овој сарадњи јесте Група за реформу одбране. Она је успостављена у фебруару 2006. године ради саветовања и пружања помоћи српским надлежним институцијама у реформи и модернизацији Војске Србије, те за изградњу савремене и демократски контролисане структуре одбране која се може се приуштити. Зато мислим да се, генерално гледано, крећемо у правом смеру.

Србија је недавно усвојила Индивидуални акциони план Партнерства између Србије и НАТО-а – IPAP. Зашто је овај документ важан за Министарство одбране и Војску Србије?

– Све што ојачава дијалог доприноси свима. Осим тога, верујем да морамо имати на уму чињеницу да је IPAP осмишљен на основу уза-

јамног интереса и да су га заједнички развиле надлежне српске институције и НАТО. То је заједнички похват, са заједничким циљевима, који су од узајамне користи. Заједнички циљеви јесу основ изградње интероперабилности снага Војске Србије с оружаним снагама 28 земаља чланица Алијансе, како бисмо постигли боље међусобно разумевање и да бисмо, уколико је потребно, могли да здружено дејствујемо у веома кратком року. Повећана интероперабилност користиће и другим областима сарадње између НАТО-а и Србије, као што су цивилно управљање ванредним/кризним ситуацијама, НАТО Програм за изградњу интегритета, медицинска подршка мировним операцијама и Програм наука за мир и безбедност.

Уз то, ради се и на специфичним питањима која су више карактеристична за IPAP између Србије и НАТО-а, као што су демократске, институционалне и реформе одбране, сарадња између оружаних снага, обука и вежбе, уништавање и безбедно складиштење вишкова муниције. У IPAP-у се одражава широк спектар области у војсци и одбрани за које су се НАТО и Србија определиле у оквиру наставка заједничког рада и унапређења сарадње. Ово је прилика да се унапреде стабилност и безбедност у региону и шире.

САРАДЊА У МИРОВНИМ МИСИЈАМА

С обзиром на чињеницу да су одређене јединице Војске Србије завршиле националну евалуацију нивоа 2, какве су, према Вашем мишљењу, перспективе развоја сарадње Војске Србије и НАТО-а, нарочито у области мировних операција?

– То је национална одлука коју доносе надлежне српске институције. Оно што могу рећи јесте да је Србија већ ангажована у оквиру великог броја операција УН и ЕУ, за шта сматрам да је веома важно. Мислим да је Србија седма међу земљама Европе по броју својих припадника у мисијама, и НАТО изузетно вреднује њену улогу и одговорност коју је преузела у обезбеђивању регионалне и глобалне безбедности.

Такође, захваљујући сарадњи с НАТО-ом у оквиру Програма Партнерство за мир и имплементацији IPAP-а, прилике за заједничку обуку и вежбе с НАТО-ом и појединачним земљама чланицама Алијансе помажу постизање ефективне сарадње између српских војних лица и војних лица земаља НАТО-а у мисијама УН и ЕУ у којима служе. Каква ће будућност те сарадње бити зависи од српских надлежних органа.

Током Ваше посете једној нашој суседној земљи рекли сте да „морамо бити свесни да безбедности има своју цену, али да је цена несигурности далеко виша“. Шта то значи у контексту данашњих безбедносних изазова?

– Прошле године, када је Русија незаконито припојила Крим, њено агресивно деловање у Украјини и пораст насилног екстремизма у Северној Африци и на Средњем истоку драматично су изменили наше безбедносно окружење. Стога се морамо суочити с чињеницама. Ови изазови неће скоро нестати. Морамо бити спремни на неочекивано и да истрајемо у напорима током наредних година. Једна од основних снага НАТО-а одувек је била његова способност да се прилагоди. Тако и сада када видимо значајне промене у безбедносном окружењу, Алијанса поново спроводи фундаменталне промене.

Да бисмо то учинили, морамо више да трошимо на одбрану. Морамо боље да улажемо у способности које су нам заиста потребне, како бисмо одржали своју предност сада и убудуће. Међутим, не можемо увек добијати више уз мање уложеног. Чак и ако имамо све потребне способности, војне снаге могу бити само онолико ефектне колико су то политичке одлуке које се доносе. То није лако и неће се одиграти преко ноћи.

Алијанса је већ учинила доста како би се прилагодила овој променљивој средини. Тренутно радимо на јачању наших укупних снага одбране, највећем од краја хладног рата. Повећавамо присуство НАТО-а у источним земљама чланицама и готовост наших снага. То заправо значи да удвостручавамо Снаге за брзи одговор са 13.000 на 30.000 припадника. Њихов централни део су Снаге за чело колоне, високе борбене готовости, које броје 5.000 припадника, и чији су водећи елементи спремни за покрет у року од 48 часова. Истовремено, постављамо шест команд-

них и контролних центара у балтичким државама и још три у источним земљама чланицама. Савез може да постигне велике резултате повезивањем националних способности, што Алијансу чини јачом од њених појединачних чланица. Морамо да установимо заједничко поимање догађаја и потенцијалних противника. То ће нам обезбедити основу за ефективно идентификовање, предвиђање, планирање и реаговање у

брани све своје земље чланице од свих претњи.

Како НАТО намерава да инвестира у развој односа са Србијом?

– Србија је цењен члан Програма Партнерство за мир већ девет година и до сада смо заједно били ангажовани у великом броју активности, уз поштовање начела војне неутралности Републике Србије. Чвр-

кризним ситуацијама. Морамо се тестирати помоћу симулација и вежби.

Тренутно имамо бродове НАТО-а који вежбају у Црном мору. Сједињене Америчке Државе шаљу 3.000 припадника и опрему у регион Балтика ради увежбавања. На југу се припремамо за велику вежбу каква није виђена последњих година, а која ће се одржати на јесен, када ће учествовати више од 25.000 припадника.

У оквиру наших припрема за самит у Варшави следеће године, ово је само почетак велике и важне адаптације НАТО-а. Алијанси је потребна иновацијска стратегија за деценије које су пред нама, како бисмо били сигурни да ће наставити да

сто верујем у потенцијал односа између Србије и НАТО-а. Србија је члан европске породице као било која друга земља, ми желимо да сарађујемо једнако интензивно као с нашим осталим европским партнерима. Важан корак јесте IPAP, који ће омогућити НАТО-у и Србији да даље унапређују међусобни дијалог, разумевање и сарадњу.

Што је наш дијалог бољи, што је боље наше заједничко разумевање проблема и што боље разумемо становишта друге стране, то су веће шансе да ћемо пронаћи решења за изазове које нам будућност носи. ■

Биљана МИЉИЋ
Снимео Јово МАМУЛА

Одликовани припадници система одбране

На свечаности у Великој ратној сали министар одбране Братислав Гашић уручио је 24. априла припадницима Министарства одбране и Војске Србије указе о унапређењу у виши чин и одликовања из надлежности председника Републике.

Златном медаљом за заслуге одликовано је осам састава Војске и Министарства, златном и сребрном медаљом у области одбране и безбедности одликовано је 19, а злат-

ном и сребрном медаљом за ревносну службу 32 припадника нашег система одбране.

– Потврдили сте да сте патриоте и да поносно следите вишевековну традицију. Доказали сте да Војска представља значајан сегмент суверенитета и интегритета наше државе. Такође, доказали сте да нема нерешивих ситуација и да ћете увек стати у први ред када треба да се одбрани отаџбина и заштите грађани Србије – нагласио је министар одбране. ■

Обезбеђен новац за авионе нашег ваздухопловства

Влада Републике Србије донела је 16. априла одлуку о распореду додатних средстава Министарству одбране – у износу од 600 милиона динара, која ће бити намењена за обезбеђење резервних делова, ремонт и продужетак века употребе авиона МиГ-29 и МиГ-21.

Средства су опредељена као прелазно решење до набавке нових ваздухоплова за потребе РВ и ПВО Војске Србије. Одлука Владе уследила је после сагледавања стања у том виду наше војске. ■

Усвојен Стратегијски преглед одбране

На седници Владе Србије, 16. априла усвојен је Стратегијски преглед одбране Републике Србије. Реч је о документу планирања одбране у којем се даје преглед стања одбрамбених способности и достигнутог степена развоја одбране, утврђују потребне способности, стратешка опредељења и приоритети развоја нашег система одбране, те остала питања значајна за његово функционисање и развој.

Стратегијски преглед одбране садржи ставове о стратегијском окружењу, управљању системом одбране, развоју Министарства одбране и Војске Србије, ресурсима одбране, о развоју појединих система од значаја за одбрану и финансирање одбране. ■

Унапређења поводом Дана Војске

Указом председника Републике Србије, а поводом 23. априла – Дана Војске Србије, у чин генерал-потпуковника ванредно су унапређени командант Копнене војске генерал-мајор Милосав Симовић и командант Команде за обуку генерал-мајор Ђокица Петровић.

У чин генерал-мајора унапређени су заменик команданта Копнене војске бригадни генерал Желимир Глишко-

вић, а у чин бригадног генерала начелник Управе за људске ресурсе Генералштаба пешадијски пуковник Стојан Коњиковац, командант Прве бригаде пешадијски пуковник Жељко Петровић, командант Специјалне бригаде пешадијски пуковник Зоран Величковић и командант 250. ракетне бригаде за противваздухопловна дејства пуковник артиљеријско-ракетних јединица Сава Миленковић. ■

ОСВЕЋЕНЕ ВОЈНЕ ЗАСТАВЕ

Симбол победе и снаге

У оквиру обележавања Дана Војске Србије и 200 година од Другог српског устанка, у Храму Светог Георгија на Опленцу, задужбини краља Петра Првог Карађорђевића, 22. априла 2015. освећене су војне заставе које су дан касније, на централној свечаности у Такову, уручене свим јединицама Војске Србије ранга бригаде.

Чин освећења војних застава обавио је викарни епископ Његове светости патријарха српског Ири-

неја Његово преосвештенство епископ топлички Арсеније, уз саслужење свих војних свештеника и свештенства Шумадијске епархије. Свечаној церемонији, поред представника Министарства одбране и Генералштаба Војске Србије и званичника локалне самоуправе, присуствовали су и припадници јединица Војске Србије које су, од 23. априла, њихови поносни власници и чувари.

– Ово је велики историјски догађај за Војску Србије и Српску православну цркву – рекао је главни војни

свештеник Слађан Влајић. – Војне заставе су освећене први пут после 85 година, што је догађај без преседана у новијој историји српског народа. То је, иначе, четврто свечано освећење српских војних застава у три последња века, дакле од оснивања модерне српске државе. Тиме је овај догађај још важнији, још величанственији. Присуство великог броја свештеника Српске православне цркве и Његовог преосвештенства епископа топличког Арсенија, јасно сведочи о значају који наша црква даје том догађају. У

Чин освећења војних застава, обављен 22. априла 2015. на Опленцу, представља догађај без преседана у новијој историји српског народа. Од 1870. године, то је четврти пут да се освећују војне заставе српске војске. Први пут то се десило 24. априла 1870, други 26. јуна 1911, а трећи на рођендан престолонаследника Петра Карађорђевића, 6. септембра 1930, када су старе српске пуковске заставе, овенчане славом и победама у балканским ратовима и Првом светском рату, замењене новим, југословенским.

име Оца, Сина и Светог духа ми смо данас посветили заставе христољубиве војске која никада није нападала друге, која је увек, срцем јуначким, богобојажљиво и храбро, бранила свој народ и своју отаџбину. Зато су и најчешће речи приликом данашњих молитви, биле Боже сачувај, спаси, заштити...

Заставе мира

Освећењем војничких застава у Храму Светог Георгија призвана је сила Божја на најсветија војничка знамења, на заставе које су војницима српске војске, понекад, значиле више од живота и једино обележје и сведочанство отаџбине коју су, натерани снагом непријатеља, морали да напусте. Зато су, крвљу брањене, готово натчовечанским напорима и одбрањене. Историјска је чињеница, незабележена у светским оквирима, да је српски војник током оба балканска рата и Првог светског рата сачувао 47 од 51 пуковске заставе. Застава Гвозденог пука сахрањена је с краљем Петром Првим, а три су, током Албанске голготе, негде закопане и тако сачуване од непријатеља. Све остале данас се чувају у Војном музеју. Важно је нагласити да ни једна пуковска застава српске војске није заробљена.

У свом обраћању, после обављене верске церемоније, епископ топлочки Арсеније поручио је окупљеним представницима јединица чије су заставе освећене следеће:

– Нека ове заставе јединица Војске Србије, које данас, на овом светом месту, освећујемо, буду заставе слободе и мира, заставе снаге и оданости војске своје народу и својој отаџбини, а не заставе рата. Нека оне оснаже ваша срца и вашу веру и нека

вас Бог благослови да увек будете на понос свом народу, у првим редовима његове одбране.

О церемонији освећења војних застава током последња три века, обављаној и поводом њихове замене, узроковане одређеним историјским нужностима, војни историчар, потпуковник др Миљан Милкић каже:

– Приликом освећења застава 26. априла 1870. године митрополит Михаило поручио је војницима: „Гле-

дајући на застави свети крст, симбол наше вере, која је очувала име и народ српски, нигда не заборавите, да вера уздиже дух, улива поуздање и снажи срце да се не страши опасности да не жали пролити крв за веру, Господара и отечество; па тиме много доприноси да војник не осрамоти заставу на коју се пред Богом и народом свечано заклиње. Послушност, побожност и верност – то су својства која красе војника, која га крепе да из-

ПОЧАСТ (СЕ ОДАЈЕ) ОСВЕЂЕНОЈ ЗАСТАВИ

Најзначајнији државни симбол, поред химне и грба, јесте и застава. У војсци Краљевине Србије војну заставу освећивао је војни свештеник и према њој се поступало као према реликвији. Правилима службе застава је дефинисана као највећа светиња „дарована од краља и освећена од Бога“. Пред заставом се полагала заклетва, а у боју је чувана по цену живота. На основу наредбе Архиепископског сабора Српске православне цркве од 30. новембра 1899, свештеним лицима била је дужност да приликом сусрета са војском благосиљају заставу, на путу или у логору, док су ђакони и монаси у истим приликама морали да стану и поклоне се застави.

Предаја нових застава обављана је на одређеном, историјски значајном, месту у присуству свих команданата и старешина гарнизона или завода који примају заставу. Свечаној предаји нових застава претходио је верски чин њиховог освећења. На десетак корака испред постројене војске постављан је сто за којим је свештеник вршио верски обред окренут лицем према војсци. Заставу коју је требало осветити доносио је заставник у пратњи ађутанта и стајао на један корак од стола. Застави која није освећена војска није одавала почит.

Након што командант командује „мирно“, ађутант је читао указ и краљеву диплому даровану уз заставу. После тога, свештеник је обављао верски обред, да би, на крају, командант командовао поздрав новоосвећеној застави, која је у, пратњи команданта и ађутанта, ношена у строј одређено место. Музика је за то време свирала поздрав, након чега је, у част заставе, испаливана почасна паљба.

Ако је у исто време требало стару заставу заменити новом, онда је она, током церемонијала, била постављена поред нове заставе. Том приликом старој застави одавана је посебна почит. Њу је држао заставник, поред кога је стајао командант, док је нову држао други подофицир у пратњи ађутанта. Нова застава предавана је заставнику тек након њеног освећења и затим је ношена у строј. Стара застава одношена је на неко достојно место где је даље чувана.

На крају свечаности освећења, командант и свештеник говорили су о значају заставе. Истицан је њен значај на јачању храбрости и војничких врлина, као и на очувању и јачању вере.

држи тешкоће, које иду упоредо славом доброга и храброга војника.”

Уколико је у исто време требало осветити више застава, оне су постављане у једну врсту, према бројном реду јединица којима су припадале, а поступак освећења био је исти. Тако су 26. јуна 1911. у Београду, код логора на Бањици, заједнички освећене нове и замењене старе заставе свих пешадијских и коњичких пукова у Србији. Представници пукова на тој церемонији били су команданти пука, пуковски ађутанти, један наредник, један каплар и три редова. Након свечаности освећења, старе заставе су у пратњи почасне чете и музике предате на чување Војном музеју – рекао је Милкић.

Југословенске војне заставе уместо српских

Замена старих пуковских застава и освећење нових 69 југословенских пуковских застава, обављено је на рођендан престолонаследника Петра Карађорђевића, 6. септембра 1930,

такође на Бањици. Свечаности су присуствовали краљ Александар и сви чланови краљевске породице, војвода Петар Бојовић, око 7.000 активних и резервних официра и велики број грађана. О том догађају Миљан Милкић прича:

– Министар војске и морнарице генерал Стеван Хаџић прочитао је краљев указ, којим су нове југословенске заставе додељене свим пешадијским и коњичким пуковима, као и команди жандармерије. Након верског обреда, о великој слави старих српских застава и значају нових југословенских застава говорио је краљ Александар, а затим је говор одржао и министар војске и морнарице генерал Стеван Хаџић. Нове заставе командантима пукова предавао је краљ Александар. Свечаност предаје била је праћена почасном паљбом из топова са Бањичког брда и са монитора на Сави.

Важан део свечаности био је и парадни марш и дефиле јединица испред краља, представника власти и страним представницима. Нове заставе ношене су оборене и тиме је

одавана почаст старим заставама. Напред је ишла пешадија, затим делегације артиљерије, инжињерије, ваздухопловства и морнарице. Посебну групу чинили су питомци Војне академије и Подофицирске школе, краљева гарда на коњима, коњички пукови који су прошли у галопу. У дефилеу су била артиљеријска оруђа свих калибра, санитетски одред, велосипеди и велики тенкови. У завршном делу дефилеа учествовали су авиони.

Старе српске заставе остале су у просторијама 18. пешадијског пука на Бањици, одакле су сутрадан пренете на Оплецац – каже Милкић.

Као великим светињама и симболима војничке части и ратне славе, заставама су додељивана и највиша одличја и признања. У знак краљевског признања за исказану храброст у ратовима 1912–1913. године, краљ Петар одликовао је, 24. маја 1913. године, Златном медаљом за храброст заставе четрнаест пешадијских и коњичких пукова првог и другог позива народне војске. ■

Душан ГЛИШИЋ
Снимео Даримир БАНДА

Таковски грм симбол модерне српске државе

„Ево мене... – рат
Турцима!”, узвикнуо је
кнез Милош на Цвети
23. априла 1815. године.
Био је то сигнал за
почетак Другог српског
устанка и стварања
модерне српске државе.
Снови о коначном
ослобођењу од Турака
почели су да се
остварују.

У историјским списима наводи се да је Други српски устанак, под вођством кнеза Милоша Обреновића, започео на једној великој заравни у близини реке Дичине, а да је устанички барјак развијен испод разгранате крошње Таковског грма – храста лужњака.

Постојале су обимне припреме за подизање устанка, али се чекало на

кнеза Милоша, кога су Турци држали у Београду. Када се извукао од Турака, под изговором скупљања новца за откуп српског робља, дошао је у село Црнућу на обронцима Рудника где му је војвода Арсеније Лома саопштио вољу првака да се подигне устанак и да њега чекају да им буде вођа. Договорено је да пре Цвети не започињу буну. Неколико дана пре устанка, Лома је растерао Турке харачлије, а Јован Обреновић и Сима Паштрмац

убили су порежцију у селу Коњуша. На Цвети, кнез Милош је разговарао са народом и прихватио вођство које су му понудили народни прваци. Са камена испред црквице брвнаре обратио се окупљеном народу, а под Таковским грмом одржан је сабор. Предао је устанички барјак Сими Паштрмцу и изговорио чувене речи: „Ево мене, ето вас, рат Турцима!”

Други српски устанак представља другу фазу Српске револуције (по

неким историчарима трећу, уколико се у револуционарне активности рачуна и Хаци-Проданова буна из 1814. године) против Османског царства, која је избила кратко по окончању Првог српског устанка. Победама у Таковском устанку кнез Милош омогућио је српску аутономију у оквиру Османског царства и успостављање Кнежевине Србије, која је имала своју скупштину, устав и владарску династију.

Симболика храста у Србији

У време избијања Другог српског устанка, Таковски грм имао је, вероватно, више од 50 година, јер се у документима тога времена описује као огроман разгранат храст лужњак. У том крају било је још сличних храстова, али Таковски грм био је највећи и најлепши међу бројним стаблима.

Приликом јубиларне прославе педесете годишњице Устанка, 1865. године кнез Михајло је у здравици, између осталог, рекао: „Зацело не може се ни помислити да би ова здравица могла бити иком другом намењена, него народу српском... Весело своје гране шири онај од неколико стотина година грм лужњак, под којим је упокојени мој светли отац око себе покупио 1815. године своје другове да им у срца улије храброст за ослобођење своје отаџбине...”

Један генералштабни официр старе српске војске који је 1875. године обилазио таковски крај, између осталог записао је о Таковском грму: „Дебло му има у периферији, вероватно обим 7,5 метара, а у круни је још шири. Некада је имао пет великих грана, а сада је остала само једна. Причају људи да се један велики стуб одломио исте године када је кнез Милош умро, а потом се други, мањи, одломио када нестане кнез Михајло. Грму су даскама затворили све оне отворе где су гране отргнуте, да не би трнуло...”

Таковски грм, иако оштећен зубом времена, ипак је још доста година гордо подсећао на славне устаничке дане. Изненада, једне бурне јунске

ветровите ноћи 1901. године, олуја је храст лужњак – Таковски грм ишчупала и оборила на земљу. Народ је говорио да пад храста слуги на неку трагедију Милошевог потомства. Стари храст је за народ био симбол династије Обреновић, те је његов пад протумачен као скори крај династије. Није прошло много времена, убијени су краљ Александар Обреновић и краљица Драга. Династија Обреновић се, заиста, угасила.

Нови храст – старо веровање

Када се чувени Таковски грм осушио Таковци су одмах изабрали за наследника најближи храстов грм, пошто их је у пољу било више. Верује се да су ово учинили зато што храст споро расте и да би постао горостас мора да прође много година, а народ није желео да чека, јер верује у симболику храста. Храст је, некада, служио за молитве, када у селу није постојала црква, али су у његовој околици одржавани и вашари. Велика храстова стабла која су освећена народ назива запис, јер постоји веровање да храст даје снагу народу у тешким временима и да памти све што је народ преживео и прошао. Веровање у храст је, наравно,

празноверје, али је део богатства народних предања. Нови грм је прихваћен и поистовећен са старим. Многи посетиоци и намерници због недостатка информација мислили су да је то храст из времена Милоша. Нови-стари храст служио је као запис за верске обреде, а и сваке године на Цвети држана је света служба.

Време чини своје, те је и тај нови симбол устанка, крајем осамдесетих, почео да се суши. Стручњаци шумарске струке улужили су велике напоре да спасу Таковски грм, па је третиран хемијским средствима. Храст је одолевао још извесно време, али се почетком деведесетих потпуно осушио.

Допринос шумара народној традицији

Поштујући народну традицију шумари Јавног предузећа за газдовање шумама „Србијашуме” обавили су садњу трећег Таковског грма 23. априла 1995. на дан обележавања 180 година од Другог српског устанка.

Садашњи Таковски грм, трећи „устанички” храст, посађен је у близини осушеног, који је конзервиран и данас је део Меморијалног комплекса. Овај грм одгајен је у ра-

СРЕДЊЕ ШУМОВИТА ЗЕМЉА

Србија се сматра средње шумовитом земљом. Од укупне површине њене територије, 29,1 одсто (у Војводини 7,1, а у средишњој Србији 37,6) налази се под шумом (према Националној инвентури шума Републике Србије, 2009). Шумовитост је, у односу на глобални аспект, блиска светској, која износи 30 одсто, а знатно је нижа од европске која достиже 46 одсто (2000). Увећање шумовитости у односу на референтну 1979. годину износи 5,2 одсто, што је свакако позитивно утицало на стање и квалитет животне средине у целини. У односу на број становника шумовитост износи 0,3 хектара по становнику (у Русији је 11,1 хектара по становнику, Норвешкој 6,93, Финској 5,91, БиХ 1,38 и Хрватској 1,38 хектара). Укупна површина шума у Србији износи 2.252.000 хектара. Од тога у државном власништву је 1.194.000 хектара или 53 одсто, а у приватном власништву 1.058.387 хектара или 47 одсто.

ЈП „Србијашуме” управља, односно газдује, државним шумама и шумским земљиштем на површини 899.612,75 хектара и обавља стручне послове у шумама сопственика на површини 1.058.387,00 хектара (стање 31. децембра 2010. године)

саднику „Неваде“, Јавног предузећа за газдовање шумама „Србијашуме“, ШГ „Крагујевац“ – Крагујевац. У време саћења био је висок око четири метра, са крошњом распона око три метра и стаблом пречника 12 центиметара.

Таковски грм је храст са лепом крошњом, мада још није достигао величину првобитног, под којим је развијен барјак слободе, али и даље се народ овде радо и често окупља. Осим Таковског грма, шумари „Србијашума“ посадили су, исте године, још неколико храстова у околини споменика, у складу са мудрим Платоновим саветом „Свако дело учињено за добробит човека је добро“.

Најзнаменитије дрво у целокупном српству је Таковски грм, наводи се у студији Софаера, „О евокативном симболизму храста“. Овај храст, додаје Софаер, може се поредити једино са брестом на Цетињу.

Таковски устанак овековечио је наш знаменити сликар Паја Јовановић, 1895. године, а Таковски грм Феликс Каниц, 1904. године, илуструјући књигу цртежом овог чувеног храста – грма.

„Овај грм ће време да осуши и камени стуб ће да поруши, ал Срби-

ја вечито стајаће и Милоша име спомињаће“, написано је на споменику кнезу Милошу и бесмртним јунацима Другог устанка.

Брига „Србијашума“

Шумари ЈП „Србијашума“ редовно пошумљавају нове површине или оплемењују постојеће. То предузеће има 25 сопствених расадника у којима се производи преко 16 милиона садница. Сваке године у току пролећне и јесење садње „Србијашуме“ засади око пет милиона нових садница. Нови засади подижу се ради санирања пожаришта и ради повећа опште шумовитости Србије.

Стратешка визија Јавног предузећа за газдовање шумама

„Србијашуме“ обавезује шумаре да буду одговорни према становништву Србије. Шуме као најсложенији екосистем имају посебно важну улогу за здравље људи и за очување животне средине. Оне смањују глобално загревање, доприносе ублажавању климатских промена, складиштењем угљеника у шумским стаблима, гранама, лишћу, корењу, као и земљишту, али се одликују и производњом кисеоника. ЈП „Србијашуме“ шумама газдује на начин и у обиму којим се трајно одржава и унапређује њихова производна способност, биолошка разноврсност, способност обнављања и виталност, чиме се у садашњости и будућности обезбеђује испуњавање економских, еколошких и социјалних функција шума, а да се при томе не причињава штета околним екосистемима. ■

Милка ЗЕЛИЋ
Велимир ПЕШИЋ

НИКИТА МИХАЛКОВ
ПОЧАСНИ ГРАЂАНИН
БЕОГРАДА

ПЕЧАТ КОЈИ НОСИМО НА ДУШИ

Приликом недавног боравка у Београду, Никита Михалков је још једном „завео“ српску јавност. Поново је усталасао емоције и пробудио ону посебну атмосферу која се шири око истински великих звезда. Чињеницу да је проглашен почасним грађанином Београда славни редитељ и глумац испратио је речима: „Чинило ми се да је тешко бити само грађанин, а камоли почасни. Овом повељом ставили сте печат на моје срце. Имам толико унутрашњих осећаја за српство и ниједна награда не може да замени тај осећај.“

И заиста, следећи таква осећања, присећамо се премијере његовог најновијег филма „Сунчаница“ коју је по-

клонио Београду. Трагом таквих осећања бирамо за вас и изводе из неколико интервјуа које је различитим приликама Никита Михалков давао новинару „Одбране“...

Управо о емоцијама, људским и глумачким, говорио је дуго и надахнуто:

– Намеће ми се занимљив закључак, када о томе размишљам, и он ме оставља разоружаним. Постоје мали народи који хрле ка великим народима зато што од тога имају користи – могу да добију некакве донације, новац, помоћ и томе слично. Велики народи могу и да их узму под своје окриље, у своју коалицију. Због свега тога ови мали народи се претварају да воле те велике народе, а велики народи се претварају да воле своје мале народе. Све то

У КУЋИ СУ НАС ВАСПИТАВАЛИ, ПА САМ И ЈА ТАКО ВАСПИТАВАО СВОЈУ ДЕЦУ, ДА СОПСТВЕНИ ЖИВОТ НЕ УПОРЕЂУЈЕМО С ЖИВОТОМ ОНИХ ЉУДИ КОЈИ ЖИВЕ БОЉЕ, ВЕЋ СА ЖИВОТОМ ОНИХ ЉУДИ КОЈИ ЖИВЕ ГОРЕ – ЈЕР ЊИХ ИМА МНОГО ВИШЕ. НИЈЕ БЕЗ РАЗЛОГА НАШ ВЕЛИКИ ПИСАЦ АНТОН ПАВЛОВИЧ ЧЕХОВ НАПИСАО У СВОМ ДНЕВНИКУ – „ИЗА СВАКОГ СРЕЋНОГ ЧОВЕКА СТОЈИ НЕКО КО КУЈЕ ЧЕКИЋЕМ ДА БИ ИСКОВАО ЊЕГОВУ СРЕЋУ.“ НАЧИН НА КОЈИ СМО СЕ МИ МЕЂУСОБНО ОДНОСИЛИ И КОМУНИЦИРАЛИ У ПОРОДИЦИ БИО ЈЕ ЗАПРАВО – НАУКА О ЖИВОТУ. НАША ПРЕЗИМЕНА НЕ ТРЕБА ДА БУДУ КРИЛА КОЈА НОСЕ ПРЕМА СЛАВИ, ВЕЋ КРСТ КОЈИНОСИМО НА ДУШИ.

поприма карактер политичког позоришта и доброг бизниса. То што се дешава између Србије и Русије је нешто сасвим другачије. Тај однос је на нивоу генетике, апсолутно ирационалан. А опет, толико је било прилике да се наљутите на Русију, и исто толико пута сте успели да објасните себи зашто је то управо тако – да разумете, опростите и да наставите да волите. То ме разоружава. И то ме приморава да на читав тај однос гледам потпуно другачијим очима – кроз призму историје, традиције, културе и православља. Наравно, не желим да држим предавања, поготово не о историји...

У Београду је осетио изузетну дозу озбиљности, посвећености:

– То није комплимент. То је веома тешка ствар... Много је лакше узети чашу вискија с ледом и рећи: „How are you, I am fine...“ То је неупоредиво једноставније. Нема никакве одговорности, све је у реду, мало смо проћаскали као одрасли људи... Овде у Београду, то није могуће. Када овде питаш некога како је, тај те врло често узме за руку, или дугме, и почне да ти прича о томе како је... Овде још увек можете да се надате да када вас неко пита – како сте, заиста жели да чује шта се с вама дешава. У свету је то тако ретко.

Подучио је том приликом и о суштини глуме:

– Глумац није ништа друго него одређени број устаљених клишеа. Лош глумац има два клишеа, одличан четири-сто, а онај који је изузетан има четири хиљаде клишеа на располагању. Свеједно, то је ипак клише. Најважније је то да чак и ако користиш клише, то чиниш као да је први пут у животу. Постоји само енергија коју ничим не можете заменити, не можете симулирати, коју једноставно морате имати. Температура те енергије је јединица за квалитет ваших клишеа.

У Библији је речено – *У њочейќу беше реч*, вероватно је то тако. Али у послу којим се ми бавимо – реч није на почетку. Реч не значи ништа. Многи греше када мисле да текстом могу утицати на публику и партнера... Наравно, добро је када је текст добар и лоше када је лош, али он и даље ништа не мења. У глуми није реч та која има значење. За глуму је важније шта рађа ту реч, како она настаје. То је потпуно супротна узрочно-последична веза. Реч која је правилно рођена, концентришући се у глумцу до оног тренутка када треба да буде артикулисана, скоро да и не мора бити изговорена. Јер је суштина глуме у свему ономе што се са глумцем дешава до тренутка када треба да изговори реч. Пре но што реч изговори, добар глумац мора да је проживи у себи, да је искаже енергијом, лицем, гестом. Све то у доброј глуми може и да замени реч. Крупни план или пауза могу да замене три стране текста. То је најважније схватити у глуми, концентрација енергије узбуђује гледаоце и они су спремни да иду за глумцем који је правилно употребио своју енергију. Пауза није рупа у тексту, већ умножавање енергије. Исто као импровизација... Она није само бла, бла, бла – ређање речи зато што нема текста или си га заборавио, већ је то изузетан механизам који глумцу омогућава да се подигне, полети и да све пред собом, одозго јасно види.

ИСТОРИЈА ЧОВЕКА

Посебним летом изнад „сцене“ сопственог живота, Никита Михалков снимео је два документарна, исповедна филма с називима „Отац“ и „Мајка“, о којима се код нас веома мало зна. Оба филма приказана су пре неколико година на Међународном филмском фестивалу „Златни витез“ и по једногласној одлуци жирија, овенчана су и највећом фестивалском наградом – гран пријем. После Београда, срели смо се неколико пута у Русији, Калуги, Москви. Једном смо разговарали и о наградама, као поузданом или мање поузданом пратиоцу сваке успешне каријере.

– Права радост је неочекивана радост, јер ако човек ради за награде никада их неће добити довољно. У том слу-

чају увек постоји оно – Желео си једну дали су ти другу, ниси добио у Кану, добићеш негде другде. Када човек почне да ради да би на крају додирнуо својим рукама некакву металну статуету, када се у њему самом не рађа жеља да нешто каже, тада постаје истински несрећан. Чак и да добије то што жели, ускоро ће му бити мало. У кући су нас васпитавали, па сам и ја тако васпитавао своју децу, да сопствени живот не упоређујемо с животом оних људи који живе боље, већ са животом оних људи који живе горе – јер њих има много више. Није без разлога наш велики писац Антон Павлович Чехов написао у свом дневнику: „Иза сваког срећног човека стоји неко ко кује чекићем да

би исковао његову срећу.” Млади људи са којима сам радио филмове „Отац” и „Мајка” су сјајни, ја сам им свима захвалан. Филмове о оцу и мајци снимio сам зато што нисам могао да их не снимим, говорио сам зато што нисам могао да то не кажем. Верујте да нисам рачунао ни на какву награду, срећан сам због тога што су моју искреност, то што сам рекао управо оно што сам морао да кажем – високо вредновали моји сународници. Било би добро да имамо више филмова такве емоције и енергије. Наши стари су говорили да тек када нешто изгубимо знамо колико нам је значило. Многе свари које нас повезују са родитељима док растемо упијамо сасвим природно, попут дисања, не мислимо о томе. Тек касније у животу схватимо, или никада не схватимо, шта смо постали, шта су постала наша деца, а све везано за ону прву породицу у којој смо одрастали.

Поштено да вам кажем, мени је увек досадно када одем негде у госте, а онда ми донесу велики албум с фотографијама и ставе на колена. Дође ми да полудим од досаде – ово смо ми на Кипру, ово је наш теча, ово је... И сви

мисле да нам разгледање таквих фотографија причињава необичну срећу, а ми заправо желимо да се опустимо, поједемо или попијемо нешто и све то нас уопште не занима. Зато сам и био забринут за филмове „Отац” и „Мајка”, јер су веома лични, попут породичних албума.

ОТАЦ И МАЈКА

– Ма шта људи говорили о мом оцу Сергеју Михалкову, он је део историје наше земље. Човек који је написао две химне у два века за две државе, може некоме да се допада или не допада, али је то човек на чијим су стиховима одрасли сви они који данас седе у биоскопима.

Међутим, једно је када тог човека посматраш споља, сасвим је другачије када га посматраш из унутрашњости породице, када почнеш да оцењујеш и анализираш ко је тај човек, од кога потичеш и са којим живиш све те године. Када сам себи поставио питање – ко је он, тада се појавила и жеља да о њему снимим филм. То је био мој једини начин да трагам за одговором, мада су формални поводи за снимање оба филма, и о мајци и о оцу, биле годишњице – сто година од рођења Наталије Петровне, моје мајке, и деведесети рођендан мог оца. Опет, мислим да мој отац не би рекао неком другом, новинару, странцу у кући, све то што је рекао мени... Наравно, и због тога што га неко други не би ни питао све то што сам га ја питао. А питао сам се и питао сам га како се у једном човеку сједињују изванредни дечији стихови и савршено познавање дечије психологије, с потпуним одсуством било каквог интересовања за децу, зашто нас је кажњавао, понекад тучао... А онда сам схватио да то није због тога што мисли једно, а говори друго, већ је он самог себе спустио на ниво тринаестогодишњака, а онда му је са вршњацима досадно! Све то осветлити, испричати, било је за мене веома тешко и веома важно. Јер, свог оца осећам, али га не познајем до краја.

Пастернак је говорио да је циљ уметности у посвећивању, предавању себе нечему, а казне и награде ту немају никаквог значаја.

Знам да сам снимio два интимна, исповедна филма. Али, ако те две приче бар некога натерају да преиспита свој однос са сопственим родитељима, онда оне имају своју сврху, а самим тим и своје место у нашој кинематографији.

Да ли су ова два филма резултат мојих година, преиспитивања, подвлачења црте, оног животног доба када човек другачијим очима гледа на сопствени живот?

Немам такав осећај. Повремено прочитам интервјуе које сам дао пре тридесетак година, моја становишта се нису променила. Узгред буди речено – то је такође јасан утицај породице на формирање личности. Нисам прескакао с једне на другу страну пута, покушавајући да ухватим туђе кораке и да их следим. Ја једноставно корачам својим путем, а ко жели, може да крене укорак са мном.

Човек чији поступци нису у њему самом, у његовом срцу и његовој души, него долазе однекуд споља је роб – ма колико био храбар. ■

Драгана МАРКОВИЋ

ПРОМОЦИЈА

„МЕМОАРА ГЕНЕРАЛА
СВЕТОМИРА СВЕТЕ ЂУКИЋА”

ЛИЧНО ВИЂЕЊЕ РАТА

ДВОТМНО ДЕЛО НАСТАЛО ЈЕ НА ОСНОВУ ДНЕВНИЧКИХ БЕЛЕШКИ КОЈЕ СУ ВОЂЕНЕ ТОКОМ ВЕЛИКОГ РАТА, А ПОТОМ ДОПУЊАВАНЕ 1922. ЗА ВРЕМЕ СЛУЖБЕ У ЗАГРЕБУ И У ПОЗНИМ ГОДИНАМА ЖИВОТА, У ЕМИГРАЦИЈИ. КЊИГЕ СЕ МОГУ УВРСТИТИ И У ИЗУЗЕТНО ЗНАЧАЈНУ ИСТОРИОГРАФСКУ ГРАЂУ ЗА ПЕРИОД КОЈИ ПОКРИВАЈУ.

Поводом Дана Војске Србије, у Свечаној сали Дома Војске Србије представљено је најновије издање Медија центра „Одбрана”, „Мемоари генерала Светомира Свете Ђукића”, приређено у две књиге: „Балкански ратови” и „Први светски рат”. О веома значајном делу, које великим делом почива на ауторовом непосредном сведочењу током учешћа у балканским ратовима и Првом светском рату, говорили су заменик начелника Генералштаба генерал-потпуковник Јовица Драганић, др Миле Бјелајац, рецензент, примаријус др Душан Ђукић, син генерала Ђукића, и Драгана Марковић, главни уредник Издавачке делатности Медија центра „Одбрана”.

Говорећи о значају издавачког подухвата Медија центра „Одбрана”, у контексту актуелних покушаја прекрајања историјских чињеница везаних за почетак и узроке Првог светског рата, генерал Драганић посебно је скренуо пажњу на дар генерала Ђукића да читаоцу дочара реалност рата кроз који је прошла српска војска.

– Код Ђукића нема непотребног беживотног величања јунаштва, он бележи живот српског официра, онакав какав је заиста и био, бележи доброту сељака и војника у тешком времену, муке и страдања – истакао је заменик начелника Генералштаба и потврдио да посебну вредност књиге представљају прецизна и упечатљива казивања његових савременика, војника и политичара који су обележили крај 19. и почетак 20. века у Србији.

Драгана Марковић, главни уредник Издавачке делатности Медија центра „Одбрана”, подсетила је да и књиге, као и људи, имају судбине, па су након неколико деценија чекања на објављивање, „Мемоари” угледали светлост дана као издање књиге којој, сходно тематици, та привилегија логично и припада.

Рецензент издања, историчар др Миле Бјелајац, причом о ауторовим биографским подацима и

дужностима које је обављао, како би утврдио који делови представљају аутентично сведочење, представио је садржај књиге, за коју је рекао да представља драгоцену историјску грађу.

– У својој укупности „Мемоари генерала Светомира Свете Ђукића” су прича о његовој младости, српском селу и тешком животу, опредељењу за војни позив, првим искуствима са друговима и старешинама, његовој служби и свакодневици, али и о развоју спорта у Србији и његовом ангажману на развоју духа олимпизма код нас – рекао је др Бјелајац и додао да белешке представљају генералово лично виђење свих српских ратова тог времена.

ВЕЖБА РАЗУМЕВАЊА

Рецензент др Миле Бјелајац утврдио је да данашњи војни нараштаји читајући „Мемоаре” могу да виде да им генерал, као стари ратник, поручује да стално увежбају разумевање човека, војника у рату, који се суочава с могућношћу да изгуби живот или буде тешко рањен, те да су подршка, подстрек а поготову лични пример, најбољи начин да се код људи на добро преокрену страх и пад морала који воде у несрећу.

О својим растанцима и сусретима са оцем, који је до смрти 1960. године живео у емиграцији, а чији су земни остаци, уз војне почасте 2002. године сахрањени у родној Ражани код Косјерића, говорио је примаријус др Душан Ђукић, син генерала Ђукића.

– Он је био и остао војник, па је, примера ради, ако смо негде током наших сусрета ишли и требало је да обуче капут, он тражио шињел. Мој животни позив, хирургији, увек је гледао као генералштаб медицине. То је био његов свет, војска и све око ње – истакао је др Ђукић, који је, захваљујући Медија центру „Одбрана” због веома успешне сарадње, упутио речи поштовања и захвалности Војсци, која његовог оца није заборавила. ■

Владимир ВЈЕШТИЋ

Дамад Али-пашино турбе

Осмоугаони маузолеј на Калемегдану

Дамад Али-паша је био турски великодостојник, силахдар, шехид и на крају велики везир, у време владавине султана Амеда Трећег. Предводио је турску војску у многим биткама, па и против аустријске царевине, у боју код Петроварадина 1716. године. Ту је поражен и рањен. Од задобијених рана је убрзо и умро. Сахрањен је на Калемегдану, на месту где је ка-

сније подигнута осмоугаона гробница – турбе.

У Дамад-пашином турбету сахрањени су и неки од доцнијих заповедника Београдске тврђаве Селим-паша (1847) и Хасан-паша (1850. године).

Првобитно изграђен 1784. године, над гробницом једног од команданата београдске тврђаве, мухафиза Исмет Мехмед-паше, маузолеј је знатно оште-

Табла на шурбешу

Дамад Али-пашино шурбе у Београду

ћен у Првом српском устанку, па га је 1818. и 1819. године обновио Марашли Али паша и посветио Дамад Али паши. Данашњи изглед турбе добија после још једне обнове 1928. године. ■

СВЕТИ ВАСИЛИЈЕ ОСТРОШКИ

Рођен је у херцеговачком Поповом Селу, где је још у детињству био испуњен љубављу према вери и цркви. Када је одрастао отишао је у требињски Манастир Успенија Богородице и тамо се замонашио. Као монах прочуо се због свог озбиљног и подвижничког живота, због чега је доцније изабран и посвећен за епископа захумског и скендеријског.

Као архијереј је живео у Манастиру Тврдошу и учио православљу своје вернике чувајући их од турске свирепости. Када су Турци разорили Тврдош, Василије се преселио у Острог где је наставио подвижнички живот, уз многе топле молитве и бригу за своје вернике.

Умро је у 16. веку, а његове чудотворне и целебне мошти као и његов гроб брижљиво се чувају и данас. У њихову моћ исцељења и утехе верују и притичу им и хришћани и муслимани. У Острогу се сваке године на Тројице одржава велики народни сабор. ■

ЛАГ БАОМЕР

Мали празник Лаг Баомер празнује се у спомен победе над Римљанима и кугом, која је харала међу ученицима Рабија Акибе у 2. веку пре нове ере. Зато се тај празник назива и празником ученика. Тада се прекида жалост, уобичајена за време сефире, па се могу обављати свечаности попут венчања и сличних активности.

На дан Лаг Баомера јеврејска деца и омладина одлазе у природу и организују игре војничког карактера, с дрвеним луковима и стрелама, подражавајући ученике учитеља Рабија Акибе, који су се борили у редовима устаника.

Верује се да је баш на Лаг Баомер умро Раби Шимон бар Јохај, аутор кабалистичке књиге ЗОАР, па се у Израелу на тај дан хиљаде верника упућују на његов гроб у Мерону. ■

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ 15–30. април

Православни

- 6. мај – Свети великомученик Георгије – Ђурђевдан
- 8. мај – Свети апостол и јеванђелист Марко – Марковдан
- 10. мај – Спаљивање моштију Светог Саве на Врачару
- 12. мај – Свети Василије Острошки Чудотворац

Римокатолички

- 14. мај – Узашашће Господиново – Спасово

Јеврејски

- 7. мај – Лаг Бамер

СВЕТИ ВЕЛИКОМУЧЕНИК ГЕОРГИЈЕ

Славни и победоносни светитељ рођен је у Кападокији у породици богатих и поштованих родитеља. Отац му је страдао због љубави према Христу, а мајка се тада преселила у Палестину. Ту је Ђорђе порастао и отишао у војску, где је доспео и до чина трибуна. Са двадесет година био је одређен за службу код цара Диоклецијана, који је страшно прогањао хришћане. Једног дана пред њега ступи трибун Георгије и рече да је и он хришћанин, те да неће да затвара и мучи своје истовернике.

Цар га тада баци у тамницу и нареди војницима да га окују и на груди му ставе тежак камен. Везаше га тада на точак и тако мучише да му тело постаде једна велика крвава рана. Потом га закопа у земљу, тако да му само глава беше ван рова и остави га три дана и три ноћи. На крају му дадоше и отров.

Све те муке Георгије је издржао молећи се непрекидно Богу који га је непрекидно исцељивао и спасавао од смрти, на свеопште дивљење народа који је ишчекивао светитељевоу смрт. Када Георгије уз помоћ Божју оживе и једног мртваца, многи примише веру Христову, међу којима и царева жена Александра. Због тога цар нареди да се Георгије и царица Александра посеку мачем.

Чудесима на гробу светог Георгија нема броја. За вечну љубав према Богу, Господ га је наградио венцем неувеле славе и вечним животом у Царству небеском. Дароваше му Господ силу и власт да помаже у бедима и невољама свима који га славе и његово име призивају. ■

Повратак у земљу

Познато је да су, након окупације Србије, у Државни архив у Беч пренете многобројне српске државне архиве, као што је била и архива настала у ралу Министарства иностраних дела од 1871. до 1914. године. Зато је покренуто питање реституције архивске грађе која се после рата налазила у Мађарској, Аустрији и Бугарској. Пошто то није било предвиђено постојећим међународним конвенцијама, на сва потраживања Србије добијени су негативни одговори. Зато је од Мирвне конференције у Паризу званично затражено да се побеђеним државама нареди да врате архиве које су својевремено њихове војске заплениле и однеле са српске територије и територије Краљевине СХС. При закључењу мира са наведеним земљама било је предвиђено враћање архиве и других историјских и културних споменика.

Врховна команда била је смештена на Крфу, али је услед потребе за руковођењем операција на Солунском фронту под врховном француском командом пребачена у Солун. Пребацавање српске војске на Солунски фронт трајало је до почетка јуна 1916. године. Министарство војно, територијалне команде, војне болнице и друге институције остале су на Крфу. Архива, неопходна за текући рад команди јединица и установа Врховне команде, пребачена је са Крфа у Солун у Команду места, средином 1916. године. Део архиве, који није свакодневно коришћен, као што је била сређена финансијска документација и остала архива, предаван је на чување Одељењу Управе новчаног депоа у Солуну. Главна војна станица у Микри (место удаљено 15 км од Солуна) добила је, 11. марта 1917, на чување архиву појединих команди и установа. У том периоду Врховна команда захтевала је од команди армија да доставе прикупљене податке о повлачењу преко Албаније како би се допунили постојећи подаци и оперативна архива.

Пожар у Солуну

Непажњом француског војника 5/18. августа у Солуну је избио велики пожар који је трајао неколико дана и уништио велики део града, уз бројне људске жртве и огромну материјалну штету. Пожар је оставио без дома 72.000 грађана од укупно око 271.000 становника Солуна. Спаљене су до темеља старе гипсане куће дуж лавиринта отоманских стаза, као и читава јеврејска четврт са 32 синагоге.

Команде јединица и установа српске војске и државе у Солуну делимично су биле угрожене опасношћу од пожара који се, од избијања 5. августа у пет часова по подне, ширио вртоглавом брзином. Саобраћајно одељење било је задужено за евакуацију седишта установа и јединица. Дирекција Српских државних железница била је угрожена у највећој мери. Крај у коме су се налазили Инжињеријско-техничко одељење Министарства војног и Управа Новчаног депоа био је већ у почетку захваћен ватреном стихијом. Војножелезничка инспекција и Полицијска секција Врховне команде тражиле су један железнички воз, пошто су се налазиле близу обале, те су могле товарити грађу и неопходне ствари у вагоне. Помоћ коју је обећала француска Врховна команда није стигла благовремено.

Већ око осам часова увече, за помоћ Саобраћајном одељењу обратили су се комесари Краљевске владе и Фотографска секција Врховне команде, потом Привредна дирекција и Команда места у Солуну. Воз није могао проћи до канцеларија финансијске делегације због закрчености колоса, а начелник штаба Саобраћајног одељења Врховне ко-

манде пуковник Милан Ћ. Недић покушавао је једним камионом да дође до одељења које је, већ око једанаест увече, било у пламену. Французи су задржали један од одобрених камиона код Беле куле. У пожару је изгорео део војничке опреме и канцеларијског намештаја Саобраћајне команде, као и велики део инвентара Војножелезничке инспекције и Полицијске секције Врховне команде.

Саобраћајно одељење наставило је 6. августа да указује помоћ на другом крају Солуна, у Бродарској команди, Управи монопола, Новчаној задрузи и Цркви Светог Саве. У пожару је страдала лабораторија за развијање филмова Филмске секције српске војске, али је у Музеју Југословенске кинотеке сачуван снимак пожара који је начинио сниматељ секције поручник Мика Михајловић Африка. Сниматељ је забележио важне детаље након избијања пожара, војнике и цивиле на плажи, панорамски снимак града, постепени

улазак у град обавијен густим димом. На снимцима из чамца видљиве су праве размере катастрофе која је задесила град, уз снимке ватрогасаца и грађана који штају молем са спасеним завежљајима. Штаб Врховне команде ангажовао је припаднике српске војске и заробљеничког „Немачког пука“ на санирању последица пожара и за потребе истраге.

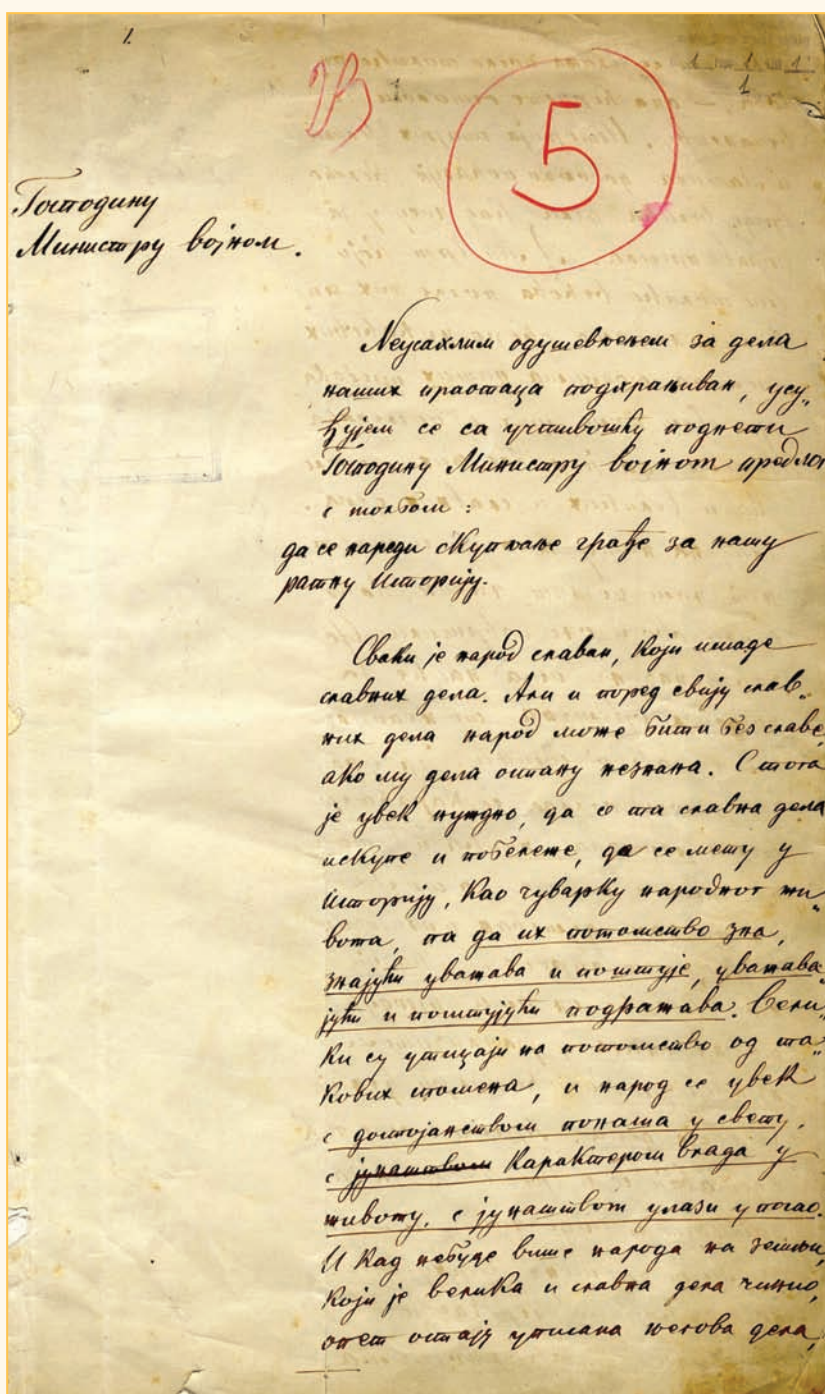
Постоје индикације да су бројна документа, као на пример извештаји који су се слали из Бизерте Министарству војном и Врховној команди, нестала у великом пожару у коме је уништен и део војне архиве. На основу решења Министарског савета од 6. октобра 1917. образована је Комисија за извиђај и процену штете проузроковане солунским пожаром српској држави и њеним држављанима. Председник Комисије К. Радовановић обратио се, недуго након оснивања, начелнику Штаба Врховне команде мол-

бом да изда наређење свим подручним надлештвима и установама која су оштећена солунским пожаром да извештају: „...у чему су поименице оштећена, колика је вредност претрпљене штете и шта су у опште предузели да би сачували државну имовину од пожара“. У извештају који је Саобраћајно одељење поднело главном интенданту након захтева Комисије наводи се да је имовина команде углавном спасена, те да је део људства био ангажован на спасавању архиве.

Тешкоће у враћању дела архиве

Након пробоја Солунског фронта архива је поступно пребачена на српску територију. По завршетку рата по-

чело је прикупљање архиве која је приликом повлачења морала бити закопана, или на неки други начин склоњена, па су на правце повлачења војске упућиване посебне групе ради проналажења те архиве. Министар војни Михаило Рашић издао је 4. октобра 1918. у Солуну наређење свим командама и установама да се прикупе подаци шта је, приликом повлачења, у појединим селима и варошима успут остављено на чување, закопано или прикривено, где тачно и на ком месту, код којих власти или приватних лица, ко је био извршилац и по чијем наређењу, има ли о томе писаних трагова. Подразумевало се да је извиђање требало извршити на „строго поверљив начин“. Саслушања и рапорти требало је да буду кратки, а прикупљени докази да се достављају Општем одељењу Министарства војног. У наређењу је предвиђена строга казна за ширење неистина и давање лажних изјава о судбини архиве.

Други српски устанак

Милошева буна

Турска насиља над становништвом, две године након Првог устанка, дала су повод за подизање нове буне српског народа. Иако није учествовао у припремама за подизање Другог српског устанака, Милош Обреновић је на збору виђенијих људи у Такову, на Цвети, 23. априла 1815. изабран за његовог вођу.

Након пропасти Првог српског устанка, Карађорђе Петровић и већина народних вођа избегли су у Аустрију. Најзначајнија личност међу Србима у Београдском пашалуку постао је Милош Обреновић, кога је београдски везир именовано за старешину Рудничке, а потом и Крагујевачке и Чачанске нахије. Турска насиља над становништвом у наредне две године дала су повод за подизање нове буне српског народа. Иако није учествовао у припремама за подизање Другог српског устанака, Милош Обреновић је на збору виђенијих људи у Такову, на Цвети, 23. априла 1815. изабран за његовог вођу.

Неколико дана раније, на Цветни четвртак, Арсеније Ломо растерао је харачлије у Јасеници и погинуо после освајања Рудника. Током устанка сукоби с турском војском нису имали онај интензитет који је остварен у Првом српском устанку. Устаници су ратовали искључиво на простору Београдског пашалука и то против војске београдског везира. Порта је послала на устанике војску из Босне под Хуршид-пашом, покоритељем Србије из 1813, и од Ниша под Марашли-али-пашом. Поред борбе за Чачак, које су са променљивим успехом трајале око четрдесет дана, српски устаници забележили су победу на Палежу (Обреновац), Пожаревцу и Дубљу (26. јула). Био је то крај ратовања, а борба за стварање српске државе настављена је дипломатском умешношћу Милоша Обреновића.

Док су устаничке борбе трајале, Русија је енергично интервенисала у Цариграду и окупљала војску на граници. То је утицало на Порту да потражи миран пут за решење српског питања. Милош је искористио ту ситуацију, истичући да се народ не буни против султана него против насиља Сулејман-паше и послао је депутацију у Цариград.

Такође, искористио је суревњивост између Хуршид-паше и Марашлије и склопио са овим другим усмени уговор о примирењу и самоуправи Србије, са турским пашом у Београду и са турским гарнизонима у градовима.

Марашлија је постао везир у Београду уместо Сулејман-паше, а Милош врховни кнез. Милош је почео политику потпуног ослањања на Русију, која се у Цариграду енергично залагала за Србе. Настојао је да преговорима и уз дипломатску помоћ Русије утврди и прошири аутономију Србије. ■

Др Миљан МИЛКИЋ

У ПОСЕТИ ДИМИТРИЈУ ГРГИЋУ,
РЕПРЕЗЕНТАТИВЦУ СРБИЈЕ
У СТРЕЉАШТВУ

Сањам како сија медаља из Рија

Пре три године на волшебан начин измакло му је учешће на Олимпијским играма у Лондону, али за 2016. бивши државни рекордер у пуцању из малокалибарског пиштоља има велике планове

Као што је Толстој писао да све срећне породице личе једна на другу, тако и у фамилији Гргић сви личе једни на друге. Глава породице, Митја, пензионисани пуковник Војске Србије, као да је усадио укућанима свест о значају баратања оружјем, кога се латио још пре четири деценије. Ни његовој супрузи Радмили није било страно да окуша са ватрене линије, а пелцер стрељаштва примио се и међу наследницима. Митја Гргић данас ужива док гледа ћерку Јасмину као репрезентативку Србије и сина Димитрија, чији пуцњи се ових дана чују све до – Бразила.

ОЛИМПИЈСКЕ ИГРЕ – ОБЕЗБЕБЕНЕ

Бивши државни рекордер је већ на првом великом такмичењу ове године „упуцао“ норму за Олимпијске игре које се лета 2016. одржавају у Рио де Жанеиру. Са Светског купа у Јужној Кореји вратио се као освајач четвртог места и власник квоте за најзначајнију смотру спортиста, а после одлично одрађеног посла није скривао задовољство.

– Још пре финала знао сам да су четворица стрелаца имала обезбеђену норму за Рио. Још кад је у другој серији финала испао Италијан значајно су ми порасле шансе. Моје је било само да пуцам мирно и сачекам крај. Сматрам да ме је на неки начин инспирисала и колегиница из репрезентације Ивана Максимовић која је дан раније узела квоту за Олимпијске игре. Наравно, радост услед примарно испуњеног циља била је велика. Једина жал остаје због чинњенице да сам са 583 круга у основном у 81 у финалном делу био на корак до медаље, али биће прилика и за то – прича Димитрије Гргић.

Његов успех је својеврстан доказ тези да је правда спора, али достижна. Из простог разлога што је пре четири године члан стрељачког клуба „Академац“ са Војне акаде-

СПАСАО АКАДЕМАЦ ГАШЕЊА

Иако је почео да пуца као десетогодишњак, Димитрије је први пут регистрован за такмичења са 13 година у матичном клубу „Црвена звезда“, али је 2009. променио клуб и обрео се у „Академцу“, једном од најуспешнијих спортских колектива Војне академије.

– Тај клуб основан је 1956, кроз њега је прошло десетине генерација, пре свега љубитеља спорта, али је пре шест година био малтене пред гашењем. Мој отац и ја решили смо да пређемо овде и покренемо ствари са мртве тачке, наишли смо на разумевање челних људи Војне академије, обновили и осавременили стрељану, набавили опрему, па су и студенти почели да долазе у већем броју. Драго нам је кад видимо да им је стало до клуба.

ПУЦАО ЗА НЕМЦЕ

Гргић се у Србији такмичи као стрелац Војног клуба „Академац“ са Војне академије, али прописи му дозвољавају да се током сезоне опроба и у иностранству.

– Прошле године пуцао сам за немачки „Валдкирх“ из Бургауа. Тренер селекције Баварске ми је на једном надметању пришао и питао да ли бих се такмичио за поменути клуб. Прихватио сам из два разлога. Најпре да помогнем њима да се пласирају у „Бундеслигу“, јер су са мном у тиму имали пет победа у исто толико мечева, а онда и себи, пошто је атмосфера на стрељанама у Немачкој често узаврела: долазе навијачи, користе бубњење, стварају притисак и пошто сам се брзо навикао, сматрам и да сам напредовао на менталном плану.

мије Димитрије Гргић изборио норму за Лондон, али је одлуком тадашњег селектора изостављен са списка путника, па се у авион за Велику Британију ипак укrcала наша рекордерка по броју учешћа на Олимпијским играма, Јасна Шекарић.

– Кад сам као јуниор пуцао на сениорским такмичењима 2003. недостајало ми је неколико кругова за Атину 2004, буквално у последњем метку завршног квалификационог такмичења испустио сам визу за Пекинг 2008, за Лондон сам узео квоту, али је Савез решио да пошаље другог такмичара, али... Пошто нисам особа која ће због једног детаља да „батали“ каријеру, а камоли да се осврће за оним што је било, већ тврдоглав и жељан да своје истерам до краја, нарочито кад знам да то могу, циљ ми је био да се коначно нађем на олимпијским играма. Сад сам успео. А у Бразилу ћу гледамо не само да се такмичим, него и медаљу да освојим. То би, на неки начин, била круна мог досадашњег баглења спортом – храбро најављује Димитрије Гргић (31).

Пошто се „из прве“ пласирао на Олимпијске игре Гргић ће имати шансу да до краја године, на преостала три светска купа до краја године обогати личну колекцију одличја.

– Светски купови се одржавају још у Сједињеним Америчким Државама, Минхену и у Бакуу, уз напомену да ће главни град Азербејџана бити домаћин и европских игара, на којима се такође додељују квоте. Како сам већ изборио норму очекујем да ми у наставку сезоне буде лакше са психолошке стране да пуцам. Растерећен сам и сад могу да циљам још неку од медаља. Поготову што сам у доброј форми и што моји резултати показују да ми је на сваком од поменутих такмичења место у финалу. Још ако ме срећна погледа верујем да ћу достићи оно о чему сањам од малена. – истиче Димитрије.

МЕДАЉЕ ТЕШКО ИЗБРОЈАТИ

У његовом случају снови нису били везани ни за фудбал, ни за кошарку, већ за мање атрактиван, популаран и хтели то да признамо или не – скуп спорт.

– Могао сам да јурим за лоптом као моји вршњаци, тренирао сам и карате, ломио руку, опробао се и у одбојци како бих развио тело. Међутим, у одлуци да се окусам у стрељаштву превагнуо је утицај породице. Као десетогодишњак пратио сам оца на његовим тренинзима, гледао га како постаје државни првак са „Црвеном звездом”, па је било логично да следим исти пут. Нисам се покајао, јер ми је овај спорт донео доста познанстава и путовања – искрен је наш саговорник.

И успеха, морамо признати. Толико да им се не зна број. Дословце.

– Можда ми нећете веровати, али стварно не знам колико сам медаља освојио до сад. Не бројим их. Верујем да их имам на стотине, рачунајући и оне освојене у мла-

ђим категоријама, а ове са државних првенстава и купова Србије одавно сам престао да бројим. Једно време сам их чувао на зиду дневне собе, али их је мајка у међувремену негде склонила и сад она о њима води рачуна – каже он.

Занимљиво, Димитрије Гргић најбољи резултат каријере „упуцао” је у години одслужења војног рока. Био је „септембарац” 2010, кад је као део спортског вода на Војној академији тренирао и бележио успехе и са стрељачким клубом „Академац”, за који и данас пуца, под надзором оца Митје, који му је уједно и тренер.

– Те године поставио сам лични, а у том тренутку и државни рекорд, пошто сам малим калибром гађао 588 кругова, што ми је донело злато на државном првенству. Осим тога, радо се сећам боравка у војсци, јер сматрам да је користио и мени, али и кадетима који су у том периоду одлучили да се активније посвете стрељаштву. Надам се да им је моје присуство на тренинзима бар мало помогло – сећа се Димитрије војничких дана.

И СТРЕЛЦИ МОРАЈУ У ТЕРЕТАНУ

Налик другим спортистима, морају и стрелци једнако да вежбају и на психолошком, али и физичком плану.

– За наше резултате најважнија је мирна рука. Пиштољ је тежак између 1 и 1,3 килограма, један меч просечно траје сат и по, у њему се опали 80 метака, свако подизање оружја траје пола минута, уз напомену да бар десет секунди пре опаљивања пиштољ мора да стоји мирно. Да би се то постигло и ми морамо редовно да посећујемо теретану, како бисмо вежбали мишиће руке.

Други важан сегмент је психичка спрема, па се поставља питање о чему Гргић размишља док пуца.

– Некад се деси да пустим „мозак на лер”, на тренинзима вежбам да пуцам механички, да мисли одлутају на другу страну, а рука сама ради. Али, то уме да буде и незгодно, јер ако се увуче грешка у понављању не можеш да је приметитиш. Зато је битно да постоји контрола и да се размишља о оном делу технике који није добар.

Уз Андрију Златића и Дамира Микеца, Гргић важи за нашег најбољег стрелца из пиштоља (мали калибар и ваздушни пиштољ), иако је, занимљиво, почео у другој дисциплини.

На преласку из основне школе у спортску гимназију, како каже, „ломио” се се у ком правцу да градим каријеру.

– Први избор ми је била пушка, али пошто је реч о 1999. години, тешким околностима не само за спорт, него и државу, било је готово неизводљиво набавити одговарајућу опрему. Тад сам у разговору са оцем и тренером одлучио да пређем на пиштољ, јер их је било довољно. И нисам погрешио, јер сам пуцајући из пиштоља освојио брзону на европском првенству и надам се да ћу на наредном континенталном шампионату у мађарском Ђеру успети да се домогнем сјајнијег одличја.

С обзиром на то да стрелци „трају” знатно дуже него други спортисти, разумљиво је што Димитрије уместо дугорочних прави планове на кратке стазе.

– Први велики задатак је пласман на олимпијске игре, а затим и медаља на њима. У блиској будућности волео бих да узмем и неко одличје са светског купа, јер то још нисам урадио. Још ако успем да се попнем на победничко постоље на европском првенству био би то велики замајак пред евентуални пут за Рио. Успеси вам подижу самопоуздање. Добро се осећам, руке ме служе, глава функционише и све док је тако, а и док се не појави неко млађи, талентованији, не планирам да се повучем.

За крај, враћамо причу на почетак и питамо нашег репрезентативца: Ко је најбољи стрелац у породици Гргић?

– Мама Радмила је пуцала, али никад озбиљно. Тата је то радио давно и његове резултате сам одавно надмашио, у конкуренцији ми је остала још само сестра Јасмина, а бољи сам само зато што до изражаја долази физичка спремност. Мада, пошто тренирамо заједно и имам увид у њене могућност, чини ми се да би једног дана могла да ме претигне – уз осмех је закључио Димитрије Гргић. ■

Александар ЈОКСИЋ

28. БЕОГРАДСКИ МАРАТОН

Успех спортиста Војске

Припадници Министарства одбране и Војске Србије остварили су запажене резултате на овогодишњем, 28. Београдском маратону, који је одржан 18. априла – у маратонској трци, у женској конкуренцији, на званичном Првенству Србије, шампионску титулу понела је професионални војник Мариана Чегар Лукић, из спортског вода Војне академије.

Трећепласирани на Првенству Србије у маратону, у мушкој конкуренцији, био је потпуковник Ненад Милосављевић, из Управе за обуку и доктрину Генералштаба, док је четврто место изборио капетан Блажо Максимовић, из РВ и ПВО, а пету позицију на државном првенству професионални војник Команде за обуку Мирослав Марковић.

У полумаратонској стази дебитовали су државни секретар Министарства одбране Зоран Ђорђевић и гене-

Најусејшњији припадници Војске
војнициња Мариана Чегар Лукић
и потпуковник
Ненад Милосављевић

рал-мајор Горан Радовановић, директор Инспектората одбране.

На 28. Београдском маратону учествовало је 4.484 такмичара и такмичарки из 40 земаља, међу којима више од 150 припадника нашег система одбране. У најтежој дисциплини, маратону на 42,195 километра, такмичило се седморо, док је полумаратонску стазу од 21,1 километар успешно истрчало 150 наших спортиста. Помоћ у организацији маратона пружило је и 100 кадета Војне академије и 50 ученика Војне гимназије.

Најбољи у маратонској трци били су Санг Силас Кипнгетич из Кеније, у мушкој конкуренцији, и Адунга Абебу Гелан из Етиопије, међу женама, док су у полумаратону победници такмичари из Србије – Велимир Бојовић и Ана Суботић. ■

Г. ЧЕГАР

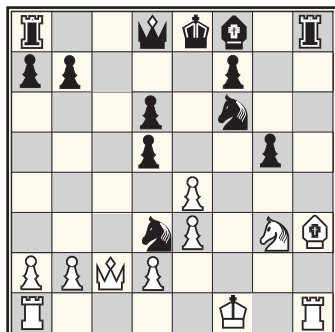

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА УСПЕСИ ВЕЛЕМАЈСТОРА МИЛОША ПАВЛОВИЋА

Недавно је велемајстор Милош Павловић (рођен 5. јануара 1964) постигао два сјајна успеха: деоба 1-5. места на Отвореном турниру у Базелу (Швајцарска) и победа на Првенству централне Србије за ову годину и пласман на Шампионат Србије у Врбасу. С турнира у Базелу доносимо партију коју је Павловић добио црним фигурама против другог фаворита на том турниру Рихарда Рапорта из Мађарске.

Рихард РАПОРТ (Мађарска) – Милош ПАВЛОВИЋ 0:1
Отворени турнир Базел (Швајцарска) 2015, Енглеска партија

Позиција:

Бели: Kf1, Dc2, Ta1, Th1, Lh3, Sg3
пешаци: a2, b2, d2, e3, e4 (11 фигура)
Црни: Ke8, Dd8, Ta8, Th8, Lf8, Sd3, Sf6
пешаци: a7, b7, d5, d6, f7, g5 (13 фигура)

1) c4 e5 (2) e3 Sf6 (3) Sc3 Sc6 (4) g4 h6 (бели игра необичан потез, који је већ примењивао против Ароњана) (5) Lg2 d6 (6) h3 Le6 (црни игра другачије него поменути Ароњан, сматрајући ово појачањем) (7) d5 e4! (8) Se2 Se5 (9) Sef4 Lxd5 (10) cxd5 g5!! (11) Se2?! (боље је било 11. d4!?!m Sf3+ 12. Lxf3 gxf4 13. Le2 f3 14. Da4+ Ke7 15. Lc4 i бели би активирао фигуру) (11) ... c6! (12) Sf3? Sd3* (13) Kf1 cxd5 (14) f3 h5! (15) Fxe4 hxg4 (16) Dc2 gxh3 (17) Lxh3?

(види дијаграм)

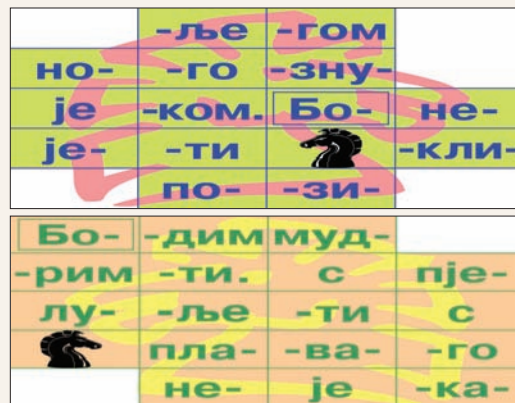
(17) ... Txh3! (18) Da4* Sd7 (на потез белог 18. Txh3 црни игра 18 ... Dd7 са одскоком скакача на е5) (19) Txh3 Df6+ (20) Ke2?! G4 (21) Th5 S3c5! И бели предаје.

Припремио Владимир ШАРИЋ

Коњићеве скокови

Крените од обележених поља, као скакач у шаху, по путањи у облику слова Г, тако да добијете две народне пословице

КОЊИЋЕВИ СКОКОВИ

Решење судоку – водоравно: 2-5-6, 3-8-7, 4-1, 3-1, 5-9, 8, 8-9, 1-6, 3-7, 7-2, 9-5, 6-8, 9, 8-4-1, 3, 8-3, 6-2, 5-4, 3-7, 1-9, 8-6, 4, 7-6, 5-9, 6-8, 5-2-3, 1-4-7.

РЕШЕЊЕ ШАХОВСКИХ ПРОБЛЕМА
ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА:

Проблем број 1:

1. 0-0-0 Ka3 (Sc3, Sc5, a3) 2. Db2 mat (Dxc3 mat, Dc3mat, Td4 mat)

Проблем број 2:

1. Sf2 Kxe3 (Kg3, g4, Sg4, Lh3) 2. Dd3 mat (Dh3 mat, Dxf4 mat, Dxc4 mat, De4 mat)

MILITARYSHOP.RS

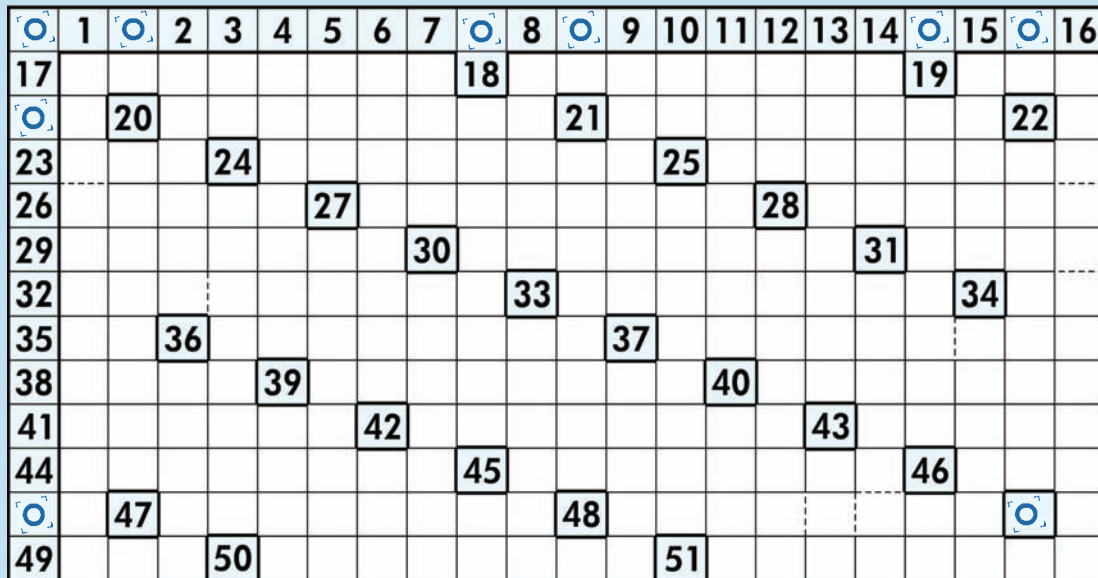
Militaria d.o.o.
Bulevar Despota Stefana 1a
064 076 07 39 / 011 2695 144

Мogućност плаћања чековима
и административном забраном
на 6 месечних рата

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

Припремио Жарко ЂОКИЋ

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА ВОДОРАВНО: ветровка, антистин, Рус, о, астраган, ратанија, т, јак, позивати, раскошна, спора, Емиријан, танкер, Кавадар, Текемија, баге, ароматика, араканга, ИТ, ст, економат, канцелари, рман, Миридити, кератин, Барили, анасонка, Анета, иницијал, Мерцедес, Лир, ј, нанулица, зевалица, к, Ева, Амонастро, Аромунка.

ВОДОРАВНО:

17. Израђивачи ракета, 18. Помало гристи, 19. Грчко слово, 20. Велик, који чини епоху, 21. Становнице Лаоса, 23. Занатска комора Србије (скр.), 24. Славни оперски певач, Лучано, 25. Врста тестенине, 26. Пламен, огањ, 27. Ракија зачињена анисом, 28. Мушко име, 29. Нестваран, нереалан, 30. Становница Балканског полуострва, 31. Једнака, 32. Празник 9. маја, 33. Наредбодавац (лат.), 34. Иницијали синеасте Поланског, 35. Енигматски клуб (скр.), 36. Потписници на меници, 37. Славна филмска глумица („Одавде до вечности“), 38. Мали рт, ртић, 39. Дисконтне продавнице, 40. Средство за иритацију, надраживање, 41. Алатка дрвосече, 42. Полудраги камен, „млечни камен“, 43. Врста минерала, 44. Бивша покрајина на југоистоку Француске, 45. Војници коњаници са грудним оклопом, 46. Илија одмила, Ика, 47. Славни синеаст, Лукино, 48. Песма Ђуре Јакшића, 49. Нижи течјани испит (скр.), 50. Продавац кестења, 51. Вежбаоница дизача терета.

УСПРАВНО:

1. Славна глумица („Правна плавуша“), 2. Листопадно дрво, 3. Епос, 4. Шахист Веселин, 5. Узвик одобравања, 6. Бивши фудбалер, Фабрицио, 7. Град у Манџурији (анаграм од ЛАНИ), 8. Грчко религиозно учење, 9. Женско име, 10. Централна апотека (скр.), 11. Наредбе, 12. Покривач од абе (тур.), 13. Проценилац, 14. Пркос, 15. Египатски фараон, 16. Нечујно корчачи (израз), 18. Шара у арапском стилу, 19. Стварати, 20. Скуп битних особина човека, 21. Становници Толмина, 22. Добро натрвен и чврст хлеб, 24. Гранит црвене боје, 25. Конкурент за неки положај, 27. Становнице Абадана, 28. Мале кабине, 30. Највиши дечји глас, 31. Одјеквати, 33. Аутор „Господара прстенова“, Џон, 34. Славна глумица, Ана, 36. Старе мере за течност, 37. Владавина насиља, 39. Бивши амерички дипломата, Дин, 40. Бодљика на класу, ос, 42. Умак, ајмокац, 43. Регионални интернет регистар (скр.), 45. Показна заменица, ове, 46. Информационе технологије (скр.).

1914–2014 ЗАШТО РЕВИЗИЈА

**СТАРЕ И НОВЕ КОНТРОВЕРЗЕ О
УЗРОЦИМА ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА**

аутора Милета Бјелајца

Сви смо свесни тенденције ревизије улоге Србије 1914, проналажења нових криваца за избијање Првог светског рата. Чињеница је да се ту негде и наша знања о новом ревизионизму завршавају. Какав је заиста, колико дубок, из којих корена потиче, од којих аутора, са којим образложењима и намерама је настао ревизионизам о коме се говори, мало је коме познато. Књига др Бјелајца прва је у Србији која научно и популарно полемиче са трендом ревизије о улози Србије 1914. године. Она нуди одговоре на поменута питања.

Броширано / ф. 14×20 / 248 стр.
шифра: 111303
Цена: 495,00, са попустом: 396,00

НАРУЦБЕНИЦА

МЦ „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд,
Тел. 011/3201-995, 3241-009, телефакс: 011/3241-363
Жиро-рачун: 840-312849-56

Наручујем књигу:
1. Шифра 111303/„1914–2014 • ЗАШТО РЕВИЗИЈА“,
по цени од 396,00 динара

Купац _____

ЈМБГ _____

Адреса становања, улица и број _____

Место _____

Телефон _____

Потпис наручиоца _____

Плаћање наручених издања врши се унапред. Доказ о улази целокујној износа доставиши МЦ „Одбрана“, након чега испоручујемо књиге.
Кућена издања биће достављена поштом на адреси кућица.

ОДБРАНА

Медија центар „ОДБРАНА“, Браће Југовића 19, 11000 Београд
Тел. 011/3201-995, 3241-009, телефакс: 011/3241-363
е-mail: komercijala@odbrana.mod.gov.rs, www.mod.gov.rs

YUGOIMPORT - SDPR

ПОКРОВИТЕЉ
МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

UNDER THE AUSPICES
OF THE MINISTRY OF DEFENSE
OF THE REPUBLIC OF SERBIA

МЕЂУНАРОДНИ САЈАМ НАОРУЖАЊА
И ВОЈНЕ ОПРЕМЕ ПАРТНЕР 2015
Београдски сајам, Београд, Србија
23–26. јун 2015.

PARTNER 2015

Sajam naoružanja

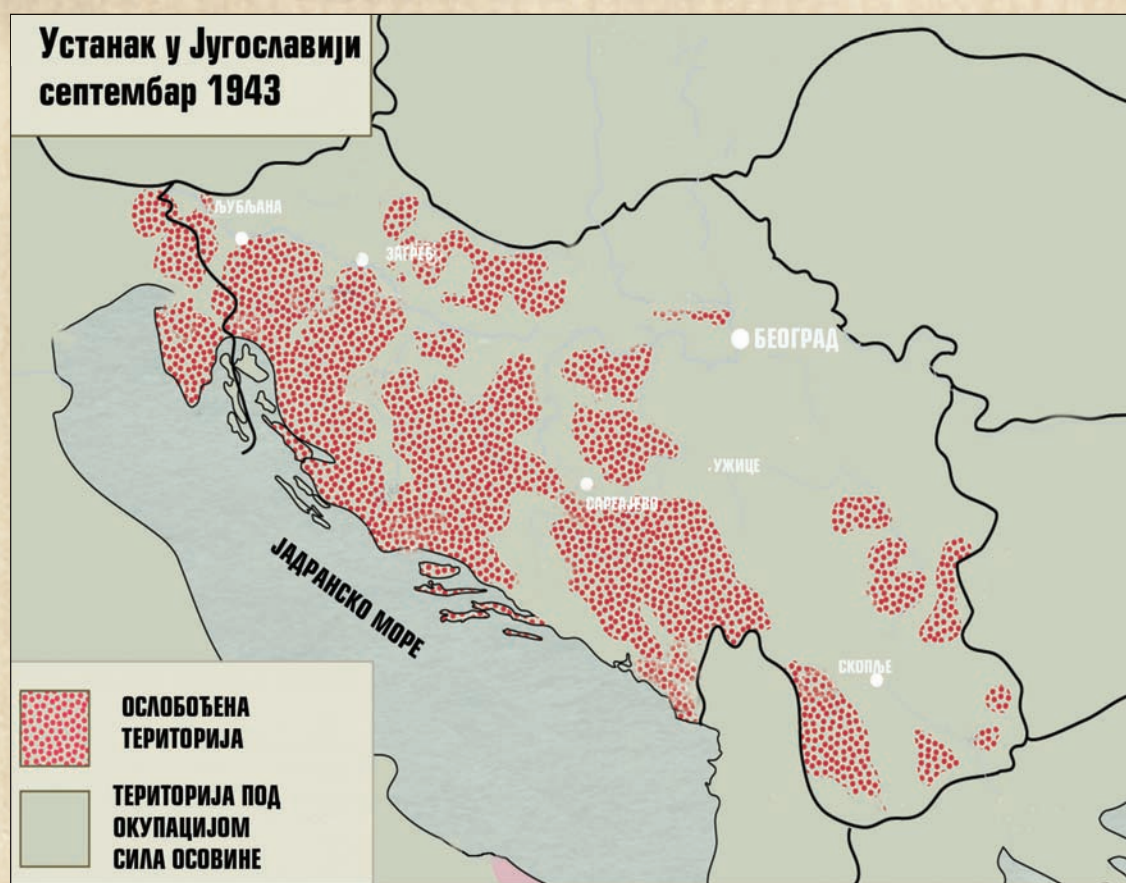
INTERNATIONAL FAIR OF ARMAMENTS
AND DEFENSE EQUIPMENT
Belgrade Fair, Belgrade, Serbia
June 23–26, 2015

www.partner.mod.gov.rs

БЕОГРАДСКИ САЈАМ

Други светски рат на тлу Балкана

СЕДАМ ОФАНЗИВА СЕДАМ ПОРАЗА ОКУПАТОРА

Седам непријатељских офанзива је израз којим се у нашој историографији представљају најопсежније и најамбициозније стратешке војне операције које су снаге сила Осовине предузеле у Другом светском рату како би уништиле главнину партизанских снага на простору бивше Југославије. Ниједна није остварила циљ. Напротив, после сваке офанзиве партизански покрет је јачао и стасавао у озбиљну оружану снагу која је за Балкан везивала значајне војне ефективе не само Трећег рајха, већ и његових савезника. Подручје Југославије било је, без сумње, место највеће борбе у окупираној Европи, ван Совјетског Савеза.

ПРВА ОФАНЗИВА – НАПАД НА УЖИЧКУ РЕПУБЛИКУ

Против народноослободилачког покрета на простору југозападнoг Балкана немачке и квислиншке снаге водиле су од 1941. до 1945. године чак седам офанзивних операција које су за ово подручје везале на стотине хиљада војника. За савезничке снаге Антанте било је посебно значајно и то што је Југославија, односно Србија, била прва земља са слободном територијом у поробљеној Европи, у време кад је огромним пространством, од Ламанша до Москве, господарила нацистичка Немачка.

Прва непријатељска офанзива трајала је два месеца, од 29. септембра до 29. новембра 1941. године. У првој фази, партизани су, заједно са четницима, ослободили већи број градова, у којима је живело око милион људи. Тих дана се само у Србији вијорио барјак слободе. Нажалост, на крају те непријатељске офанзиве, два антифашистичка покрета нашла су се на супротним странама, започињући тако четворогодишњи грађански рат. Нема сумње да је подела српског народа на четнички и партизански покрет Немцима знатно олакшало разбијање отпора, а затим и потпуно уништење прве слободне територије у окупираној Европи.

Нападом сила осовине, предвођених Немачком и Италијом, на Југославију 6. априла, показала се сва слабост војске која није била спремна на отпор. Држава коју су раздирали унутрашњи сукоби није била у стању да се енергичније супротстави далеко бројнијем и надмоћнијем непријатељу, те је стога била принуђена да потпише капитулацију већ 17. априла. Земља је распарчана на шест окупационих зона.

Окупација и устанак

Немачке снаге ушле су у Београд већ 12. априла, а Србија је након тога била подељена на четири окупационе зоне под контролом Немачке (централна Србија и Банат), Мађар-

ске (Бачка), Велике Албаније (Косово и Метохија и Рашка област) и Бугарске (источна и јужна Србија), чиме је практично престала да постоји. Окупатори су одмах почели да плачкају, убијају и хапсе. Око 350.000 војника одведено је у заробљеништво. Јевреје и друге „неподобне грађане“ и политичке противнике хапсили су и одводили у логоре. Народ Србије налазио се под војном управом, као једини народ у окупираној Југославији осуђен на војни режим.

Разлога за то је било више. Један од њих је свакако било сећање немачког окупатора на пркосну Србију из Првог светског рата, који је Немачку коштао царства. Други је био скорији и односио се на 27. март, дан када су грађани Београда акламацијом, демонстрацијама на улицама одбацили Тројни пакт потписан два дана раније. Сурови терор у Србији, обележен стрељанима и вешањима,

био је покушај окупатора да умири ратоборан народ, али је уместо тога постао генератор за побуну.

Званично, као дан устанка Србије води се 7. јул, када је припадник комунистичког покрета и борац из Шпанског грађанског рата Жикица Јовановић Шпанац убио два жандарма који су покушали да прекину обраћање комуниста окупљеном народу на вашару у Белој Цркви. На почетку устанка партизани су чинили диверзије и саботаже по градовима и на комуникацијама. Тако су мање комунистичке групе, почетком јула 1941. године, пресекле телеграфско-телефонске везе на прузи Ниш–Лесковац; у Београду је 4. јула пресечен главни вод Београдске радиостанице; изведен је велики број саботажа, попут паљења штампе, затим гараже „Пришић”, изазван је пожар у гаражи „Форд” у Гробљанској улици (данашња Рузвелтова)

овековечен и у једној епизоди култне серије „Отписани”.

Био је то и период рађања Ужичке републике, односно идеје о слободној територији, како би се и на тај начин могло нападнутом Совјетском Савезу.

Историчар Венцеслав Глишић у својој књизи „Ужичка република” пише да се у Централном комитету Комунистичке партије Југославије чак размишљало о стварању прве слободне територије између Хомоља и Дунава, да би била што ближе јединицама Црвене армије, чије се брзо наступање напетост ишчекивало. Наивно као и 1914. године, очекивало се да рат буде готов до краја године.

Међутим, Тито је крајем јула 1941. дошао до закључка да западна Србија више одговара за стварање слободне територије, како због тога што је била подесна за партизанско ратовање, тако и због борбене традиције народа тог краја и бољих могућности сарадње са устаницима у другим крајевима земље. У народу су још била свежа сећања на Први светски рат и отпор непријатељу, па су у буђењу борбеног духа призивани и јунаци из прошлости, русофилство, панславизам.

Истовремено, почиње окупљање и ројалиста – Југословенске војске у отаџбини, касније познатији као четници. Наиме, у другој половини августа 1941. пуковник југословенске војске Драгољуб Михаиловић издао је наредбу о формирању четничких одреда, састављених од чета обвезника између 20 и 30 година. Те јединице имале су задатак да онемогућавају пљачку и насиље, спречавајући истовремено деловање „разорних елемената”. Михаиловић се прогласио легитимним представником Југословенске војске и на основу ратних закона тражио окупљање војних обвезника.

Иако два антифашистичка покрета имају непомирљиву идеологију, тих дана су и легитимитет и идеологија били од мањег значаја од онога шта су чинили нацистички окупатори. Два покрета су зато сарађивала у отпору, што је, на крају, довело и до Прве непријатељске офанзиве.

После договора, крајем јула и у августу, четници приступају устанку, а када је устало и село, Србија се нашла у пожару ратног вихора. Партизани и четници запоседали су градове које су посадне немачке јединице напуштале. Оружани устанак убрзо захвата већи део окупиране Србије. Ослобођене су велике територије у западној и источној Србији. Прва значајна заједничка акција било је ослобођење Крупња 4. септембра. У тој борби учествовало је око 250 партизана и 200 четника. После ослобађања Лознице четничким снагама, 31. августа и освајања Бање Ковиљаче заједничким снагама партизана и четника, 6. септембра, јединице Ужичког одреда ослободиле су половином септембра Бајину Башту и Чајетину и приближиле се Пожеги и Ужицу. Немачка команда била је принуђена да евакуише своје трупе из ужичког краја због опасности да буду одсечене и уништене. Повлачење немачких трупа из Ужица извршено је 21. септембра, а из Пожеге дан касније. Оба града предата су четницима и српској жандармерији, који су се, под притиском јединица Ужичког партизанског одреда, повукли без борбе 24. септембра. Тај датум често се узима као званичан почетак постојања Ужичке републике.

Два антифашистичка покрета

На тлу западне Србије створена је прва слободна територија у окупираној Европи позната као Ужичка република, која је трајала до краја новембра 1941. Територија на којој је живело око милион грађана Србије била је, нешто више од месец дана, без икакве контроле немачке окупационе силе. Ужички и Чачански округ били су потпуно ослобођени и међусобно повезани, на истоку се граница свакодневно мењала и протезала приближно линијом Београд–Лајковац–Аранђеловац–Кнић–Краљево–Рашка, на југу се ослобођено подручје простирало до реке Увац, на западу до Дрине и Саве. На том простору Немци су имали гарнизоне само у Шапцу, Ваљево, Обреновцу, Лајковцу, Аранђеловцу, Крагујевцу и Краљеву. Ваљево, Шабац и Краљево опседали су и нападали заједно партизански и четнички одреди, али нису успели да их освоје.

Власт у Ужичкој републици била је подељена: партизански центар слободне територије налазио се у Ужицу, а четнички на Равној гори. Оно што је од првог тренутка био проблем ројалистичког покрета јесте хетерогеност, односно непостојање јединствене команде. Тако су у стварању слободне територије, осим четника Драже Михаиловића који су дејствовали по наређењу, учествовале и јединице које су то чиниле самоиницијативно, попут Церског четничког одреда, под командом капетана Драгослава Рачића, Одред потпуковника Веселина Мисите, Одред поручника Ратка Мартиновића и Одред попа Влада Зечевића. Они су били ван јурисдикције Драже Михајловића.

Ипак, чињеница је да су у стварању прве слободне територије у Србији и окупираној Европи учествовали и партизани и четници, као два антифашистичка покрета. Био је то шамар који немачка војна сила није могла себи да дозволи без одмазде. Поготово у време када је Немачка суверено владала целом континенталном Европом, а била је и пред вратима Москве.

Подсећање на 1914. и сурова немачка одмазда

Слободна територија у Србији била је Немцима болно подсећање на Први светски рат, када је иста малена Србија нанела прве поразе снагама Централних сила, да би на крају рата нестале и Аустроугарска и Немачка царевина. Ново слично искуство Немцима није било потребно. Зато је, већ 15. септембра, из Француске у Србију пребачена немачка 342. пешадијска дивизија, ојачана једним батаљоном 100. тенковске бригаде намењен за сламање устанка – односно за Прву непријатељску офанзиву, која је трајала до средине децембра.

Дан касније стиже и чувена злогласна наредба фелдмаршала Вилхелма Кајтела којом се прописује стрељање 100 цивила за једног убијеног војника, као и 50 српских грађана за једног рањеног Немца. Иако је сурових одмазди тада већ било и на Источном фронту, ово је једини случај да је документована таква мера.

Прву офанзиву чиниле су две операције на Шабац и Ужице. Историјски је познатија борба за Ужице, али је све почело у Посавини и Подрињу. Командант немачког 18. корпуса издао је 21. септембра заповест 342. пешадијској дивизији да, на потезу Сремска Митровица – Шабац, форсира Саву и отпочне чишћење Мачве, док је немачки 125. самостални пешадијски пук из Ваљева требало да садејствује долином реке Јадар према Лозници.

Немци су под оружјем имали између 60.000 и 80.000 људи, а међу њима и квислиншке јединице Српске државне страже и Српског добровољачког корпуса, познатије као Недићевци и Љотићевци. Према плану, Немци су у тој акцији рачунали и на садејство усташко-домобранских снага и немачке 718. пешадијске дивизије на Дрини, за задатком да спрече прелазак устаника у Босну.

Заједно са војном операцијом, на снагу су ступиле и страшне мере одмазде према побуњеницима. Сва насеља из којих се давао отпор, или у чијој близини се буде нашло оружје или муниција, требало је спалити, сво мушко становништво од 15 до 60 година упутити у концентрационе логоре северно од Саве, целокупно женско становништво користити за принудни рад, а стоку прикупити у токове на обема обалама Саве.

Сурова одмазда кулминирала је октобра 1941. године, када је крвави пир окупатора однео на хиљаде живота, а најпознатија стратишта била су у Шапцу, Крагујевцу и Краљеву.

Паклени план, познатији као Прва непријатељска офанзива, званично је отпочео 29. септембра операцијама немачке 342. пешадијске дивизије са тежиштем на комуникацији

Шабац–Лозница. Међутим, у данима пре почетка Прве непријатељске офанзиве 342. дивизији приређен је дочек какав доликује. Наиме, 22. септембра устаници обнављају напад на Шабац и стижу до центра града одбацивши макар на један дан новопридошлу немачку дивизију.

Пошто се испоставило да обезбеђена војна превојница није довољна, немачки генерал Берне наредио је 342. пешадијској дивизији да пређе у Шабац и све мушкарце од 14 до 70 година зароби и пребаци у концентрациони логор северно од реке Саве. За свега три дана ухапшено је више од шест хиљада грађана, а 200 их је стрељано. Немачки војници натерали су ухапшене да трче око 20 километара до села Јарка (код Сремске Митровице), где је подигнут концентрациони логор. Успут, убијали су све оне који нису могли да издрже паклени маршевски темпо.

Први успех окупатори су забележили 13. октобра, када су дуж комуникације Прњавор–Лозница делови 342. дивизије сломили одбрану и ушли у Лозницу и Бању Ковиљачу. Дан касније нацисти су показали своју суровост, када су у селу Драгинцу, близу Лознице, за два дана побили стотине родољуба, као одмазду због претрпљених губитака.

До 20. октобра Немци и њихови помагачи ушли су у Шабац и од устаника очистили готово цело подручје Посавине, а до средине новембра поново је окупирана и Тамнава, чиме се отварао пут према Ужицу.

Истовремено са војним поразима долази и до слабљења заједничког отпора.

Партизанске јединице се осипају, како због губитка територија, тако и због борби са четницима, које су додатно ослабиле партизанске снаге пред одлучујући напад окупато-

ра на средишни део Ужичке републике. Развојем устанка, постаје све видљивији идеолошки раскол између две фракције. На једној страни су припадници четничких одреда Југословенске војске у отаџбини или четници који себе сматрају лојалним избеглој краљевској влади и боре се за очување поретка, а на другој партизани, већином комунисти који се боре за успостављање републике и нове друштвене односе. Према извештају који је Врховна команда југословенских трупа у Каиру упутила емигрантској влади од 15. октобра 1941, у шуми су се тада налазиле четири наоружане групе:

- „а) остаци регуларне војске, под командом бригадног генерала Љубе Новаковића и генералштабног пуковника Драже Михаиловића; колико је нама познато, досад ови одреди нису ступили ни у какву борбу са окупационим трупама и резервишу се за погодан моменат;
- б) две групе четника и то четници војводе Косте Пећанца, који су пришли Милану Недићу и стари четници;
- в) пљачкаши (односи се на разне криминалце – нап. аутора) и
- г) комунисти.

Најбројнија група је комунистичка. Комунисти су, углавном, извршиоци свих саботажа до сада. Све те саботаже углавном се чине на ноћне возове, натоварене ратним материјалом и немачком војском. ”

Припадници народноослободилачких партизанских одреда Југославије или партизани залажу се и за увођење социјализма и преуређење Југославије на федеративним основама.

Идеолошке разлике биле су очигледне, а очигледно је било и то да, после сурове немачке одмазде, Равногорци нису желели да улазе у нове борбе због страдања цивила, али и страха од сопственог уништења, док су партизани остали доследни борби за слободу.

Тако су, уместо Немаца, четницима ускоро највећи проблем постали партизани, муслимани и Хрвати, док су комунисти, подржани од СССР, заговарали свеопшту борбу свих народа на простору Југославије против окупатора, са посебним „пиком“ на домаће издајнике. Ипак, Титови следбеници највећим делом били су Срби.

Сходно непомирљивим разликама четнички вођа пуковник Михаиловић, крајем октобра, после неуспелог састанка са Титом у селу Брајићи, фактички напушта устанак. Неколико дана касније креће са нападима на партизане, а ускоро почиње разговоре са квислиншком владом и Немцима ради коначног уништења партизана. Одлука о садејству немачких и четничких снага у Србији запечатио је судбину устанка из 1941. године.

Већ 2. новембра, четници Драже Михаиловића кренули су у општи напад на Ужице (битка на Трешњици), Ивањицу, Чачак, Горњи Милановац... Битка на Трешњици сматра се почетком грађанског рата у Србији. Десет дана касније у селу Дивци код Ваљева одржан је тајни састанак са Немцима, на коме је пуковник Драгољуб Михаиловић покушао да постигне више циљева:

- да склопи примирје са Немцима и тако обезбеди свој опстанак и опстанак свог покрета;

- да обезбеди немачку тајну подршку у борби против партизана и тако се реши ривала у борби за власт;

- да заустави немачку офанзиву и тако поштеди репресалија српско становништво у својој зони одговорности.

Међутим, Немци, колико год да су веровали Михаиловићевом антикомунизму, нису заборавили његово учешће у устанку. У извештају шефа немачког Управног штаба стоји: „Преговарање са Михаиловићем, не само да би штетило угледу Вермахта, него би било несхватљиво у круговима добровољаца и четника који су се до сада борили са нама и пољубило би поверење у искреност немачких окупационих власти. При томе, треба напоменути да је Михаиловић спреман да преговара само док прође зима да би добио у времену да боље организује своје јединице. Без обзира на то што је, за мене, било неугодно да од Срба дознајем о преговорима са Михаиловићем, вест о томе се знатно проширила у Београду. У случају да Михаиловић дође у Београд без сагласности Недићеве владе то би за њу значило највећи политички пораз”.

Упркос свему, Михаиловић је успео да се наметне Британцима као једини легални представник избегличке владе, која је наложила да се све снаге отпора ставе под његову команду. Четнички напад на Ужице обновљен је 7. новембра, али су партизани и тада одбранили град. Уследиле су

ДРАГОЈЛО ДУДИЋ

Драгојло Дудић (1887–1941) је био српски земљорадник, писац, револуционар, један од вођа устанка у окупираној Србији и народни херој Југославије. Рођен је 9. децембра 1888. у селу Клинци, код Ваљева. Потиче из богате патријархалне породице, у којој се сматрало да је школовање само за градску децу. Сам је научио да чита и пише и постао најписменији и најначитанији сељак у Србији и један од најзорнијих домаћина у свом крају. Енглески језик научио је током обуке за болничара у Енглеској.

После одслужења војног рока 1909. године учествовао је у балканским ратовима и Првом светском рату као болничар, каплар и наредник. После повлачења српске војске преко Албаније 1915. године и Солунског фронта, трајно се определио за идеје левице, социјалне и друге промене. Тако је 1919. године постао члан Социјалистичке радничке партије Југославије, односно касније Комунистичке партије.

У свом селу формирао је партијску организацију 1920. године. Неколико пута био је кандидат за

нове међусобне чарке које је на тренутак прекинуо споразум о ненападању потписан 16. новембра, који није дуго потрајао. Међусобне односе између партизана и четника посебно је оптеретила предаја Немцима партизана које су четници претходно заробили, нарочито предаја 365 партизана заробљених у селу Словцу 13. новембра, од којих су већину Немци стрељали у Ваљевоу 27. новембра.

Обрачун

За то време Немци се спремају за коначан обрачун са устаницима. Већ 18. новембра окупациони командант Србије издао је заповест јединицама за уништење непријатеља у простору Ужица. У фабрици оружја и муниције у Ужицу, смештој у трезорима Народне банке, агенти окупатора изазвали су 22. новембра експлозију од које је изгубило животе око 200 лица, а три дана касније отпочео је и завршни напад на Ужице. У њему су учествовали 342. и делови 704. немачке пешадијске дивизије, четници, недићевци и љотићевци, делујући преко Љубовије и Косјерића у правцу Ужица. Истовремено, делови немачке 113. пешадијске дивизије из Краљева одбацили су Краљевачки народноослободилачки партизански одред ка Чачку.

Врховни штаб веровао је да ће отпор бити дужи, док се партизански одреди постепено повлаче према Ужицу и даље ка Санцаку. Међутим, градови су брзо падали, један за другим, широм слободне територије. Немци су заузели Љубовију већ 27. новембра, а следећег дана Ужице је било опкољено, пошто су немачке снаге успеле да заузму Бајину Башту, чиме им је био отворен пут ка Ужицу. Било је очигледно да се остатак слободне територије, који се свео скоро само на Ужице, неће моћи дуго бранити.

Две колоне су сасвим опколиле Раднички батаљон чији су борци брзо гинули, а око 14.30 битка је престала. Немачки извештај је био кратак: „69. пешадијски пук 342. пешадијске дивизије сукобио се око 13 часова са јаким непријатељем, који је, уз подршку артиљерије, нападнут и одбачен уз велике губитке — преко 240 мртвих, а заплешен је један митраљез, два пушкомитраљеза и један топ са муницијом”. Српски историчари су утврдили имена 108 погинулих из Радничког батаљона и јединица које су им биле придодате, а разлика у броју погинулих вероватно је настала због тога што су Немци губитке бранилаца рачунали на основу броја комада заплешеног оружја.

Истог дана, 29. новембра, окупаторске снаге улазе у Ужице, чиме престаје постојање Ужичке републике. Немачке јединице кренуле су у прогон партизана који су се повлачили ка Санцаку. При том су извршили стравичне злочине, убијајући на Златибору рањенике и цивилно становништво. Мањи део партизанских бораца, њих око 1.500, повукао се у Санцак, док велики број људи није био спреман да се одвоји од свог краја и да крене у неизвесност, па је напустио одреде. У западној Србији партизански покрет је тада готово уништен, уз велика страдања цивилног становништва.

Био је то крај озбиљнијег партизанског отпора у Србији за наредне две године, а борци Народноослободилачког покрета прелазе у Босну и мањим делом у Црну Гору.

Недуго после заузимање Ужица престају масовна стрељања, а наредба „100 за једног” је обустављена. ■

народног посланика (1923. и 1925). Између Првог и Другог светског рата сарађивао је у више листова и часописа, укључујући „Политику”, „Радничке новине” „Рад”, „Народну правду” и зборник сељака писаца „За плугом”.

Организатор је устанка у западној Србији 1941. године против окупаторске војске нацистичке Немачке. У јулу 1941. године формирао је Колубарску партизанску чету, потом је постао командант Ваљевског партизанског одреда, у новембру 1941. изабран је за председника Главног Народноослободилачког одбора Србије, прве ратне партизанске владе, назване и „Ужичка влада”.

Погинуо је у борби с Немцима, 29. новембра 1941. године, код Мачката на Златибору, како кажу Ужичани „на седмом километру” бранећи одступницу рањеницима.

За народног хероја проглашен је 14. децембра 1949. године.

Читава Драгојлова породица учествовала је у Народноослободилачкој борби. Син Милош, који је умро 1943. године од последица рањавања у Пријепољској

бици, проглашен је за народног хероја, ћерка Перса страдала је у логору Аушвицу у Пољској, а супруга Стевка и ћерка Зорка биле су заточенице Бањичког логора. Његови потомци живе у Драгојловом родном месту Клинцима.

Његов „Дневник 1941”, објављен 1945. године, представља важно сведочанство о првим месецима устанка у Србији. Иво Андрић написао је о „Дневнику” Драгојла Дудића: „То је један од оних записа у чијем постанку књижевни планови и амбиције нису играли никакву улогу, а који управо зато имају и за књижевност огромну документарну вредност, и који се, што је најчудније, и сами уздижу до непосредног правог књижевног израза.”

Данас у Београду постоји Основна школа која носи његово име. Такође, у оквиру Субнора функционише „Фонд Драгојло Дудић”, који додељује годишње награде за књижевно-историографска дела на тему ослободилачких ратова српског народа.

ДРУГА ОФАНЗИВА –

8

После разбијања устанка у Србији Немци су решили да униште следеће најјаче устаничко жариште, које се налазило у источној Босни

У источној Босни, неколико месеци по избијању устанка, већ у јесен 1941. године, устаничке снаге – шест партизанских и пет четничких одреда укупне јачине око осам хиљада бораца, који су у тој области међусобно сарађивали – ослободиле су највећи део источне Босне, односно територију између река Дрине, Босне и Спрече, чиме су, осим непријатељских гарнизона, директно угрозили и виталне саобраћајнице, одно-

ИГМАНСКИ МАРШ

сно важне привредне и индустријске капацитете окупатора. Зато је немачка Команда за југоисток одлучила да средином јануара предузме офанзиву ширих размера против устаничких (партизанских и четничких) снага на тој територији, с циљем да их разбије и поново успостави контролу на том стратешки битном подручју. За извршење тог задатка, уместо планираног одласка на Источни фронт, задржана је 342. пешадијска дивизија која је водила операције у западној Србији крајем 1941. Њен „посао“ у Србији преузеле су бугарске трупе, које су ушле у источне области Србије и преузеле окупациону власт.

Осим немачке 342. дивизије, која је и у овом случају била ударна снага окупатора, у Другој непријатељској офанзиви ангажована је немачка 718. пешадијска дивизија и 12 батаљона домобрана и усташа – укупно 33.000 војника, подржаних артиљеријским, тенковским и ваздухопловним снагама.

Као и у Србији нешто раније, иако идеолошки супростављени, четници и партизани у почетку се нису међусобно борили, с тим што су босански четници својим непријатељима сматрали више усташе и домобране, а мање снаге сила Осовине односно Немце. Међутим, као што је био случај са сломом устанка у Србији, страдање у Босни почело је када су се четничке и партизанске јединице окренуле једне против других.

Зато се може рећи да је друга офанзива била својеврсни наставак прве, јер су се на терену у то време нашле главнине и партизанских и четничких снага са својим командантима – Јосипом Брозом и Драгољубом Михаиловићем. И једни и други су се, после повлачења из Србије ка Црној Гори, децембра 1941. обрели у источној Босни.

Нада у нови општи устанак

Подручје источне Босне било је од великог значаја за партизана, због планираног повратка у Србију у очекивању масовног устанка на пролеће 1942. године. С друге стране, представници четничке Команде оперативних јединица за источну Босну и Херцеговину и Штаба италијанског 6. армијског корпуса потписали су, почетком децембра у Дубровнику, прелиминарни споразум о сарадњи у борби против Народноослободилачког покрета. Био је то јасан показатељ четничког опредељења у наредном периоду. Истовремено, четници спроводе успешну кампању мобилизације својих припадника и одвраћања народа од одласка у партизанске одреде. Осим указивања на жељу комуниста да промене друштвено уређење, неретко су користили и шовинистичку реторику, попут оптужби да партизана воде „чивут Моша Пијаде, Турчин Сафет Мујић, Мађар Фрањо Вајферт и такозвани Петар Илић, чије право име нико не зна“, а све с циљем да уни-

ште српство. На тај начин четници су успели да неке комплетне партизанске чете преведу на своју страну.

Почетком јануара, иако већ влада велико међусобно неповерење, сукоба четника и партизана још нема. Да су чарке на помолу, јасно је било и по томе што су четници у то доба преговарали са Немцима о заједничкој борби против комуниста. Преговоре је, у име четника из источне Босне, водио жандармеријски мајор Јездимир Дангић, који је био у вези са председником квислиншке владе Србије Миланом Недићем. Договорено је да се обуставе непријатељства према Немцима, те да се пропусте јединице Вермахта које су кренуле да униште партизана. Тај договор потврђен је на четничкој конференцији у Власеници, да би на дан почињања Друге непријатељске офанзиве, 15. јануара, у Вишеграду био одржан састанак између представника четничке Команде источне Босне и Херцеговине и немачких и италијанских команди из Вишеграда. Тада је постигнут споразум да четници напусте положаје и омогуће слободан пролаз окупаторских јединица, да нападају партизана и дају информације о њиховом кретању. У извештају делегата четничких одреда на подручју Вишеграда, Фоче и Рогатице од 15. јануара 1942. о споразуму са немачком и италијанском командом у Вишеграду стоји и ово упозорење:

„Обавијестите све наше четнике и командире чета, који се налазе на домаку Рогатице, да су данас 15. јануара 1942. године, делегати Српских четника Босне водили преговоре са Њемачком и Италијанском командом у Вишеграду. Резултати су повољни. Четници и Нијемци неће имати никаква сукоба нити сукоба сме бити... Немојте дозволити, да се у Вашој близини налазе комунисти, прогоните их и показујте их Нијемцима... Немојте дозволити, да се деси ма какав инцидент са њемачком војском. Пролаз њемачких трупа је слободан, не штети интересима наше борбе.”

Занимљиво је и то да је, само два дана раније, председник југословенске владе у избеглиштву, у Лондону, Душан Симоновић поднео оставку. За новог председника Владе именован је Слободан Јовановић, а Дража Михаиловић постао је министар војске.

Мајор жандармерије Јездимир Дангић надао се да ће заузврат, за четничко признавање немачке врховне власти, Немци 17 срезова источне Босне (између река Саве, Дрине и Босне) извући из НДХ и припојити тада окупираној Србији, односно ставити под немачку управу. Заузврат, Дангић је био спреман да се са свим својим људством безусловно стави под немачку команду. О томе сведочи део извештаја опуномоћеног команданта у Србији од 5. фебруара 1942. команданту Југоистока о току преговора с мајором Дангићем у Београду:

„Дангић је спреман да се са свим својим људством безусловно стави под немачку команду за потпуно уништење комуниста у источној Босни и одржавање мира, тако да се

избеглице могу vratiti. Он признаје хрватску сувереност, мада не као коначну, уколико се хрватско чиновништво образује на паритетној основи од Хрвата, Муслимана и Срба на бази припадности земље. При томе је његов предислов да се земља постави под немачку војну управу.”

Тим поводом у Београду је крајем јануара одржан тродневни састанак. Иако су Немци у почетку били за ову Дангићеву идеју, опуномоћени командујући генерал у Србији Паул Бадер, после разговора са представницима НДХ министром Вјекославом Вранчићем и домобранским пуковником Федором Драгојловим, ипак је одустао од мењања граница. Један од разлога могао је да буде и недостатак поверења у четнике, јер иако је постигнут договор о ненападању, Немци нису до краја веровали подељеним четничким вођама. Макар не свима. Штавише, били су изненађени што, упркос бројности, четничке вође нису мислиле на борбу.

Две фазе офанзиве

Паралелно са тим разговорима, или нешто пре њих, Немци су почели да пребацију своје трупе из Србије у Босну. Тако је, 3. јануара, командујући генерал у Србији издао заповест за тзв. Другу офанзиву у источној Босни против главнине партизанских снага истовременим концентричним нападом из Вишеграда, Зворника, Тузле и Сарајева. Циљ је био потиснути, окружити и уништити устаничке снаге на простору Власенице и Хан Пијеска. Тај задатак добили су немачка 342. и 718. пешадијска дивизија и један батаљон 714. пешадијске дивизије, седам домобранских батаљона, шест хаубичких дивизиона, две пионирске и једна железничка чета и две ескадриле извиђачке авијације. За почетак операција одређен је 15. јануар.

Офанзива је била подељена у две операције, романијско-бирчанску и озренску, а до 7. фебруара 1942. када је завршена Друга непријатељска офанзива, јаке немачке, усташке и домобранске снаге са преко 35.000 војника, подржане авијацијом и уз помоћ четника, овладале су комуникацијама у централном делу источне Босне – од реке Дрине до реке Босне.

Суочене са много јачим противником, захваћене партизанске јединице (1. пролетерска НОУ бригада, Романијски, Бирчански, „Звијезда” и Озренски НОП одред) нису се упуштале у фронталне борбе како би сачували животе, чекајући да се главнина непријатељских снага повуче. Окупатори, стога, из дана у дан, враћају раније изгубљене градове. Непријатељске снаге су до 22. јануара овладале свим насељеним местима и околином, а опстанак Народноослободилачког покрета био је угрожен. Да би избегао опасност да се нађе у окружењу, Врховни штаб је са деловима Прве пролетерске бригаде предузео брзо извлачење из рејона где га је затекла офанзива, преко Романије и Гласинца на Јахорину и даље ка Фочи.

Велики губици на Пјеновцу и Бијелим Водама и успех непријатеља који је повратио раније изгубљене градове и овладао свим комуникацијама на територији источне Босне, довели су главнину Прве пролетерске ударне бригаде у веома неизвесну ситуацију.

Била је концентрисана на малом простору, на северним падинама Романије, у рејону Пусто Село – Гајеви – Ракова Нога, где није било услова за даље задржавање. Зато је команда издала наређење о усиљеном маршу преко планине Игман.

Спречена да се извуче из обруча истим путем, главнина Прве пролетерске бригаде кренула је заобилазним, али тежим и ризичнијим правцем преко реке Босне, Сарајевског поља и планине Игман, да би избила у рејон Трнова и Калиновика. На тај марш од неколико десетина километара, познатији као Игмански, пошло је више од 700 бораца, од којих 50 рањених и болесних. Пешачили су више од 18 часова кроз дубок снег, при леденом времену и температури која се спустила и до - 40 степени Целзијусових.

Због саме идеје, иницијативе и одлучности Штаба бригаде, а највише због натчовечанских напора, издржљивости и дисциплине бораца Прве пролетерске бригаде, Игмански марш постао је легенда.

Велика опасност претила је непрегледној колони бораца Прве пролетерске бригаде при проласку поред Вогишћа, у време спуштања ка Сарајевском пољу, при прелазу преко моста у Рељеву и маршу преко комуникација Сарајево – Сла-

вонски Брод и Сарајево – Мостар, односно све док се бригада није дохватила планине Игман. Део колоне је током прелаза преко пруге буквално налетео на воз!

„Крећући се из Сарајева ка Семизовцу, захуктали мешовити воз прошао је кроз колону Другог батаљона. Муњевито је пренето наређење штаба бригаде да колона стане и стала је без икаквог комешања. Воз је могао да буде велика опасност ако је непријатељ обавештен о преласку бригаде! Али, он је ишао по реду воза. Прошао је узнемиравши у извесној мери партизанску колону, вероватно више него путнике у њему. Свако из воза је, у месецом обасјаној ноћи, могао видети да су око пруге војници, али ако нису били обавештени, могли су једино да помисле да је то усташка или домобранска војска, застала да воз прође. На готово исти начин је прошао још један воз, само кроз зачеље колоне.“

Очајничко савлађивање планине

Марш уз Игман био је тежак. И све тежи што се даље одмицало. Наноси снега били су све већи, а пртина дубља. Ако неки борац није добро угазио у пртину посртао је и падао у дубоки снег. Одозго са Игмана, борци су гледали светла у Илици, Рајловцу и Сарајеву. Знали су да је тамо топло, али и да је тамо непријатељ.

„Температура је била тридесет седам испод нуле. Толико је било хладно да је било довољно да се зауставиш десетак минута и готов си. Чудно: ко год је био у опанцима, није су му се ноге онолико смрзавале колико су се смрзавале онима који су носили чизме или ципеле.“ (Владо Дапчевић)

Што се колона више пела уз планину хладноћа је постајала оштрија. Пред зору је стезало најжешће. А колона партизана маршевала је већ десет часова без одмора, уморна од претходних дана и гладна. Снаге у борцима било је све мање, а планина је стезала у свој загрљај, све суровија и све хладнија. Слабије одевени борци јаче су осећали зиму, иако су се кретали. Храбрила их је нада да ће и то савладати, исто као што су избегли непријатеља на том тешком маршу.

Чело колоне стигло је око 8 часова на Велико поље. Ту је била повећа, лепа планинска кућа на спрат, штаб Игманске партизанско-четничке чете. Четници и партизани су у то време још сарађивали у борби против Немаца. Веома су предусретљиво дочекали бригаду, борцима дали да поједу оно што су имали и помагали промрзли борцима да скину обућу. Борцима који су угазили у поток и онима који су свраћали у куће у подножју Игмана било је тешко скинути замрзлу обућу. Болничарке, непромрзли борци и затечени партизани, сви без разлике, ужурбано су масирали промрзле.

„То је требало видјети: људи ходају смрзнути, црни као угарак... Месо које је тако поцрњело, већ сјутрадан је почињало да се распада и смрдило је као на лешини.“ (Владо Дапчевић)

Главнина бригадне колоне наставила је марш и око 11 часова стигла у Пресјеницу. Ту је завршена последња етапа Игманског марша, после готово 19 часова непрекидног хода.

У маршу су промрзла 172 борца и неким су без анестезије ампутирани делови тела.

Са друге стране, четници, према договору, нису нападали Немце и дозвољавале су им пролаз кроз територију којом су господарили. Док су Дангићеви четници, попут вишеградских, били спремни на пуну сарадњу са окупатором, већина четничких одреда тих јануарских дана 1942. године, ипак, није желела да напада ни партизане, јер их нису сматрали непријатељима попут усташа или домобрана, а такође нису желели да „пуцају на Србе“. У извештају опуномоћеног команданта у Србији команданту Југоистока од 5. фебруара 1942. стоји:

„Изненађујућа је била чињеница да су Дангићеви људи редовно избегавали борбу с немачким трупама и на њих нису отварали ватру. Мањи одреди и појединци, који више нису имали никакав излаз, предавали су се без борбе и полагали своје оружје. То исто је учинио један компактни одред од око 400 људи. При томе су људи изјављивали да су они то радили по наређењу мајора Дангића, пошто им је он био забранио да се боре против немачких трупа. Мора се рећи да нам је Дангић могао наносити знатне губитке да је то хтео.“

Саралња Немаца, четника, усташа и домобрана

Три недеље по отпочињању завршена су окупаторско-квислиншка офанзивна дејства у источној Босни односно Друга непријатељска офанзива. Немачке, усташко-домобранске и делимично четничке снаге овладале су слободном територијом у источној Босни и тиме осујетиле партизански план да продру у индустријске и рударске центре тог подручја. Ипак, Немци нису успели да униште све партизанске јединице. У романијско-бирчанској операцији немачке и усташко-домобранске трупе имале су око 400 погинулих, рањених и заробљених војника и официра, док су 464 страдала од промрзлина, а у Озренској операцији око 330 припадника им је избачено из строја.

Међутим, крај офанзиве није значио крај сукоба, већ само почетак вишегодишње борбе. Стављајући се на страну окупатора почиње и партизанско-четнички сукоб, чиме је отпочела огорчена борба свих заинтересованих страна за превласт у источној Босни.

Партизани су почетком марта предузели офанзиву на подручју источне Босне, током које су заузели битна четничка упоришта: Власеницу, Милиће, Сребреницу, Братунац, Факовиће и Дрињачу. Током напада на четнике код Власенице се чак десило да партизани наступају упоредо са усташама, због чега су уследиле гласине у народу и жестока Титова критика.

Све то био је увод у Трећу непријатељску офанзиву или операцију „Трио“ која је отпочела почетком априла 1942. године. ■

ТРЕЋА ОФАНЗИВА —

Врховни штаб у Фочи

Улазак у колаборацију са Немцима скупо је коштао четнички покрет, који је, без обзира не претходне успехе у мобилисању људства, већ до краја марта 1942. године остао без већине територија које су држали у источној Босни

Према извештају мајора Радослава Ђурића Дражи Михаиловићу од 26. марта, партизани су овладали целом територијом источне Босне готово без икаквог отпора: „Партизани држе све до Дрине, а ми смо се у последњем часу (на 10 км испред њих) пребацили у Србију. Дангић са официрима већ је био у Србији. Целом територијом су овладали без икаквог отпора, сем мање чарке Рачића код Братунца.”

У истом извештају мајор Ђурић наводи да је, због преговора са Немцима, Дангић постао компромитован у народу а и међу делом сабораца: „Дангић одржава везе и са Немцима и при мом проласку кроз Бајину Башту био је на састанку и ручку са неким немачким капетаном доктором Матлом из Београда. Све ове везе Дангића, много га компромитују и дају материјала комунистима за пропаганду у њихову корист, јер заиста увек располажу са фактима. Њихова некомпромисна акција против Дангића и његових официра, само је последица тих свих веза Дангићевих. [...] Изгледа да су комунисти успели код Дангићевих људи да га компромитују, јер при наласку партизана он није могао наћи ни 100 људи који би хтели да бране њега и штаб.”

Партизани су након разбијања четника у другој половини марта концентрисали снаге око Рогатице, Соколца и јужно од Хан Пијеска, и припремили напад на Рогатицу, у којој се налазио опкољени усташко-домобрански гарнизон. У ноћи између 7. и 8. априла напали су усташе и домобране у Рогатици, али без успеха, јер је убрзо започела свеобухватна осовинска противофанзива. То је и период контроверзне двонедељне тактичке сарадње усташа и партизана у рејону Хан Пијеска и Власенице. Четници су, наиме, у то време опколили усташки гарнизон у Хан Пијеску и готово га натерали на предају, што је спречено у последњем тренутку, нападом партизана на четничко упориште у оближњој Власеници. На тај начин опкољавање гарнизона је прекинуто.

Центар слободне територије тих дана била је Фоча. У њој су боравили сви чланови Врховног штаба и Централног комитета Комунистичке партије Југославије. До доласка партизана у Фочу, јануара 1942. године, град су 45 дана држали четници и том приликом убили око 3.000 људи. По ослобађању града и смештању Врховног штаба и ЦККПЈ донет је велики број одлука које су се тичале организације, устројства и циљева Народноослободилачке борбе, али и вођења спољне политике.

Јосип Броз је из Фоче успоставио радио-везу са Коминтерном и започео афирмисање Народноослободилачког покрета у међународним оквирима. Тако су, од 19. марта до 26. априла, у Фочи боравили чланови британске војне мисије „Хидра”, предвођене мајором Теренсом Атертоном. Ову мисију одобрио је лично премијер Велике Британије Винстон Черчил.

Иако су покрет Драже Михаиловића сматрали јединим легитимним на подручју Југославије, Черчил је желео да дозна што више и о другим потенцијалним савезницима, односно свима онима који су били спремни да се боре против фашиста, што је био најважнији интерес премијера Уједињеног

КОЗАРА

Краљевства. Да је то била истина посведочиће и његово опредељење за партизански покрет који ће, следеће године, Енглезима постати савезник број један у Југославији.

Колико је тих дана било живо у Фочи сведочи и чињеница да је, паралелно са Британцима, преговоре са Врховним штабом водио и Љубе Новаковић, бригадни генерал Краљевске војске и ривал Драже Михаиловића, који је после неуспеха на Равној гори имао планове да оснује сопствени покрет отпора. Ипак, Новаковића су, након вечере са чланом Врховног штаба Владимиром Велебитом, увече 15. априла 1942, као у неком филму са собом повели Атертон и Британци, који су у тајности напустили Фочу, што је изазвало немалу љутњу Врховног штаба

„Гости су нам припремили велико изненађење. Ове ноћи нестали су без трага сва тројица, заједно са старом лопужом генералом Новаковићем и још пар цивилних лица. Ја све мислим да су они кренули или према Санџаку или према Црној Гори, иако је она стара генералска лопужа оставила у свом стану једно писмо у коме нам прети са неких 5.000 босанских Срба. Предузмите све и са ваше стране да их задржите ако се појаве на вашој територији”, пише у поруци коју је Тито послао поруку свом блиском сараднику Миловану Ђиласу.

Но, такве ствари нису утицале на наставак комуникације између партизана и Британаца, али ни на одлуку окупа-

тора да уништи покрет отпора. Ширење слободне територије био је један од разлога формирања оперативне групе „Бадер”, коју су чиниле немачке, италијанске и усташке јединице. Задатак је био јасан – повратити освојене територије и уништити партизана. Појединости операције испланиране су на конференцијама представника италијанске, немачке и усташке команде у Опатији 2. и 14. марта, Љубљани 28. и 29. марта и Сарајеву 19. априла.

Почетком априла 1942. године, због новог јачања партизана у Босни, Оперативни штаб борбене групе „Бадер” преместио је своје седиште из Београда у Сарајево, а непосредно по партизанском освајању источне Босне, од 8. априла до 14. јуна уследила је здружена осовинска операција „Трио”, прва антиустаничка операција већег обима у НДХ, позната као Трећа непријатељска офанзива. Њен први удар био је усмерен ка рејону Рогатице, која је, према извештајима, била велико упориште партизана.

Било је планирано да се велика операција „Трио” изведе у три етапе:

Трио 1 – окружење и уништење устаника на простору између Хан Пијеска, Вишеграда, Горажда, Фоче, Доброг Поља, Мокрог и Сокоца;

Трио 2 – чишћење завоја Дрине, односно подручја око Сребренице, Братунца и Власенице и на планини Јавор;

Трио 3 – уништење партизана на планини Озрен, између реке Криваје, Босне и Спрече.

Још у току договора о заједничкој офанзиви дошле су до изражаја супротности између Италијана и усташа. Влада НДХ противила се уласку италијанских трупа у источну Босну, се-

ДОБРОВОЉАЧКА ВОЈСКА ЈУГОСЛАВИЈЕ

Добровољачка војска Југославије је првобитни назив за добровољачке одреде у саставу Народноослободилачке партизанске и добровољачке војске Југославије (НОП и ДВЈ).

После саветовања у Иванчићима недалеко од Загреба, Врховни командант НОП одреда Југославије Јосип Броз Тито је на путу од Романије према Фочи, у другој половини јануара 1942. године, одлучио да се од људства бивших четничких одреда које је било спремно да се бори против окупатора, али не да и да ступа у партизанске јединице, формирају добровољачки одреди под командом Врховног штаба НОПОЈ-а. У складу с тим Врховни штаб је променио назив у Врховни штаб НОП и ДВЈ и одредио формацију јединица Добровољачке војске, систем командовања и прописао амблем (национална тробојка) на капи.

Те јединице су формиране само у источној Босни. Тако је на Јахорини 21. јануара 1942. формиран Јахорински добровољачки одред. После разбијања четника у гор-

њем току реке Дрине формирана су још два добровољачка одреда – Фочански и Дрински, претежно од људства разбијених четничких јединица. У југоисточној Босни, када је Ударна група Врховног штаба (Друга пролетерска ударна бригада и три батаљона Прве пролетерске ударне бригаде) разбила главне четничке снаге, у марту 1942. године формирана су још четири добровољачка одреда: Рогатички, Власенички, Сребренички и Крајишки.

У саставу Бирчанског, Романијског и НОП одреда „Звијезда” формирано је и девет добровољачких батаљона. Током операције „Трио” ове јединице, изложене четничкој пропаганди и ударцима надмоћнијих окупаторско-квинлишких снага, нису успеле да се одрже.

Њиховим формирањем наглашена је ослободилачка, антиокупаторска платформа Народноослободилачког покрета, да би се обезбедила подршка и учешће најширих народних маса.

верно од демаркационе линије и учешћу четника у операцијама. Главни стожер НДХ, супротстављајући се укључивању четника у борбе на простору који је био под хрватском јурисдикцијом, нагласио је да ће властитим снагама запосести територију у источној Босни. За извођење операције у источној Босни формирана је посебна борбена група под командом немачког генерала Бадера, у чијем саставу су биле: немачка 718. дивизија и 3. батаљон 737. пука 717. дивизије, италијанске дивизије „Тауринезе“, „Каћатори деле Алпи“ и „Пустерија“, Дангићевих четника и осам до десет усташких и домобранских батаљона, међу којима је била и злогласна „Црна легија“.

Њихов циљ био је уништење око 18.000 партизанских снага распоређених у Првој и Другој пролетерској бригади, 18 одреда и две независне партизанске јединице. Осим њих, према заповести 718. пешадијске дивизије потчињеним групама од 14. априла 1942. године, међу непријатеље се убрајају и четници уколико пружају отпор као и све особе које нису из места, или су се тек вратили. За њих и њихову пратњу пресуда је била стрељање на лицу места.

Злочини „Црне легије“

Мада дуго припремана, офанзива у источној Босни није почела предвиђеног дана, нити се одвијала онако како је планирана. Иако је почетак офанзиве био предвиђен за 15. април, главни стожер НДХ, без знања Штаба генерала Бадера, већ 31. марта упућује усташку „Црну легију“ из рејона Хан Пијеска ка Власеници, коју је заузела 1. априла. У намери да освоје границу на Дрини, још средином марта 1942. године из Сарајева, под командом Јуре Францетића, креће десетак хиљада до зуба наоружаних усташа који пред собом терају збегове Срба од Олова, Сарајева, Кладња, Хан Пијеска, са Романије и Сокоца, из Рогатице и Борика. Уплашени народ кретао се ка Вишеграду, надајући се да ће ту прећи Дрину и склонити се у Србију. На вишеградској ћуприји, међутим, италијанска стража је преко реке пуштала само оне који су имали злато, стоку или неку другу вредност. Остали су мора-

ли низводно до Милошевића и Старог Брода, где су, скелом или чамцима, покушавали избећи патроле злогласне „Црне легије“.

И тако из дана у дан, од краја марта до почетка маја, непрегледне колоне Срба улазиле су у дрински кањон из кога се већина никад није вратила. У вечерњим часовима скела и чамци обустављали су превоз људи преко Дрине, а преостале би изненада опкољавале усташе. Долазили су стрмим путевцима са Боричке висоравни, где су формирали сатније у селима Бранковићи и Сјеверско, у којима су били најбројнији муслимани из источне Босне. Уследили би незапамћени злочини, убиства, клања, мучења, силовања и бацања у Дрину. Многи су сами скакали у реку, неретко и у групама.

Хроничари су записали да је једног од тих тужних дана 1942. године, не желећи да допадне у руке усташа, са стена у Дрину заједнички скочило чак 320 девојака (!), а највећи и најмасовнији покољ над Србима усташе су у Старом Броду починиле на православни празник Младенце, 22. марта 1942. године.

У том дринском гротлу, окруженом водом и стрмим каменитим литицама, зверски је убијено и бачено у Дрину 6.000 невиних Срба.

После тешког сукоба са четницима, 4. априла усташе су заузеле Дрињаче, а 9. априла Братунац и Сребреницу и избиле на Дрину, чинећи при том свирепе масовне злочине претежно према српском становништву, чиме је, пре планираног рока, изведена друга етапа операције „Трио“ и самим тим поремећен општи план операције.

Партизани су се повукли на југ, у италијанску окупацијску зону, што је ометало кретање италијанских дивизија, које су закасниле са пребацивањем у полазне рејоне за напад на правцима Калиновик–Фоча и Сарајево–Трново, па је и прва етапа операције „Трио“ изведена у нешто измењеном плану. Немачки генерал Бадер је због свега тога чак разматрао могућност да откаже целокупну операцију.

Ипак, то се није десило. Хрватско-немачке јединице су у међувремену ојачале „Црну легију“ и одбациле четничке јединице, чистећи тако Дрину од четника до 25. априла. Злогласна „Црна легија“, под командом Јуре Францетића, у том

УСТАШКИ ЗЛОЧИНИ У ИСТОЧНОЈ БОСНИ

У Архиву Босне и Херцеговине, у Сарајеву, постоји извештај под именом „Злочини Францетићеве Црне руке у 1942. години“, који је априла 1947. године сачинила Комисија за утврђивање ратних злочина БИХ, а на почетку тог извештаја, између осталог, наводи се: „Из Сарајева ова легија убица, паликућа и пљачкаша кренула је ка Сокоцу, да би даље прошла кроз источну Босну и избила на Дрину. На цијелом том походу, све до Сребрнице и Рогатице, ова легија је извршила нечувене злочине

над српским живљем. Убијали су на најгрозније начине, палили читава села, одводили стоку, пљачкали све што су стигли. Испред ових подивљалих звијери народ је бјежао у масама према Дрини, у намери да се пребаци у Србију и да тако спасу голе животе, али су их усташе „Црне легије“ пристигле на обали Дрине, и све што није стигло да се пребаци на другу страну Дрине, ставили су под свој крвави нож...“

периоду извршила је стравичне масовне злочине над српским цивилима и заробљеним четницима у селу Стари Брод на Дрини.

У том периоду Немци су имали четири мртва и 11 рањених, Хрвати девет мртвих и 11 рањених, Италијани три мртва и једног рањеног, а партизани 80 мртвих и 786 заробљених. Ови подаци обухватају само раздобље од 8. до 25. априла.

Према неким изворима тада је страдало између три и шест хиљада Срба, а велики број, више од десет хиљада избеглица успело је да нађе уточиште преко реке Дрине, претежно у атару општине Бајина Башта.

Пошто је устаничка територија стављена под немачку и усташку контролу, а партизанима нанесени знатни губици, требало је спровести и планирани напад на Врховни штаб који се налазио у Фочи, па су, почетком маја, на тај град кренули делови дивизије „Пустерија“ и 718. дивизије. Они су 10. маја продрли у Фочу, али жељени циљ није остварен, пошто се Врховни штаб са Првом и Другом пролетерском бригадом већ повукао с тог подручја.

Средином јуна 1942. године завршена је Трећа непријатељска офанзива. Снаге Осовине успеле су да заузму слободне територије у источној Босни, Црној Гори и Херцеговини, док су се јединице добровољачке војске у источној Босни распале. Такође, распао се и Дангићев четнички покрет.

У италијанским извештајима из тог периода истиче се да офанзивне операције против партизана представљају ве-

лику тешкоћу и скоро увек се свODE на „напад у празно“, пошто се изненађење, тај основни услов успеха, тешко постиже. С друге стране, „партизани увек нападају ноћу, из велике близине, начелно један до два дана после поседања положаја или места, по сваку цену тежећи ка изненађењу, у нападу су веома упорни и енергични, истичу се савршеним познавањем терена и брзином покрета, уживају помоћ становништва, а њихове команде брижљиво проучавају акцију коју ће извести“. У извештају се, поред осталог, предлаже: да се војне колоне упућују само уз јаку пратњу, да се застанци изводе на откривеном земљишту, а гарнизони, на линијама оперативног снабдевања, поставе на размацима не већим од 30 км, те да се око њих изврше бочна чишћења. На крају се констатује: „наш рат је рат без позадине“.

Те речи потврђене су урзо пошто је Врховни штаб по повлачењу из Фоче, крајем јуна и почетком јула, прешао у западну Босну, где је пренето тежиште борбе.

На 14 страна тог извештаја наводе се конкретни злочини које су усташе починиле у селима Соколског, Власеничког, Рогатичког, Сребрничког и Бугојнског среза. Забележено је да је велики број жена, деце и старца изгорело у највећим мукама у запаљеним кућама.

Над оваквим злочинима усташа дуж леве обале Дрине згражавали су се и Немци и Италијани који су наишли неколико дана после тих покоља, који су превазилазили и најгоре немачке злочине. ■

ЧЕТВРТА ОФАНЗИВА –

Операција „Вајс”, започета јануара 1943. године, била је највећа антиустаничка операција нацистичке Немачке и њених савезника у Европи до тада. Њоме је заправо требало уништити новостворену партизанску државу величине Швајцарске.

Након слома устанка у Србији, Црној Гори и источној Босни и Херцеговини, преостале устаничке снаге, средином 1942. године, започеле су пробој кроз окупирану територију, до западне Босне. Током тог офанзивног похода српски и црногорски партизани ослобађали су градове, рушили непријатељске комуникације и стицали масе нових присталица у крајевима кроз које су пролазили. У Босанској Крајини и Лици спојили су се са тамошњим устаничким снагама. Политика борбеног јединства коју су водили омогућила им је да повежу српска устаничка жаришта у Крајини са хрватским устаничким жариштима у Далмацији и другде. До јесени 1942. године тако је створена пространа ослобођена територија, по површини већа од Швајцарске, са центром у Бихаћу, где су партизани образовали владу.

Стварање нове слободне територије постало је проблем за Хитлера на глобалном плану, па је, између највиших представника нацистичке Немачке и фашистичке Италије, убрзо дошло до низа састанака, како би се угушио устанак у Југославији. За разлику од устанка с јесени 1941. године, када су окупатори имали против себе масу слабо наоружаних сељака, организованих у одреде и чете, сада су имали високомотивисану и дисциплиновану устаничку војску, организовану у бригаде, дивизије и корпусе.

Тако нешто било је тада без преседана на европским територијама под нацистичком окупацијом.

Договор Хитлера и Мусолинија

Велику антиустаничку операцију договорили су лично Хитлер и Мусолини, а план за њено спровођење разрадили су немачки командант за Југоисток генерал Александар Лер и командант италијанске 2. армије генерал Марио Роата. Између немачког и италијанског врха било је неслагања да ли против партизана употребити само легализоване четнике или и „четничку паравојску”, која би, касније, евентуално могла дићи оружје против њих. На крају је превладао став италијанског руководства да се употребе сви расположиви четници, али су Немци инсистирали да нелегални четници буду разоружани у завршној фази операције.

НЕРЕТВА

Најзад, 3. јануара 1943. у Риму је коначно усвојен план велике зимске операције „Вајс“ (немачки: бело). Одлучено је да се за предстојећу офанзиву у Југославији употреби пет немачких и пет италијанских дивизија, као и расположиве јединице усташа и четника. Четници су до тада више пута „садејствовали“ у операцијама Осовине против партизана, али је то била прва велика операција где се од почетка рачунало на њих.

На основу одлуке италијанске Врховне команде, започета је велика мобилизација четника у Херцеговини и Црној Гори и њихово организовано пребацивање железницом на запад. Врховни командант Југословенске војске у отаџбини генерал Драгољуб Михаиловић мобилизацију регрута за операцију сила Осовине спроводио је под фирмом борбе про-

тив „усташа и Немаца“, што је одговарало расположењу бораца. Како би били сигурни да до те ситуације и четничког напада на немачке и усташке јединице не дође, италијански генерал Марио Роата наредио је 15. јануара свим потчињеним трупима:

„Не сме (наглашавам: не сме) се догодити да споменуте формације [четници], за време и после операције, дођу у додир са немачким и хрватским трупима...“

Четнички команданти су, наравно, знали против кога иду да се боре. У директиви својим командантима за напад на слободну територију, од 2. јануара 1943, Михаиловић наводи да им је циљ да „ослободу ову српску територију комунистичког терора“: „Наша је намера да из обухватног положаја кога имају, наше снаге изврше концентричан напад на комунисте на означеној просторији, униште их и тиме ослободу ову српску територију комунистичког терора.“

Према извештају италијанског генерала Роате немачком генералу Леру, под италијанском командом 3. јануара 1943. било је 19.000 четника.

Пад Бихаћа

У цичу зиму, 20. јануара 1943, Немци и њихови савезници започели су концентрисан напад на слободну територију Лике, Баније, Кордуна и западне Босне. Након недељу дана огорчених борби, када су постале очигледне размере непријатељске офанзиве, партизански врховни командант Тито, 27. јануара 1943, донео је одлуку о предузимању контраофанзиве ка долини Неретве.

Тактика партизана састојала се у томе да на правцу најјаче концентрације непријатеља избегну главни удар, да би му, након тога, наносили низ удараца на местима које сами изаберу. Две јаке групације НОВЈ остављене су да бране своја подручја (1. хрватски и 1. босански корпус), док је главнина војске (1. и 2. пролетерска дивизија, 3. ударна и 7. банијска и 9. далматинска дивизија) започела пробој у правцу Прозор – долина Неретве – Херцеговина.

За то време, делови немачке 7. СС дивизије „Принц Еуген“, 29. јануара, заузели су Бихаћ. Друга места слободне територије и даље су жилаво брањена.

Многи четнички борци мобилисани су са причом да иду у борбу против усташа и НДХ, а када су видели да их воде против партизана, морал им је драстично пао. Већ 7. фебруара мајор Петар Баћовић извештава генерала Дражу Михаиловића да са Италијанима напада партизане у Крајини, да његови људи траже да се врате кући, да су неки четници прешли партизанима и да четници не могу држати ништа од територије коју су отели партизанима, изван италијанске жице: „Прекосутра предузимам следећу операцију: са 2.000 људи и италијанском артиљеријом нападам правац Стрмица – Тишковац – Срб, где је гро комунистичких снага... Добио сам за војску веш и шаторска крила, шест бацача, 2 топа и муницију. Наши људи траже да се врате кући...“

Ђујићевих 130 људи са бацачима и тешким оруђем отишло је партизанима. Понављам, а то ми је и дужност, да на територији Динарске области нема ни једно слободно место, нити су га Динарци у стању држати, изван талијанске жице."

Пробој ка Херцеговини

Титов план био је једноставан – избећи борбу са четири непријатеља истовремено и устремити се на најслабијег. Главна оперативна група НОВЈ започела је противофанзиву ка југоистоку, пробијајући се из немачке ка италијанској окупационој зони. За веома кратко време, главне партизанске снаге прешле су под борбом 300 километара, од Бихаћа до надомак Мостара.

Четнички вођа Михаиловић, видевши да се гоњени партизани крећу у правцу „његове“ територије, одлучио је да им, уз помоћ Италијана, постави „мишоловку“ у кањону Неретве и докрајчи их. У том смислу, 14. фебруара командант четничких операција Захарије Остојић јавља да су партизани у Лици поражени, да се повлаче ка Херцеговини и да их треба докрајчити са Италијанима: „Комунисти у Лици тучени. Њихове главне снаге повлаче се ка Херцеговини и већ су делом пришле десној обали Неретве... Моменат је да се одсудно туку... Од Грахова надиру Херцеговци и Динарци са Италијанима, а од Прозора ће ићи Црногорци и Херцеговци са 4.000 Италијана од Имотског."

Партизани су до 22. фебруара, за мање од две недеље, порушили комплетне комуникације у долини Неретве и онда уништавали један по један одсечени италијански гарнизон. Дневно је заробљавано или у борбама убијано на стотине војника фашистичке Италије. Тако су 16. фебруара јединице 2. пролетерске дивизије пресреле и разбиле читав 1. батаљон 260. пука италијанске дивизије „Мурђе“, који се кретао уз Неретву. Убијено је 86, а заробљено 286 италијанских војника, након чега су партизани заузели околне гарнизоне. У дневном извештају Команде италијанског 6. армијског корпуса од 17 фебруара 1943. наводи се: „Још нема вести о Првом батаљону 260 пеш. пука који је кренуо из Дрежнице за Јабланицу. Ограђујемо се да саопштимо губитке који још нису проверени."

Истог дана, Команда 6. италијанског корпуса оценила је да је Мостар директно угрожен: „Према наведеним вестима и Мостар је директно угрожен знатним партизанским снагама које, према извештају 6. хрватске дивизије (НДХ) и других извора, достижу до 4.000 људи."

Сутрадан, 17. фебруара, јединице 3. дивизије НОВЈ после огорчене дводневне борбе заузеле су Прозор (битка је остала чувена по наређењу „Прозор мора пасти!"), сломивши отпор 3. батаљона 259. пешадијског пука дивизије „Мурђе“ и чете тенкова. Погинуло је 220, а заробље-

но 280 италијанских војника, док су партизани имали 117 рањених и 23 мртва. Заплењена је огромна количина наоружања и муниције, укључујући пет тенкова.

Партизани су након пада Прозора, по совјетском узору, побили читав заробљени батаљон дивизије „Мурђе“, који је претходно одбио позив на предају. Лешеве италијанских војника бацали су у Неретву, како би доплатили до окупационе команде у Мостару: „Сви италијански војници – цео трећи батаљон 259-те чете „Мурђе“ дивизије – послати су у смрт... Многи лешеве су бачени у реку Раму. Неколико их се закачило између дебла и ја сам заједно са нашим официрима злобно уживао при помисли како италијански официри на мостовима и обалама у Мостару престрављени од ужаса посматрају Неретву загушену лешевима њихових војника“, говорио је Милован Ђилас.

Слична судбина задесила је и друге италијанске војнике, који су убијени у изненадним нападима и заседама партизана. Италијанској команди у Мостару послат је гласник са поруком да већину преживелих из 1. батаљона 260 пука дивизије „Мурђе“ партизани држе у заробљеништву: „Официр заробљен од партизана стигао је у Мостар навече 17. са писмом Друге пролетерске бригаде која јавља да је батаљон савладан, 286 заробљених, међу којима командант, и много рањених војника."

Истовремено, извештај италијанске команде од 17. фебруара сведочи о значајној помоћи „антикомунистичких добровољаца“ (тј. четника) који су почели да пристижу. Виша италијанска команда Словенија – Далмација 18. фебруара, очекујући да партизани могу ударити на Мостар, наређује уједињење свих снага, укључујући четнике, у Мостару: „Потребно је имати у виду могућност да ће непријатељ ударити на Мостар тежећи даље доњој Неретви. Отуд потреба за сједињавањем свих снага – укључивши и четнике – у зони Мостар, да би се супротставила једна збијена маса..."

На основу тога, 18. фебруара, генерал Марио Роата наређује команданту 6. армијског корпуса да у рејону Мостара и бокситних рудника прикупи све своје и четничке снаге. Истог дана, начелник четничке команде за источну Босну Захарије Остојић јавља генералу Михаиловићу да је ситуација критична и да само „од брзине пристизања појачања зависи одбрана Херцеговине“. „Комунисти су јуче заузели Прозор, Дрежницу, Острожац и Горанце. Талијани изгубили 2.000 људи, 4 топа, 10 бацача и много хране и муниције... Из Благајског батаљона побегло 50 људи у шуму и цео муслимански батаљон... Од брзине пристизања појачања зависи одбрана Херцеговине и тучење комуниста. Талијани не излазе из вароши... Снаге комуниста се појачавају приласком мештана..."

Италијански гарнизони падају

Истовремено, 20. фебруара врховни командант НОВЈ Тито извештава Штаб 1. пролетерске дивизије о великим победама: „Пао Прозор, Брадина, Раштелица, Острожац, Дрежница, Грабовица, и друге станице. Сви гарнизони Италијана уништени или заробљени. Убијено до сада: 1.500 Италијана, а 600 заробљено. Ми смо задобили 6 топова са 6.000 граната, 7 тенкова, 34 камиона, 8 вагона пушчане муниције, око 15 бацача и огромну количину митраљеца, пушака и пушкомитраљеца, неколико радио станица, а нарочито велику количину намирница.”

Истог дана, делови 3. дивизије НОВЈ заузели су гарнизон Раму, који је бранила ојачана чета 1. батаљона 259. пука дивизије „Мурђе”, у јачини од око 200 војника и шест тенкова. Побито је 183, а заробљено седам италијанских војника. Заплењена је велика количина наоружања, укључујући четири тенка: „Наш батаљон јутрос је напао посаду са јаком минобацачком ватром и после краће борбе деморалисана италијанска посада, услед дотадашњих тешких губитака, почела је бекство у правцу Острошца. Херцеговачки батаљон у стопу ју је гонио, док су Италијани бежали бацајући оружје по путу и у реку Неретву. Тако су побијена у току борбе и гоњења 102 Италијана и три домобрана, а заробљено седам домобрана. Остатак је наишао на заседу 5. бригаде код Острошца, уз помоћ два тенка и тамо је побијено 78 Италијана и уништена два тенка.

У помоћ окруженом италијанском гарнизону у Јабланици 21. фебруара, кренуле су удружене осовинске снаге из Мостара и Сарајева. Немачка 718. дивизија, ојачана снагама НДХ и подржавана тенковима и авијацијом, наступала је преко Прозора и Коњица. Снаге италијанског 6. армијског корпуса, заједно са четницима, наступале су из Мостара према обалама Неретве.

Ипак, италијански гарнизон није издржао, па је 22. фебруара, после борбе која је трајала два дана и две ноћи, 4. пролетерска црногорска бригада сломила отпор 1. батаљона 259. пука дивизије „Мурђе” и ушла у Јабланицу код Мостара. Дивизија „Мурђе” имала је 33 мртва и 164 заробљена. Уништавајући италијанске гарнизоне на Неретви, снаге НОВЈ заплениле су велики део наоружања дивизије „Мурђе”. Малобројне преживеле италијанске рањенике Немци су евакуисали у Земун.

Општи напад на партизане

Након што је ноћу 20/21. фебруара 2. пролетерска дивизија НОВЈ ушла у Јабланицу и опколила италијански гарнизон у касарни, са око 400–450 Италијана и једним пуковником, већ 22. фебруара око 1.500 четника нападо је делове те дивизије.

Четнички командант Доброслав Јевђевић извештава Захарија Остојића да је са Немцима договорено да се држе своје зоне и не прелазе Неретву: „Данас сам са немачким официрима направио споразум да не прелазе леву обалу Неретве, а да међусобно избегавамо контакт. Истовремено је пристигла и помоћ немачке авијације.”

Након прикупљања четничких снага, 26. фебруара, Захарије Остојић, командант Истакнутог дела Врховне команде ЈВО, наредио је општи напад на партизане у долини Неретве. Све четничке снаге за ту ситуацију подељене су у три колоне. Под командом пуковника Баја Станишића биле су лева колона јачине око 2.000 људи, и средња јачине 1.500 људи. Командант десне колоне, јачине око 3.500 војника, био је мајор Војислав Лукачевић. Већ 27. фебруара генерал Михаиловић јавља мајору Остојићу да одобрава план напада на партизане. Истог дана Михаиловић јавља Баћовићу да је стигло још преко 5.000 четника из Црне Горе, и износи преглед стања на фронту: „Коњиц је у нашим рукама. Немци нападају комунисте у правцу Прозора и преко Иван планине. Баја Станишић је на десној обали Неретве северно од Мостара у правцу Дрежнице са око 2.000 људи. Теткићи [Италијани] су у Мостару...”

Према сопственом прорачуну, командант четничких снага на Неретви Захарије Остојић почетком марта 1943. располагао је са укупно око 12.000 војника, ангажованих у борби против НОВЈ у долини Неретве. У депеши од 3. мар-

та Остојић јавља генералу Михаиловићу о успесима на фронту и Лукачевићевој популарности код окупатора: „Иначе Италијани и Немци Воји дају све и први га поздрављају. Зову га четничким ђенералом. Воја је стекао општу популарност, не само код наших, него чак и код окупатора“. Остојић у депеши генералу Михаиловићу закључује: „Бојим се да ми жабари не покваре све планове за уништење болшевика, а опет не можемо без њихове хране и муниције.“

После процене дотадашњег развоја догађаја, Михаиловић 5. марта 1943. јавља Баћовићу: „Ситуација на Неретви одлична. Комунисти потучени. Коњиц, Јабланица, Рама у нашим рукама.“ Већ 6. марта захваљује свом главном руководиоцу операција Остојићу: „Богу хвала, изгледа да смо комунисте потукли... Вама лично захваљујем на залагању и пожртвовању и најуспешнијем вођењу операција. У моје име захвалите и трупама као и свима сарадницима на овом великом делу.“

Након тога следи историјски пробој партизана преко срушеног моста на Неретви и тежак пораз четника на левој обали. Увече 6. марта једна десетина добровољаца бомбаша, са Стевом Опачићем на челу, почела је да се пуже

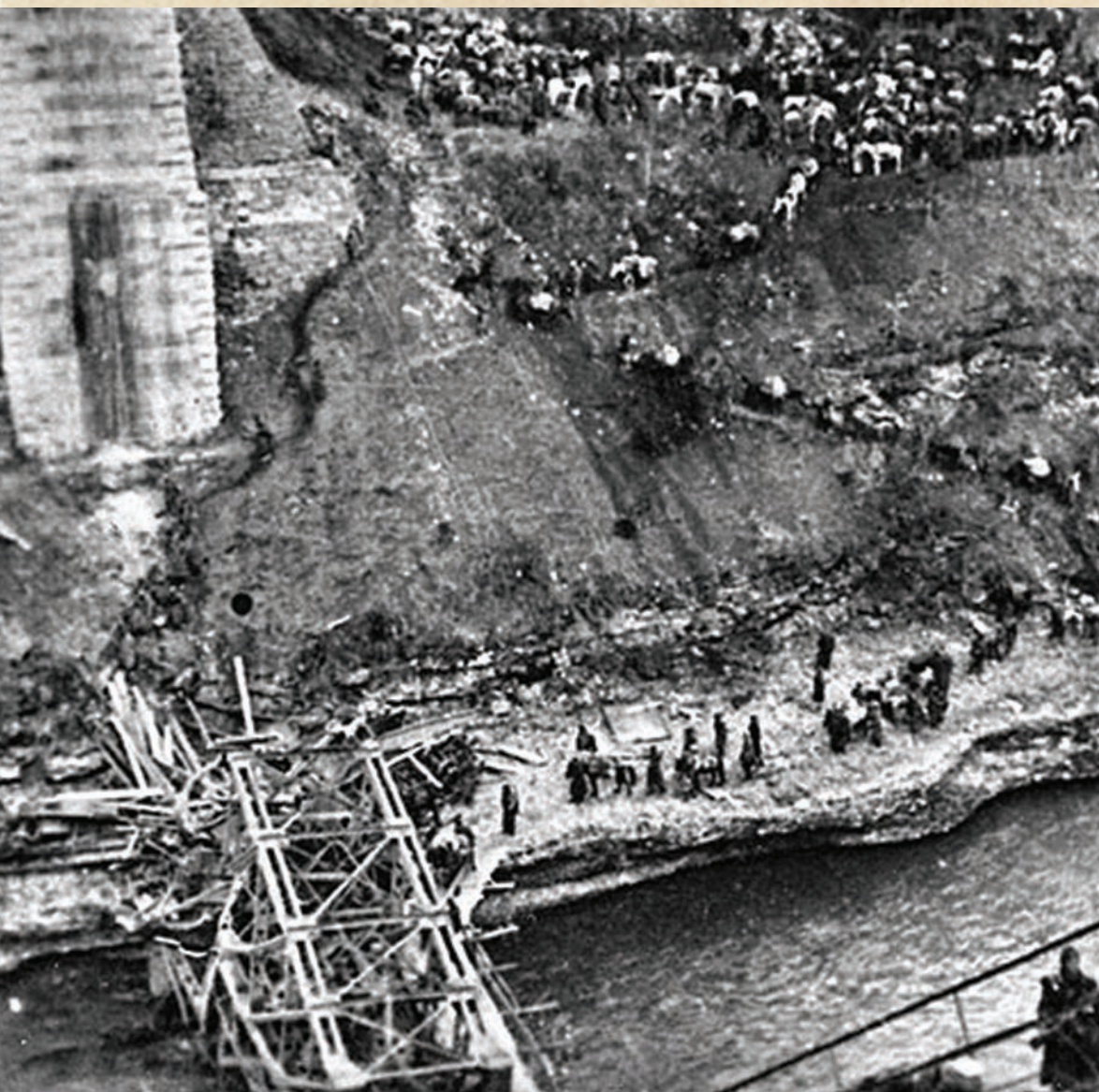
преко челичне конструкције порушеног железничког моста на Неретви код Јабланице.

Четничке страже биле су у бункеру код моста на левој обали. Партизански бомбаши уништили су бункер и два пушкомитраљеза чијом су ватром четници покушавали да их зауставе. Даљим елиминисањем четничких предстража створени су услови за прелазак јачих снага. Прво се пребацио један батаљон, а затим, када је око поноћи на порушеном скелету старог постављен провизорни висићи мост, на леву обалу реке прешла су још три батаљона Друге далматинске и три батаљона Друге пролетерске бригаде. До зоре 7. марта, ове јединице успеле су, залазећи иза четничких положаја, да у четничким јединицама изазову панику, нанесу им огромне губитке и одбаце их према истоку. Истог дана, Војислав Лукачевић извештава Дражу Михаиловића о овом „локалном неуспеху“ и извештава да ће против „комуниста“ бити упућена оклопна појачања Немаца.

Међутим, локални порази постали су велики у наредним данима. Већ 8. марта, када је Друга пролетерска бригада ноћним нападима сломила отпор четника и разбила њихове снаге у окуци Неретве, мостобран је био дефинитивно учвршћен. Паралелно, 7. марта кренула је у противнапад и Трећа дивизија НОВЈ. До 15. марта пребачене су и остале партизанске јединице, а ноћу између 15. и 16. марта преко моста на Неретви пребачена је и последња група рањеника са заштитницом.

Немачке дивизије су 17. марта избиле на Неретву, коју су партизани до тада већ прешли. Немачка операција „Вајс“ била је тиме завршена.

Након пораза на Неретви генерал Михаиловић потиснут је у Србију, а четници су на простору западно од Дрине знатно ослабљени. Битка на Неретви била је не само војни, већ и тежак политички пораз четника. Дража Михаиловић, који је до тада у савезничким земљама словио за борца против окупатора, нагло је изгубио престиж. С друге стране, партизани су, након неуспеха још једне непријатељске офанзиве, постали легитимни савезници водећих антифашистичких земаља, а британска војна мисија ускоро је стигла у Врховни штаб НОВЈ. ■

ПЕТА ОФАНЗИВА – СУТЈЕСКА

Пета непријатељска офанзива, познатија као Битка на Сутјесци, представља можда и најзначајнију битку за Народноослободилачки покрет. У изразито неравноправној борби и на неприступачном терену Немци су дали све од себе како би уништили Врховни штаб и елитне партизанске јединице. Међутим, у томе нису успели, а партизани су, срчаном борбом, огромним пожртвовањем и бројним жртвама, стекли признање западних савезника.

Битка на Сутјесци је прекретница јер од тада почиње снажна савезничка подршка партизанском покрету, посебно Британаца, који су, истовремено, прекинули дотадашњу помоћ снагама Драже Михаиловића, а кањон Сутјеске постао је симбол борбе и весник коначне победе. Та битка била је саставни део операције „Шварц“, која је планирана и спроведена ради разорувања четника и уништења партизана на

КОЧА ПОПОВИЋ

Константин Коча Поповић (Београд, 14. март 1908 – Београд, 20. октобар 1992) био је школовани официр и филозоф, истакнути надреалистички песник, књижевник, партизански војсковођа, југословенски дипломата и народни херој Југославије. Иако је рођен у једној од најбогатијих београдских породица тог времена Кочи није био проблем да одбаци своје класно порекло а после рата и већи део породичног богатства.

Коча Поповић био је поручник Шпанске републиканске армије, а потом командант чувене Прве пролетерске бригаде (касније Прве пролетерске дивизије) током Народноослободилачке борбе Југославије. Након рата био је начелник Генералштаба ЈНА, шеф југословенске дипломатије, те потпредседник СФРЈ. Седамдесетих година повлачи се из политичкога и јавног живота услед чистке „либерала“ у Србији.

Није то био једини пут да се Коча нашао у сукобу са партијом. Иако је по правилу извлачио „дебљи“ крај, испоставило се да су његова размишљања и визије биле исправне.

Константин Поповић искључен је из партије крајем фебруара 1941. године јер се наводно „слабо држао пред класним непријатељем“, односно пред батинањем полиције која га је ухапсила годину дана раније. Ипак, почетком Другог светског ра-

та, Коча је у касно лето исте године враћен назад у партију. Међутим, није му било дозвољено да у НОБ-у буде на политичкој и партијској функцији, већ искључиво на војној и командној, што му је било довољно да постане легенда. Такође, тешко му је опроштено што се самостално одлучио на пробијање непријатељског обруча на Сутјесци и тиме вероватно спасио Врховни штаб уништења.

То су вероватно и разлози зашто је Коча добио орден Народног хероја тек 1953. године, знатно после многих других, мање значајних команданата. Занимљиво је да улогу у коначном добијању ордена највеће заслуге има управо његова Прва пролетерска. Наиме, на десетогодишњицу оснивања Тито се нашао наспрам припадника ове легендарне јединице који су, акламацијом односно скандирањем, тражили да Коча буде награђен. Као ретко кад, Тито је прекидан док је причао. Но, схватио је поруку и Коча је, недуго затим, проглашен херојем.

Ни ту није био крај његовим сукобима. После још једног разлаза са партијом 1972. године, Коча није био позван на обележавање 30. година од битке на Сутјесци. Међутим то му није сметало, већ је сео у свој спачек, дошао на прославу и дочекан као херој.

До краја живота остао је доследан у борби против национализма, који је и окривио за распад земље. Преминуо је 1992. године и сахрањен у Алеји заслужних грађана на Новом гробљу у Београду. Његова последња же-

територији окупиране Југославије. Трајала је око месеца дана, од маја до јуна 1943. године.

Један од разлога за Пету непријатељску офанзиву било је и могуће отварање јужног фронта савезничких снага на Јадрану, па су, сходно томе, Немци осим уништења „побуњеника“ желели и да учврсте обалу, а нарочито своје залеђе. Силе Осовине су у тој офанзиви ангажовале више од 120.000 немачких, италијанских, бугарских и војника НДХ који су, са више од 300 авиона, кренули на двадесетак хиљада партизана, међу којима је било и неколико хиљада рањеника.

О суровим намерама окупатора у тој операцији сведочи и само Хитлерово наређење пред операцију „Шварц“: „Јединице су дужне и овлашћене да у овој борби, без ограничења, такође према женама и према деци, употребе свако средство, ако оно води успеху... Ни један Немац који се бори против банди не сме због држања у борби против банди и њихових присталица да буде позван на дисциплинску или војнојудску одговорност“.

Пре почетка операције Немци су разоружали око три хиљаде четника сматрајући их непоузданим савезницима и великом претњом, уколико би дошло до искрцавања савезника на Јадрану. Четници нису пружали отпор, а тај потез Немаца довео је до сукоба са италијанским савезницима који су имали одличне односе са Југословенском војском у отаџбини.

Изненађен Врховни штаб

И док су се Немци за предстојећу операцију спремали неколико месеци, партизани нису имали представу шта се дешава. Само дан пре почетка офанзиве, ништа не слутећи, Врховни штаб НОВЈ 14. маја наређује 2. пролетерској дивизији да ослободи Колашин, а 1. пролетерској да заузме Рибаревине и пресече комуникације Бијело Поље – Беране. Обе дивизије кренуле су 15. маја да изврше наређења.

Међутим, немачки командант за Југоисток издао је тог дана заповест за концентрични напад против свих наоружа-

ља била је да на одру, испред крематоријума, буде сам, да поред његовог ковчега изостане дефиле хипокрита. Своју имовину, која се састојала од списка, бележака, докумената, фотографија, радне собе, велике библиотеке и

колекције грамофонских плоча, завештао је као легат Архиву Београда. Од 2005. године, Кочин легат доступан је истраживачима и у њему се налази 17.000 докумената.

них јединица на том простору. Истог дана, на истом месту, у исто време, обе стране почеле су да остварују своје замисли. Рано 15. маја 1943. судариле су се 1. брдска немачка дивизија и јединице 1. и 2. пролетерске дивизије. Почела је битка на Сутјесци.

Однос снага био је шест према један. Непријатељ је ангажовао 120.000 војника наспрам 20.000 партизана. При том је разлика била драстична у сваком погледу, чак и у исхрани. Док су се немачке трупе храниле свежим месом, сувим кобасицама, раним поврћем, чоколадом, сушеним воћем, концентратима витамина... дотле је јеловник партизана, према речима партизанке Маре Кустурић, био обогаћен пужевицама, буковом кором или буковим лишћем, те травом киселицом...

После првих сукоба, када је постало јасно да непријатељ жели да направи обруч и уништи партизана, врховни штаб НОВЈ-а покушао је да заузимањем Фоче спречи затварање обруча и обезбеди комуникацију према источној Босни. Напад на Фочу, од 21. до 25. маја, изводила је ојачана Прва пролетерска дивизија, али задатак није извршен.

Отуда је Врховни штаб 27. маја наредио пребацивање свих снага на леву обалу Таре. У напад преко Пиве и Вучева у долину Сутјеске упућена је 1. пролетерска дивизија. Као доминирајућу тачку требало је запосести брдо Вучево, направити коридор за слободни пролаз преко Сутјеске, правцем Зеленгоре и даље у Босну.

И немачка команда је предвидела такву могућност, па је послала претходницу да заузме Вучево. У борби прса у прса, снаге 1. пролетерске дивизије успеле су да збаци Немце и загосподаре том важном тачком.

Немци су затим почели запоседати читаву долину Сутјеске, од Тјентишта до њеног ушћа у Дрину код Челебића. Тим правцем продирала је и 7. СС дивизија „Принц Еуген“ која је опкољавала главнину снага и централну болницу. Почетком јуна почела је права драма на Сутјесци.

Пошто је покушај пробоја фронта преко Фоче пропао, Врховни штаб морао је да се врати на почетне положаје, што су Немци искористили да направе још чвршћи обруч. Тако се првих дана јуна читав Врховни штаб нашао у обру-

чу, заједно са централном болницом у долини Сутјеске и налазио на ивици уништења. Тада је одлучено да се читава група подели на два дела. Прва група требало је да се пробије преко Сутјеске на северозапад, а друга, с централном болницом, преко реке Таре натраг у Санцак.

Покушаји од 5. и 7. јуна да се фронт пробије у доњем току Сутјеске, нису успели. Дан касније, 8. јуна, 1. пролетерска дивизија кренула је преко Милинкладе и избила у рејон Лучких и Врбничких колиба на Зеленгори. Друга пролетерска дивизија имала је мање среће. На месту Баре, недалеко од Волујака било је поприште крвавих борби са јединицама 118. немачке дивизије. Нарочито је страдала Друга далматинска бригада. Само у једном дану погинуло је преко 600 бораца. Остао је мањи вод који је послао поруку Врховном штабу да ће се сви борци борити до последњег. Немачки удари на Барама и Кошуту били су још жешћи.

Нарочито тешка ситуација била је на сектору друге групе, која се са централном болницом пробијала неуспешно преко Таре у Санцак. Зато је Врховни штаб наредио да друга група крене са њом заједно преко Вучева и Сутјеске.

То је изискивало неколико дана, па је обруч за то време још чвршће стегнут. И поред предлога команданта Прве пролетерске дивизије Коче Поповића да се све снаге пробију у правцу где се пробијала Прва пролетерска дивизија, Врховни штаб остао је да чека другу групу коју је предводио Сава Ковачевић. У великом обручу 9. јуна Тито је рањен на брду Милинкладе на планини Озрен.

Пробој

За то време командант Прве пролетерске бригаде Константин Коча Поповић дошао је до закључка да је чекање осталих погубно и послао Титу курира са поруком да он одлази на север и препоруком да крену за њим. Према његовој замисли, немачки положаји требало је да буду безобзирно прегажени и да се преко њих без и најмањег задржавања, наступање настави у најбржем могућем темпу. Коча се побринуо да образложење о пресудном значају ове борбе допре до сваког борца и командира.

Први трачак наде за извлачење из обруча појавио се 10. јуна у раним јутарњим сатима, када је Прва пролетерска бригада код села Балиновац у јуришу прегазила јаку немачку борбену групу. У јуриш су, како сведоче очевици, први и последњи пут кренули сви. Од куvara и курира, до команданта. А повратка назад није било. Истовремено, Трећа крајишка бригада разбила је батаљон борбене групе Фишер и кренула на север према путу Фоча–Калиновик.

После првог обруча, Прва пролетерска дивизија разбила је и други непријатељски обруч и омогућила пробој из окружења свим јединицама. Наредне ноћи Сутјеску је прешао и Врховни штаб са 2. пролетерском дивизијом. Сутрадан, 12. јуна, бригаде су већ овладале путем Фоча–Калиновик, а са пристизањем осталих остварен је план окупљања

Оперативне групе Врховног штаба. Истог дана заузето је село Ратај и тако још више проширена пукотина у немачком обручу. Дан касније, главнина Оперативне групе прешла је пут Фоча–Калиновик, разбивши тако и последњу наду Немаца да ће успети да је окруже.

Ипак, те среће нису били сви. Трећа ударна дивизија Саве Ковачевића, с главнином централне болнице, остала је у непријатељском обручу. На Тјентишту је 12. јуна избројано 214 мртвих партизана, али је дан касније ипак почео одлучујући продор те групе. Дивизија је подељена на неколико делова и пробијала се дуж реке Сутјеске самостално. У једном од таквих јуриша, надомак зидина спаљеног села Крекова, погинуо је славни партизански командант Сава Ковачевић. Уз велике губитке, Трећа дивизија пробила се у долини Сутјеске и ускоро прикључила осталим јединицама на Зеленгори.

Продором према Зеленгори, главнина НОВЈ с Врховним штабом и делом рањеника успела је 14. јуна да изађе из обруча и пође за Босну. Већ 15. јуна командант 1. пролетерске дивизије Коча Поповић констатовао је у депешу да је непријатељ на њиховом правцу разбијен и „очевидно није способан за крупније офанзивне операције”. Истог дана, командант немачких трупа генерал Литерс закључио је да је офанзива завршена.

Укупан број погинулих партизана у бици износи 7.454 бораца (6.946 мушкараца и 597 жена, од којих су њих 352 биле болничарке). Највећи број партизанских жртава био је са подручја Хрватске – 8.925, од чега 5.195 из Далмације, а

САВА КОВАЧЕВИЋ

Сава Ковачевић (1905–1943) био је чувени партизански командант и народни херој Југославије. Погинуо је као командант Треће дивизије у покушају пробоја током битке на Сутјесци 1943. године. О јуначким подвизима Саве Ковачевића написане су књиге. Он је био један од најстраственијих и најистакнутијих револуционара, велики организатор борбе и истакнути командант, друг и човек, који је високо ценио прегалаштво и зналачки чувао борце. У току двогодишњих битака, много пута је сам повео борце у непосредни јуриш, тамо „где смрт гори пред очима”. Није било борбе у којој се није истакао и лично и као командант. Савин хероизам био је нераскидиво повезан и дивно усклађен с његовом магнетском привлачношћу, огромним утицајем на људе и способношћу да истовремено прави подвиге и успешно решава најсложеније борбене задатке. Тамо где је био, „носио” је све и тешко је било учествовати с њим у борби а не следити га или показати колебљивост.

2.179 са Баније, затим Босне и Херцеговине – 8.293, Црне Горе – 3.337, Србије – 1.492, Македоније – 21, Словеније – 19 и из иностранства – 38. Национални састав партизанских бораца био је следећи: Срби – 11.851; Хрвати – 5.220; Црногорци – 3.295; Муслимани – 866; Југословени – 757; Јевреји – 74; Словенци – 21 и друге националности – 21. Сви они били су антифашисти и борци за слободу.

Битка на Сутјесци запамћена је и по суровом обрачуну јединица сила Осовине с рањеним партизанима. Од 3.000 рањеника, више од половине их је остало у обручу, а већина је брутално ликвидирана у чишћењу терена.

Сукоб Тита и Коче

Ову битку обележио је и сукоб између Коче Поповића и Тита. Иако је пробојем „на своју руку“ Коча Поповић са Првом пролетерском дивизијом спасио Врховни штаб, а вероватно и судбину Покрета, по завршетку битке, легендарни командант доживео је критику и био готово ражалован, јер је пробој учинио самоиницијативно. Говорило се да је Прва пролетерска „побегла“ и оставила друге јединице и врховног команданта у обручу. Врховни командант критиковао је Кочу и није усвојио предлог да се Прва пролетерска која је извршила продор похвали. С друге стране, командант 369. дивизије сменио је команданта борбене групе мајора Хенеа, чије је јединице разбио управо Коча.

Штаб 1. дивизије добио је наређење Врховног штаба НОВЈ 1. јула у 10.40: „Коча, Вељко и Фића хитно да дођу

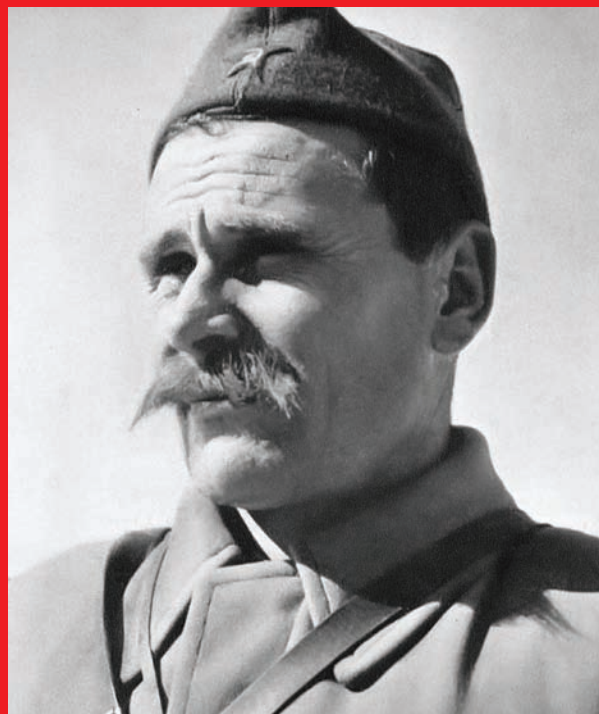
код нас у Кладањ. Команду над 1. дивизијом да прими засад Лекић са Васом, као начелником штаба.“ Према изјави Васе Јовановића, начелника Штаба дивизије, сви у Штабу дивизије мислили су да је Коча смењен. У дивизији је била велика жалост, било је и оних који су плакали. Изгледало је да је командант Коча направио подвиг, пробио немачки обруч на Балиновцу, катастрофу на Сутјесци претворио у тријумф, да би за то био смењен! И сам Коча сматрао је да је смењен. Међутим, врховни командант Тито, после разговора у Плаховићима, вратио га је на положај команданта 1. дивизије. Међутим, нигде не постоји ни најмањи траг о томе шта су њих двојица разговарали.

Тито је, 10. августа 1943, својим највишим командантима доделио високе официрске чинове. Коста Нађ, Пеко Дапчевић и Коча Поповић постали су тада пуковници, а десетак дана касније генерали. Петог октобра 1943. године, Коча је постављен за команданта Првог пролетерског корпуса НОВЈ и на тој дужности остао је до краја јула 1944. године.

Операција „Шварц“ сматра се једном од прекретница у Народноослободилачком рату у Југославији. Само неколико месеца касније, све западне силе почеле су да помажу Народноослободилачки покрет, све до Техеранске конференције када је Титов покрет признат као једини легитимни антифашистички покрет у Југославији.

Због неуспеха операције „Шварц“ немачки заповедници Литерс и Лер су смењени. Крајем 1943. већина четника враћена је из интернације, а Вермахт је са четничким вођама потписао уговоре о сарадњи. ■

Довољно је споменути само неке догађаје. Новембра 1941, с малом групом бораца напао је, на путу Билећа–Вилуси, колону из дивизије „Марке“. Тада је скочио на непријатељски тенк и заробио посаду, а колона је, уз губитке од 11 убијених, 22 рањена и 77 заробљених, разбијена. Разбио је другу, знатно јачу италијанску колону, која је од Требиња хитала у помоћ. Још једном ће, код Острошца у Четвртој офанзиви, с групом бораца јуришати на тенкове, скочити на један и савладати посаду. У истој офанзиви, његове јединице безуспешно су нападале 15/16. фебруара 1943. утврђени Прозор, који је стајао као главна препрека на путу повлачења централне болнице. Када је сутрадан стигло Титово наређење: „Прозор ноћас мора пасти“ – Сава је стигао на прву ватрену линију, привукао артиљерију испред стрељачког строја и директним погоцима искусног артиљерца срушио неколико бункера и тако омогућио продор у град, што је било одлучујуће. Тако је урадио јула 1941, у борби за Грахово, тако ће урадити у борби с немачким тенковима на Крнову, па у борби на десној обали Сутјеске, у Петој офанзиви. Његова јуначка смрт само је повећала сјај легенде.

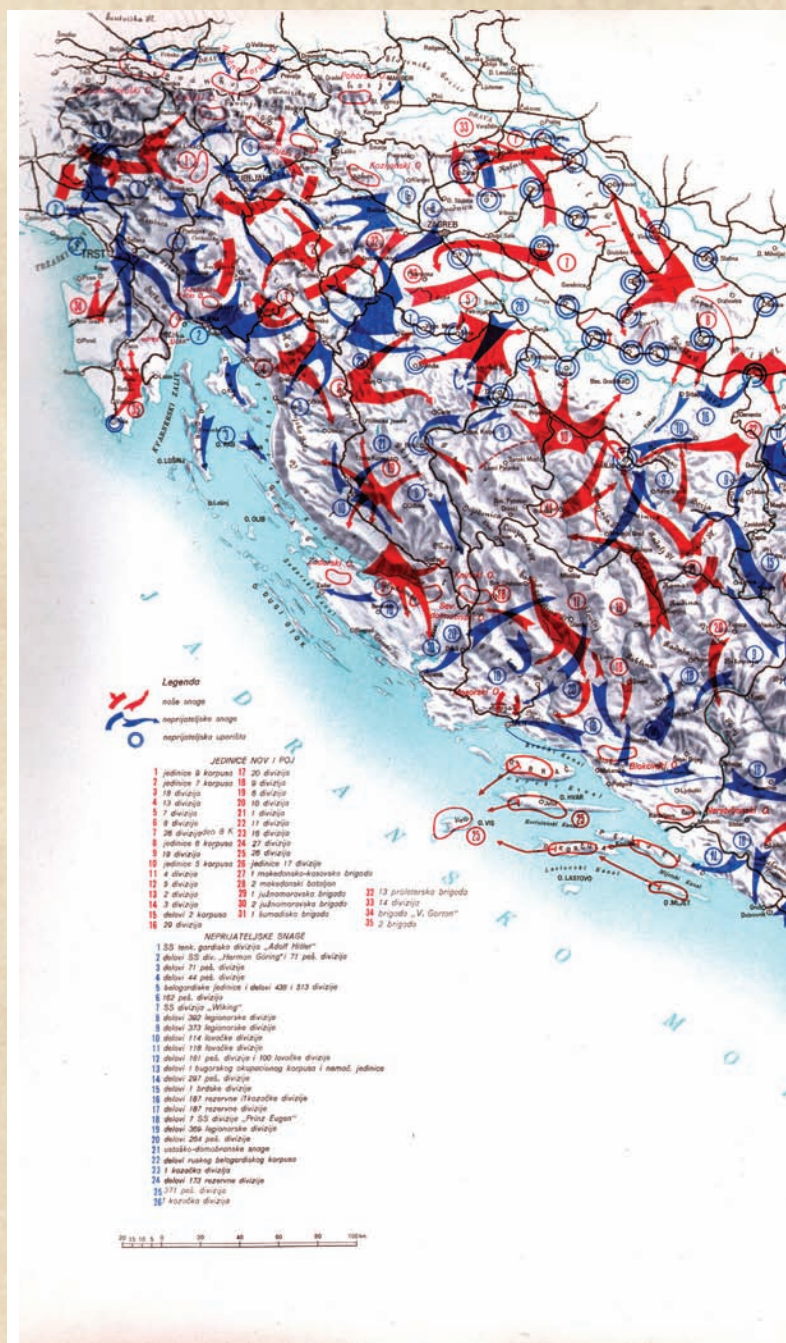
ШЕСТА ОФАНЗИВА – КАПИ

Шеста непријатељска офанзива је уобичајени назив који се у социјалистичкој Југославији користио за низ операција сила Осовине, предузетих 1943. и почетком 1944. године, с циљем уништења партизанских снага на подручјима освојеним након капитулације Италије

Партизани су, од италијанског слома, стекли контролу над новим великим територијама попут Истре, Далмације и залеђа, Лике, Херцеговине, Црне Горе, па чак и Словеније. Запленили су велике количине оружја и муниције и других војних залиха, а покрету је пришло на хиљаде нових добровољаца. Тада су, макар на кратко, освојили и градове на Јадрану. Важност Јадрана је изузетна јер осим лакшег снабдевања очекивало се да би савезници могли да ту покушају искрцавање.

За четнике, капитулација Италије није значила само губитак драгоценог извора снабдевања већ и губитак власти над великим делом сеоских подручја у Црној Гори, Херцеговини, северној Далмацији, западној Босни и Лици, где су више од годину дана имали власт уз италијански пристанак. Четници су тако изгубили вероватно најбољег савезника током рата.

У жељи да освоје или поврате територије које су Италијани напустили, четници су, током септембра и октобра 1943. године, преузели офанзиву на војнике Вермахта и на кратко заузели неколико градова у Санџаку и источној Босни, попут Пријепоља, Вишеграда, Рогатице, док напада на немачке гарнизоне у Србији није било. Ништа од освојеног нису успели да задрже, јер су их из тих градова убрзо истрерали партизани.

Савезници окрећу леђа Михаиловићу

Незадовољни дотадашњим држањем Југословенске војске у отаџбини савезници су упозорили Михаиловића да одмах почне са извођењем акција против Немаца. Постављен је ултиматум и задат рок да отпочне са противосовинским активностима према инструкцијама савезничке

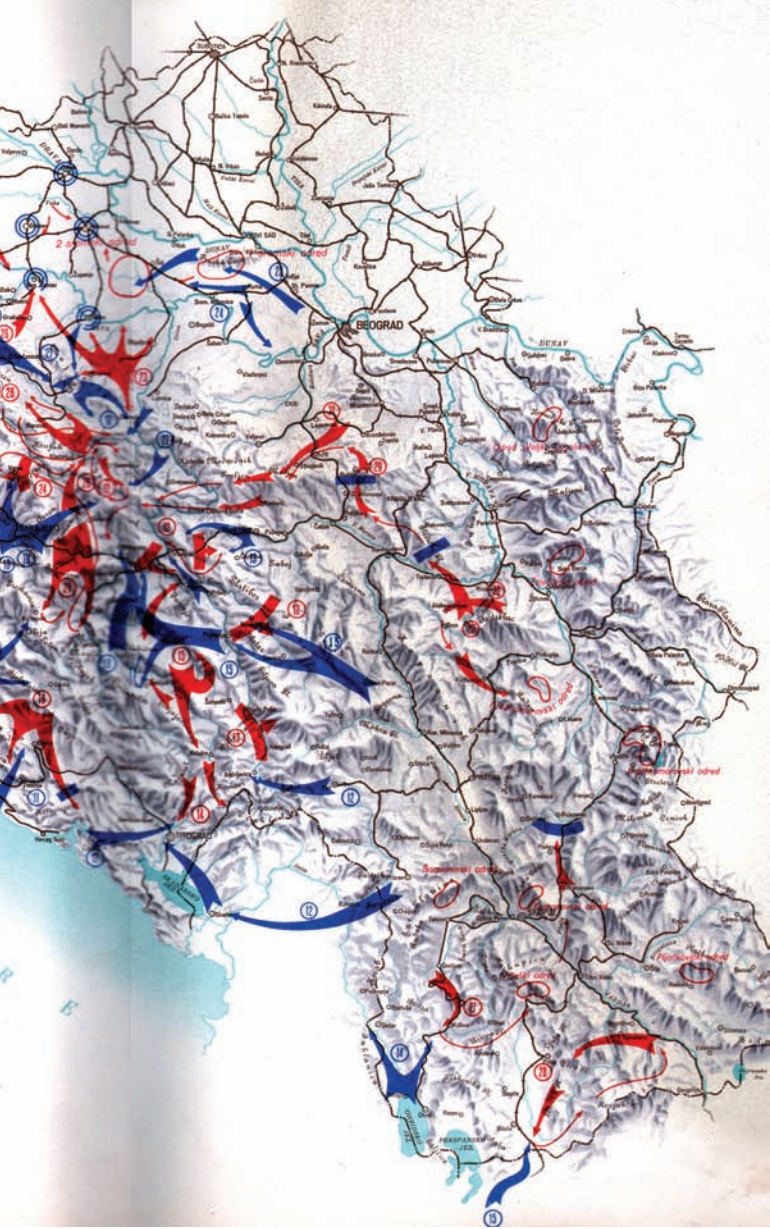
команде Средоземља. Главни циљ био је преношење тежишта борбе у Србију, како би се пресекала линија снабдевања од Грчке до Београда. Међутим, будући да Михаиловићев четници нису извели те противосовинске активности, у децембру 1943. савезници одлучили да ускрате сваку помоћ Михаиловићу, а да сву даљу помоћ и подршку пренесу на партизана. „Слобода којом се Немци служе железнич-

ТУЛАЦИЈА ИТАЛИЈЕ

ŠESTA NEPRIJATELJSKA OFANZIVA

(od polovine septembra 1943 do januara 1944 godine)

ким пругама од Грчке до Београда за превоз и издржавање трупа неподношљива је”, биле су речи савезничког команданта Средоземља Хенрија Меитланда Вилсона, којим је запечаћена судбина Михаиловићевог покрета.

Сам Михаиловић је убрзо почео преговоре са Немцима како би добио помоћ у борби против комуниста који су,

сходно савезничком плану, намеравали да уђу у Србију. Немцима су, са друге стране, у моменту свеопште дефанзиве били преко потребни савезници, па макар и они у чије су искрене намере сумњали. За разлику од претходних офанзива, иницијатива је сада била на страни савезника. Такође, сада су у сукобу на обе стране далеко бројније снаге. И, улог је био знатно већи.

Након савезничког признавања и добијања помоћи, партизанима се прикључило на хиљаде нових бораца. Осим досадашњих герилских, почело се и са фронталним сукобљавањем с непријатељем. Такође, Вермахт је ангажовао знатно снажније трупе него раније. Према неким проценама, у офанзиви је било ангажовано више од 300.000 окупаторских војника и њихових савезника.

У таквој ситуацији, када се покрет отпора раширио до саме границе Рајха, а непријатељ претио да нападне преко Јадрана, штаб немачке 2. оклопне армије заједно са командантима корпуса и дивизија разрадио је планове зимске операције у централном делу Југославије, која је трајала од 3. децембра 1943. до 15. фебруара 1944. године.

„База која је досад задобијена у Италији, још није довољна за инвазију у Далмацији... операција према подручју Југоистока могла би се очекивати тек у пролеће 1944. године. То време мора се искористити за изградњу одбране обале и рашчишћавање унутрашње ситуације”, стоји у једном немачком документу којим се образлаже планирање офанзиве. Шесту офанзиву чиниле су три операције:

„Округла муња” у источној Босни, „Снежна олуја” у Санцаку и „Јесењи плусак” у јужној Далмацији.

Операција „Округла муња”, у југословенској терминологији Лимско-дринска операција, представља најамбициознију и, по употребљеним снагама, највећу зимску антипартизанску операцију у Југославији 1943/1944. Трајала је од 4. до 16. децембра 1943. и захватила широки простор Рашке области и источне Босне. Циљ операције био је доношење тешких удараца, опкољавање и уништење јединица Другог и Трећег корпуса НОВЈ које су деловале на том простору. Немачка команда пажљиво је анализирала распоред и дејства снага НОВЈ на чијих је 12.000, опремила 75.000 бораца.

Једна од најбриљантнијих акција Вермахта током Другог светског рата јесте Пријепољска битка, којом је и отпочела Шеста офанзива. Главна колона Прве брдске дивизије наставила је наступање и 5. децембра после подне продрла у Пљевља, одбацивши слабије делове Друге пролетерске и Друге далматинске бригаде. Услед наглог продора Немца, позадински органи нису успели да у потпуности ева-

куишу складишта хране и материјала из Пљеваља, па је један део уништен, а део су Немци запленили. Немачке снаге успеле су да задају ударце и нанесу знатне губитке неким јединицама Друге пролетерске и Пете крајишке дивизије, овладале су градовима и комуникацијама у тој области, али нису успеле у основној намери да разбију и униште главнину партизанских снага.

Неспремни за командосе

Основну препреку за немачко наступање, али и значајан ослонац одбране НОВЈ, представљала је река Лим. Штаб немачке Прве брдске дивизије имао је под својом командом и 2. пук „Бранденбург“, специјалну јединицу командоса. Стога су направили смео и креативан план напада. Уместо раније примењиваног снажног удара по предњим положајима противника, уз помоћ штаба пука „Бранденбург“ израђен је план по којем је главни циљ напада – мост на Лиму у Пријепољу, требало да буде освојен акцијом командоса непосредно пре почетка главног напада.

Тако су 4. децембра пре зоре, групе маскираних немачких командоса из 2. пука „Бранденбург“, према плану, уз помоћ водича из муслиманске милиције, успеле да заобиђу положаје Чачанског батаљона Друге пролетерске бригаде. Немци су ушли у Пријепоље, хладним оружјем ликвидирали стражу на мосту и заузели мост на Лиму.

Делови пука су истовремено, након успешног прикрадања, мањим интервенцијама против партизанских делова успели да створе уже обезбеђење пута који низ реку Милешевку води у Пријепоље.

Још пре него што је одбрана савладана, Немци су успели да са масом снага пређу Лим. Јединица која је требало да буде ослонац одбране, Прва шумадијска бригада, затечена је потпуно неразвијена за борбу, у свом преноћишту, у болници са леве стране Лима. На тај начин, Немци су још пре право отварања борбе, успели да освоје доминантне позиције. Кључни и најделикатнији циљ напада, мост на Лиму у Пријепољу, освојен је препадом и задржан правовременим развојем напада.

Била је то једна од примерно изведених и најуспешнијих немачких тактичких акција током рата у Југославији. Командант батаљона „Бранденбург“ који је заузео мост, капетан Конрад Штајдл, за ову акцију одликован је витешким крстом.

Одлуком Врховног штаба 2. јануара 1944. због пораза у Пријепољској бици смењен је цео штаб Друге пролетерске дивизије. У току само једног дана, 4. децембра, јединице Друге пролетерске дивизије имале су 395 погинулих и 13 заробљених.

И у наредном периоду Немци су постигли знатне успехе и отворили себи простор за брзо напредовање у дубину слободне територије. У томе су им помогле и неке лоше одлуке команде Пете дивизије. Прилагођавајући своју тактику партизанском начину борбе, немачке снаге успеле су да нанесу тешке губитке 2. и 5. дивизији. Током две недеље, ко-

лико је трајала операција, Немци су успели да прокрстаре простором између Тузле, Сарајева и Сјенице.

Према подацима у немачкој Врховној команди партизански губици у овој операцији процењују се на 9.000 људи, док немачки губици износе 106 мртвих, 535 рањених и седам несталих.

Међутим, ти успеси имали су само привремен значај. Јединице НОВЈ стекле су ратно искуство и чврстину, тако да их није било могуће разбити. Применом маневра оне су избегавале одлучне ударце и забацивале се у позадину противничког распореда, где су нападале мање јединице и постаје и обнављале слободну територију. Пета крајишка дивизија је тако након две узастопне немачке операције већ у првој половини јануара 1944. године поново заузела Фочу, Чајниче, Горажде, Миљевину и Калиновик и успоставила пространу слободну територију.

Операција „Снежна олуја“, која се водила у Западној Босни, била је наставак прве фазе зимске кампање. Њен циљ био је прилично амбициозан, уништити врховно руководство Народноослободилачког покрета Југославије, које се тада налазило у рејону Јајца, и вођу покрета Јосипа Броза Тита. У оквиру друге етапе операције „Снежна олуја“, јануара 1944. године, изведене су две корпусне операције: „Хук шуме“ и „Погача“.

Немци су планирали да нападима из правца југа и југоистока, уз подршку авиона, тенкова и артиљерије, приморају јединице Трећег корпуса на одсудну битку на доста уском простору у рејону реке Криваје, где би биле изложене коначном уништењу. Иако су им нанети знатни губици, партизани су успели да се извуку из окружења 28. децембра. Последњи део Шесте офанзиве јесте операција „Хук шуме“, у којој су се снаге Вермахта и НДХ сукобиле са партизанима у Западној Босни. Истовремено, као саставни део офанзиве, помоћним снагама предузета је операција између реке Саве и северно од линије Добој – Теслић – Бања Лука. Крајњи циљ опет је било Јајце, а прозревши намере окупатора, партизанско руководство напустило је тај град 7. јануара.

Истог дана, 92. моторизовани немачки пук продро је у Мркоњић Град, а 3. крајишка пролетерска и 3. личка бригада повукле су се према Млиништима. Јединице 92. моторизованог пука и јединица „Бекел“ ушле су у Јајце 9. јануара. Истовремено, у шири рејон Јајца и Бугојна продрле су 1. брдска и 7. СС дивизија „Принц Еуген“.

Био је то крај Шесте офанзиве. Према немачким подацима, у тој кампањи Немци су убили 1.162, а заробили 295 партизана. Неке јединице Вермахта, попут СС дивизије „Принц Еуген“, чиниле су таква злодела да су се и саме власти НДХ жалиле на такве поступке. Ако се изузме операција „Јесења олуја 2“, када је заузета и задржана група јужнодалматинских острва: Корчула, Мљет, Хвар, Брач и Шолта као и град Сплит, већина територија у Босни и Херцеговини и залеђу враћена је већ пар недеља по завршетку офанзиве. ■

ЗАСЕДАЊЕ АВНОЈ-А

29

АВНОЈ, или Антифашистичко веће народног ослобођења Југославије, успостављен је 1942. године. Најважније одлуке донесене су на другом заседању у Јајцу новембра 1943. године. Тада је одлучено да се створи федерална Југославија, заснована на праву о самоопредељењу, у којој ће живети јужнословенски народи: Срби, Хрвати, Словенци, Македонци и Црногорци у уставним републикама са једнаким правима. Одлучено је још:

- да се изабере Национални комитет ослобођења Југославије, са седиштем у Јајцу, да делује као привремена влада,
- да се Титу да звање маршала Југославије и премијера,
- да се пониште одлуке југословенске владе у изгнанству,
- да се краљу Петру Другом Карађорђевићу за-

брани повратак у земљу док се на референдуму на одлучи о статусу монархије.

Познато је да се Стаљин разбеснео када је сазнао о заседању и наводно је забранио Титу да прогласи АВНОЈ привременом владом. Међутим, западни савезници нису били узбуђени, јер су сматрали да су партизани једини југословенски покрет отпора који се активно бори против фашиста. Без обзира на Стаљиново незадовољство, на Техеранској конференцији, која је започета у исто време као и заседање АВНОЈ-а, Рузвелт, Черчил и Стаљин одлучили су да подрже партизане, и војно и политички. Одлучено да ће се тежити обнови независности у опсегу некадашње Југославије, а политички утицај Истока и Запада биће 50–50.

СЕДМА ОФАНЗИВА –

Због упорне тврдоглавости прогоњених и њихове вере у сопствену сигурност, последња непријатељска офанзива лако је могла да се заврши успехом Немаца, али, као у филмском сценарију, главни јунаци су у последњем тренутку успели да избегну најгоре

Операција шифрованог назива „Коњички скок“ је акција спровођена крајем маја и почетком јуна 1944. године, а циљ је био да се зароби Јосип Броз Тито и елиминише вођство партизанског покрета у Југославији. Уништењем Врховног штаба и централних партизанских штабова Немци су желели да нанесу тежак, можда и пресудан ударац НОВЈ и уједно ослободе велике немачке снаге са Балкана за маневарску употребу на другим деловима фронта.

„Време акције било је веома погодно, јер су Титове снаге биле знатно ослабљене после његовог пропалог покушаја да продре у Србију, чиме је и његов углед знатно опао, како нас информише генерал Фон Бутлар. Наша намера била је да уништимо његов штаб, па можда и да ухватимо и самог Тита.“ – Ратни дневник Врховне команде Вермахта (Балкан од 1. априла до 31. децембра 1944)

Велики улог и смео подухват. Толико смео да чак ни инспиратор „Коњичког скока“ Ото Скорцени није желео да учествује у његовом спровођењу. Није Скорцени био било ко. Реч је о човеку који је у историји остао упамћен по акцији ослобађања свргнутог италијанског диктатора Бенита Мусолинија, киднаповања сина Миклоша Хортија у Мађарској и по организацији једне од најзначајнијих база СС ОДЕССА у Франковој Шпанији.

Међутим, Десант на Дрвар био је превелики улог за тог официра. За напад на Титов штаб била је задужена Друга оклопна армије која је у строгој тајности припремила падобранско-једриличарску десантну групу, и седам оклопно-моторизованих борбених група у гарнизонима који су окруживали Дрвар. Избор снага за сам десант пао је на 500. падобрански СС батаљон, јединицу састављену од кажњеника. Команда Друге армије укупно је ангажовала 16.000 немачких војника и три хиљаде четника.

Лов на униформу

Од војних јединица у Дрвару и његовој ужој околини налазили су се једино Пратећи батаљон Врховног штаба са Официрском школом и деловима првог инжењеријског батаљона. Са јединицама у окружењу, партизани су имали око осам хиљада бораца.

Тих дана у Дрвару су боравиле војне мисије Совјетског Савеза, САД и Велике Британије. Као члан британске војне мисије, у Дрвару је боравио и син Винстона Черчила – Рендолф, чије је хватање би, такође, било од велике важности за остварење немачких циљева. Британци су знали да се спрема напад због чега је штаб британске војне мисије премештен, а Врховни штаб предузео је извесне мере за случај напада Немаца из ваздуха.

ДЕСАНТ НА ДРВАР

Међутим, бити увек спреман није лако. Напад је почео у зору 25. маја тешким бомбардовањем Дрвара, које је требало да растроји одбрану. Било је планирано да се непосредно после тога падобранско-једриличарским десантом крене на град. Истовремено су припремљене борбене групе кренуле у безобзиран пробој према Дрвару ради спајања са десантним снагама. По Немце је кренуло лоше од самог почетка. Једна једрилица је оборена у ваздуху, док су три уништене на слетању, са целим посадама. Велики број једрилица слетео је ван десантног циља, јер су их пилоти транспортних авиона који су их вукли, из страха од ПВО, откачили прерано.

Немци су непрекидно бацали појачања у град, водиле су се жестоке борбе. Тачно у 10.30 командант падобранаца Рибке поделио је своје људе у две групе и кренуо ка пећини.

Пећина у којој се налазио Врховни штаб била је под сталном ватром немачких падобранаца. Курир члана Врховног штаба Едварда Кардеља изашао је на отвор пећине да осмотри кретање Немаца, али је био одмах погођен снајперским метком у главу. Тито и Кардељ су се из пећине пробали око 11 сати пре подне.

Како нису успели да на препад ухвате Тита, истовремено трпећи све веће губитке, дошло је до колебања код Немаца. Већ у 11.00 почео је први противнапад партизана на немачке падобранце, а пристигла је и Трећа личка бригада, која се из маршевог поретка упустила у борбу са око хиљаду немачких падобранаца.

У противнападу партизани су ослободили америчког новинара Стојана Прибићевића, ког су Немци у зору заробили са још три савезничка новинара.

Затим се у 11.50 појавио други талас немачких падобранаца. И њега је дочекала јака противваздухопловна одбрана НОВЈ. Највећи проблем избио је пошто су се искрцали предалеко од циља, скоро 15 километара ван зоне десанта, што је било кључно да Немци неповратно изгубе иницијативу. Борба се током поподнева пренела на дрварско гробље. И сам Рибке је био рањен ручном бомбом. Његови људи остали су на гробљу, на ивици издржљивости без хране, муниције и лекова.

Када је ујутру *Луфтвафе* полетела да заштити падобранце, партизани су се повукли. До преживелих на гробљу прва је стигла 7. СС дивизија „Принц Еуген“. Од преко 800 падобранаца, до јутра их је остало само 250 способних за борбу. Остали су били мртви или рањени.

Пораз падобранаца био је толики да су повучени на опоравак, а 500. СС падобрански батаљон избрисан је са бројног стања. Тог дана Немци су успели да „заробе“ само Титову маршалску униформу.

Немци су током 26. маја успели да заузму Шипово и Кључ. С обзиром на то да се Врховни штаб кретао из Дрвара према истоку, ови немачки нападни клинови претили су да пресеку правац његовог кретања. Пошто је штаб Друге оклопне армије имао добре обавештајне податке, пребацио је тежиште напада на тај сектор. Седмој СС дивизији наређено је да формира „Специјални ловачки одред“, који је имао задатак да се током ноћи пробије кроз партизанске линије и ликвидира Титов штаб, који се налазио између железничких станица Мрачај и Потоци. Ипак, покушаји „Специјалног ловачког одреда“ више пута су осујећени, а главнина немачких снага након свакодневних борби наставила је 28. маја напад и током целе ноћи.

Госпођари: Стаљин, Рузвелт и Черчил

Одлазак на Вис

Наредног дана Врховни штаб донео је одлуку о напуштању тог подручја и одласку на острво Вис, а Првом пролетерском корпусу издао је наређење да се пробије у Санџак и Србију. Током 3. јуна Врховни штаб се са Националним комитетом ослобођења Југославије (НКОЈ) и другим установама пребацио у северозападни део Гламочког поља. Одатле су током вечери и ноћи совјетским и савезничким авионима пребачени у Бари. Три дана касније, Врховни штаб пребачен је британским разарачем „Блекмур“ на острво Вис.

Извлачење Врховног штаба из обруча значило је и пропаст плана „Коњички скок“. Зато је већ 5. јуна ујутро изостао планирани немачки напад, чиме је окончана и та кампања. Окупатору је сада био потребан предач за усклађивање планова и реорганизацију, што је искористио Први пролетерски корпус да истог дана са узлетишта у Купрешком пољу отпреми тешке рањенике у болнице у Италији и прихвати нове пошиљке оружја и муниције. Током тих борби партизани су имали савезничку помоћ из ваздуха. За седам дана од напада на Дрвар, савезнички авиони извели су око хиљаду борбених летова подржавајући партизане.

После операције, главне немачке снаге нису се повукле у гарнизоне, већ су оштре борбе настављене током наредна три месеца. Немачке јединице трагале су за снагама НОВЈ и упуштале су се у борбе по тешким брдским теренима. Према сопственим изворима, немачки губици су би-

ли 789 убијених, 929 рањених и 57 несталих. Немци су губитке партизана проценили на 6.240 мртвих заједно са заробљенима, укључујући и много цивилних жртава.

Извори НОВЈ за 25. мај говоре о 247 погинулих, 470 рањених и 85 несталих, док су Немци имали 343 погинула, 881 рањеног и 135 несталих. Војнички гледано, за Немце је и ова операција била неуспех. И то вишеструки. Иако су немачке снаге освојиле партизанску слободну територију, није испуњен постављени циљ, хватање Тита и обезглављивање НОВЈ. Десантне групе у Дрвару имале су скоро 80 одсто жртава (мртвих, рањених и несталих), а остале борбене групе имале су такође знатне губитке.

Значајнији од тактичких били су стратешки резултати. Немачка армија није успела да се извуче из рата у Југославији. Напротив, он се у наредном периоду интензивирао, и онемогућио немачке снаге са Југоистока – армијску групу Ф, да одиграју улогу у ратном расплету у Европи.

У дужем послератном периоду седам офанзива је готово митологизирано да би пред крај 20. и првих година 21. века биле оспораване. Иако, можда, није све било онако како је представљено у бројним енциклопедијама, уџбеницима, мемоарским делима и филмовима, њихова важност је непобитна. Неоспорно је да их је било седам, да су у њима, у борби против фашиста пале велике жртве, којима се и данас клања сав слободољубиви свет. Процењује се да је у Другом светском рату на тлу некадашње Југославије страдало између милион и милион и седамсто хиљада људи, од који је половина из редова српског народа. ■

Предраг ПОПОВИЋ